

OMHEINING

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE 'OMHEINING' TE HEINO

NUMMER

1

35e JAARGANG - MAART 2015

Omheining

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten 'omheint'. Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein omheint. In ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

Inhoudsopgave

Pagina 4	<i>Van De Redactie</i>
Pagina 5	<i>Het Sigarenzakje (7)</i> - J.K. Pruim-Reinders
Pagina 7	<i>Tweede Pinksterdag 1940</i> - Toon Hoefsloot
Pagina 10	<i>In Memoriam Marijke Donath-Hoppen</i>
Pagina 12	<i>De Naam Van Vroeg Opstaan</i> - Roland Stavorinus
Pagina 18	<i>Sprekende Foto's (97)</i> - J.K. Pruim-Reinders
Pagina 20	<i>Vrouwen Van Nu Zijn Niet Van Gisteren</i> - Toon Hoefsloot
Pagina 23	<i>Colofon</i>

Van De Redactie

De Grebbeberg, Dieks Laanbroek, Joannes Kappert, Vrouwen van nu en meer...

Helaas moeten we in dit eerste redactioneel van de 35^e jaargang beginnen met een triest bericht: *Marijke Donath*, onze oud eindredacteur, corrector en schrijfster van de rubriek 'Al weer twintig jaar geleden' is op 10 februari jl. overleden. Voor het contactblad is zij jarenlang een waardevolle en vaste kracht geweest. We wijden in dit nummer een in memoriam aan haar, waarin we ingaan op de vele activiteiten die zij in onze vereniging ontplooidde.

Het zal u zeker zijn opgevallen dat de vormgeving van het contactblad een aangepaste stijl heeft gekregen. Verantwoordelijk hiervoor is *Mirjam van der Weide-Wink* die de functie van vormgever/opmaker heeft overgenomen van *Bert van de Wetering*. Bestuur en redactie zijn zeer blij dat zij deze niet geringe taak op zich heeft genomen.

Dit jaar is het 70 jaar geleden dat Nederland werd bevrijd. In dit kroonjaar besteden wij daarom in alle nummers van deze jaargang aandacht aan de oorlogsjaren in de gemeente Heino. Het artikel 'Tweede Pinksterdag 1940' voert ons terug naar de slag om de Grebbeberg, waar op maandag 13 mei 1940 drie Heinose dienstplichtige soldaten sneuvelden. Zij liggen begraven op het Ereveld aldaar.

In de serie 'Het sigarenzakje' wordt dit keer aandacht besteed aan Joannes Kappert, eigenaar van de stoommaalterij, bakkerij en kruidenierswinkel aan de Herenbrinksweg te Lierderholt-huis.

Als alles goed gaat zal de rubriek 'Sprekende foto's' in deze jaargang haar 100^e aflevering beleven. Dat betekent dat we beginnen met aflevering 97 waarin in grote trekken het levensverhaal van Teunis Lindeboom wordt beschreven.

De 'NBvP Vrouwen van Nu' bestaat op 13 mei 2015 maar liefst 80 jaar. Zonder te overdrijven kunnen we dit jubileum een mijlpaal noemen in de lange geschiedenis van deze vrouwenvereniging en is dat voor Omheining een goede reden om daar bij stil te staan.

Over Dieks Laanbroek zijn al twee artikelen gepubliceerd in het voorjaar van 2013. Maar er valt veel meer over hem te vertellen. De nadruk in het derde artikel over zijn levensgeschiedenis ligt vooral op zijn veelzijdigheid. Hij was aannemer en architect en onder meer kerkvoogd bij de hervormde gemeente en politiek actief bij de C.H.U. in de gemeente en de provinciale staten.

Zo staat deze eerste editie volop in het teken van de twintigste eeuw. Maar ook andere perioden komen weer aan bod. De redactie streeft naar spreiding in tijd en onderwerp, waarbij ook de kerkdorpen van de oude gemeente Heino, Laag-Zuthem en Lierderholthuis, aan bod komen. Ondertussen wensen wij u veel lees- en kijkplezier toe.

De redactie

De kopij voor het zomernummer zien wij graag vóór 15 april tegemoet...

Met dank aan de correctoren:

N. Elsinga, T. Hoefsloot, J. Melenhorst, G. Peeters, J. Peters,
J.K. Pruim-Reinders en W. Steenbergen.

Het Sigarenzakje (7)

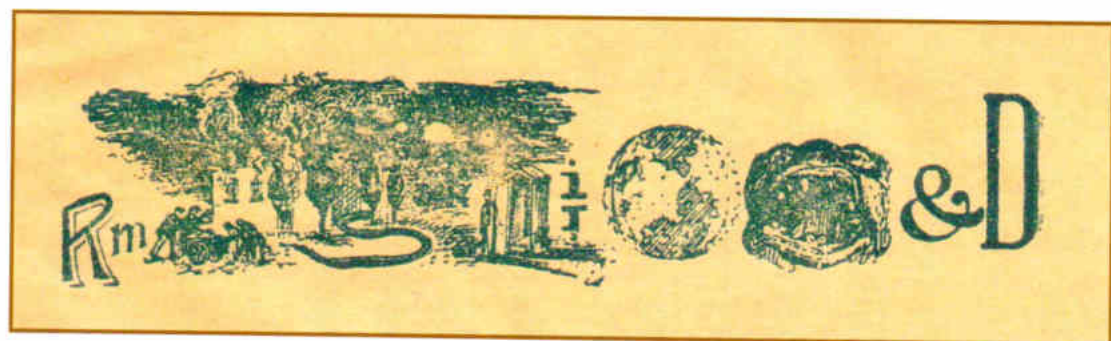
- J.K. Pruim-Reinders -

Stoomkorenmaalterij J. Kappert, Lierderholthuis.

Op 29 april 1913 trouwde te Angerlo Josephus Joannes Kappert, molenaar, afkomstig van de boerderij "De Zelhorst" in Broekland (Raalte) met Theodora Hendrika Staring. Enkele maanden later en wel op 5 augustus 1913 vestigden zij zich aan de Herenbrinksweg 1 in Lierderholthuis. De heer Kappert nam daar het bedrijf over van de heren Fakelaar en Fedder bestaande uit een maalderij, bakkerij en kruidenierswinkel. Vervolgens begon de heer Kappert met een kunstmest-, stro- en kolenhandel. In 1925 kwam daar een café bij, dat werd gesticht in de "beste kamer". In 1930 werd zelfs nog een 147 meter lange aftakking van de spoorlijn Zwolle-Raalte naar de maalderij getrokken. De maalderij, waarin de heer Kappert vanaf 1925 tot 1937 ook graan maalde voor de ABTB, bleef draaien tot ongeveer 1960. Daarna werd de

meelvoorziening nog een aantal jaren voortgezet. Inmiddels bestond het gezin Kappert uit 14 personen: vader, moeder en 12 kinderen. Drie kinderen waren op jonge leeftijd overleden, drie zonen bleven ongehuwd en één dochter trad in bij de congregatie van de Franciscanessen. Tot ongeveer 1970 bleef Josephus J. Kappert eigenaar. Zo rond 1970 namen de drie ongehuwde zonen, Gerard, Theo en Hendrik de zaak over. Het was toen een bakkerij, winkel en café. Met het overlijden van Gerard in 1974 en het overlijden van Theo in 1993 kwam er een einde aan de bakkerij en het café. Hendrik ging de laatste jaren alleen nog door met de winkel. In 2001, op 81-jarige leeftijd, besloot hij te stoppen en vertrok naar een aanleunwoning van het "Wooldhuis" in Heino. Daarmee verdween de laatste winkel uit Lierderholthuis.

Tekst rebus op de achterzijde: 'Rembrand[ts] Nachtwacht is wereldbekend'.

Geraadpleegde bronnen:

- Archief van Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.
- Burgerlijke stand, bevolkingsregisters, bidprentjes en krantenknipsels.
- Het boek: 'Het dorp aan de Oude Wetering'.

Tweede Pinksterdag 1940

- Toon Hoefsloot -

Op 13 mei 1940 sneuvelen 3 Heinose mannen bij de slag om de Grebbeberg

Op 10 mei 1940, in de vroege ochtend, viel het Duitse leger ons land binnen. Nog op de eerste oorlogsdag zou volgens plan een deel van deze invasiemacht de IJssellinie en de Grebbelinie doorbreken. De praktijk bleek echter weerbarstig. Om met een legermacht ter grootte van een legerkorps de IJssel over te steken terwijl de bruggen vernield waren, vergde de nodige inspanningen en zorgde voor veel oponthoud. De tijdsplanning werd dan ook niet gehaald. Slechts een deel van SS regiment 'Der Führer' bereikte in de avond van 10 mei Wageningen, dat niet verdedigd werd. Het opperbevel van het Nederlandse leger onder aanvoering van generaal Winkelman had de Grebbe-linie tot de hoofdverdedigingslijn uitverkozen. Bij de Grebbeberg stuitten de Duitsers dan ook op hevige tegenstand. Daar had de Duitse legerleiding niet op gerekend.

In de vroege ochtend van 11 mei breekt bij de Grebbeberg de hel los. Zowel de Duitse als de Nederlandse troepen bestoken elkaar met artillerievuur. De strook voorpoststellingen van de Grebbeberg krijgt het zwaar te verduren en al spoedig worden de eerste steunpunten in deze verdedigingslinie door de Duitsers ingenomen. De voorpostenlinie wordt doorbroken en op 12 mei zetten de Duitse troepen een grote aanval in. De frontlinie op de Grebbeberg begeeft het uiteindelijk door de

zware bombardementen. Op 13 mei, tweede pinksterdag, is de strijd het hevigst: vier Nederlandse bataljons zetten een tegenaanval in. De Duitse overmacht is echter te groot. De Nederlandse legerleiding besluit de gehele Grebbelinie te evacueren. De driedaagse Slag om de Grebbeberg heeft plaatsgevonden in een gebied van twee bij drie kilometer en is daarmee de meest intensieve geweest tijdens de meidagen van 1940 op Nederlands grondgebied.

Groepsfoto van dienstplichtige militairen. Geerlig Nijland: tweede van links.

Honderden gewonden van beide partijen worden in de wijde omtrek van het slagveld verpleegd. 425 Nederlandse militairen, waaronder drie Heinoze mannen van rond de dertig jaar en zo'n 200 Duitsers hebben de strijd niet overleefd. Vele vrijwilligers, mannen van ondermeer het Rode Kruis en de EHBO uit de wijde omgeving van Rhenen, komen naar de Grebbeberg om te helpen zoeken naar de gesneuvelde militairen. Anderen houden zich bezig met de identificatie van de gesneuvelden. Op de top van de Grebbeberg wordt in een beukenbos een geïmproviseerde begraaf-

plaats aangelegd waar zowel de Nederlandse als de Duitse gesneuvelden worden begraven. Op maandag 20 mei komt aan het opsporen en begraven van de doden een eind. Er volgt een plechtigheid waarna het oorlogskerkhof door de Duitse militaire autoriteiten wordt overgedragen aan de burgemeester van Rhenen. En zo ontstond de eerste oorlogsbegraafplaats uit de geschiedenis van Nederland: het Militair Ereveld Grebbeberg. Hier liggen de drie Heinoze dienstplichtige militairen sinds mei 1940 begraven.

De grafstenen van de drie Heinoze dienstplichtige militairen.

Gerrit Willem Hekman
Dienstplichtig soldaat
16 M.C. IV Divisie
★ 11 mei 1905 Heino
† 13 mei 1940
Begraven:
Rij 1 grafnummer 48

Gerrit Anne Theodoor Rakhorst
Res. 1ste luitenant
Staf 11 R.I.
★ 02 november 1905
† 13 mei 1940
Begraven:
Rij 1 grafnummer 27

Geerlig Nijland
Dienstplichtig soldaat
19 R.I.
★ 04 juli 1910 Olst
† 13 mei 1940
Begraven:
Rij 4 grafnummer 51

Gerrit Hekman werd op 16 mei 1940 aan de zuidrand van de stellingen van de 16^e Mitrailleur Cie (16 M.C.) gevonden, gelegen aan het bospad naar de bataljonscommandant van de 8^e R.I. (Regiment Infanterie) bij Ouwehands Dierenpark.

Geerlig Nijland werd op 17 mei 1940 door boeren vanaf de Hoogesteeg te Achterberg overgebracht naar de Grebbeberg.

Gerrit Rakhorst werd op 16 mei 1940 gevonden in de berm van de straatweg Rhenen-Wageningen tegenover Ouwehands Dierenpark.

Geerlig Nijland.

Gerrit Hekman.

Stichting 'De Greb' verwoordt op haar website op respectvolle wijze dat de verloren slag om de Grebbeberg niet voor niets is geweest:

"Is een verloren slag automatisch een zinloze slag? Wij menen van niet. Het Derde Rijk verdween niet zomaar. Dat stond als een huis. Het moest steen voor steen gesloopt worden. Veel volkeren en mensen zijn opgestaan en hebben hun steentje daaraan bijgedragen. In de meidagen van 1940 kwam aan de Grebbe een deel van de Nederlandse bijdrage tot stand. Het was natuurlijk een bescheiden bijdrage in een groot geheel. De oorlogsmachine van de Duitsers liep hier schade op. Onze soldaten op de Grebbeberg verdienen daarvoor onze dankbaarheid en ons respect. Tot in lengte van dagen..."

Geraadpleegde bronnen:

- H. van Bommel, e.a., Heino in crisisjaren en oorlogstijd.
- Dr. H.P. Deys en Dr. A. Sulman, Met het oog op de ernst der tijden (Mobilisatie in Achterberg, Elst en Rhenen 1939-1940).
- Dr. H.P. Deys e.a., Rhenen bedreigd bezet bevrijd.
- www.grebbeberg.nl
- www.75jaarslagomdegrebbeberg.nl

In Memoriam

Marijke Hoppen - Donath

11 april 1952 - 10 februari 2015

Marijke Donath is niet meer onder ons. Eind september 2014 werd bij toeval ontdekt dat zij een niet meer te behandelen vorm van alvleesklierkanker had. Op 10 februari jl. overleed zij veel te jong, in haar 63e levensjaar. De vereniging mist in haar een enthousiast en op de achtergrond zeer betrokken lid.

Als Heinose, 'geboren op de Koekoek' zoals oudere Heinoërs dat plegen te zeggen, droeg zij de heemkundevereniging een warm hart toe en heeft zij zich er jarenlang voor ingezet.

Vooraf in de jaren 90 van de vorige eeuw was zij heel actief binnen de vereniging; in 1994 versterkte zij het redactieteam van het contactblad en al in het tweede nummer van diezelfde jaargang nam zij het stokje over van eindredacteur Henk van der Veen. Tot en met 2001 was zij eindredacteur van het contactblad en bleef daarna nog een jaargang als redactielid bij het contactblad betrokken. In 2009 versterkte ze ook nog het team van correctoren. Dat heeft ze tot eind 2014 gedaan.

Vanaf 2006 verzorgde Marijke onafgebroken de rubriek 'Al weer twintig jaar geleden'. De laatste jaren had ze voor het schrijven van die veelgelezen rubriek een efficiënte werkwijze ontwikkeld. In de maand januari, ruim voor het uitkomen van het eerste nummer van de nieuwe jaargang, kwam ze steevast enkele maandagochtenden op de Maalderij, legde een stapel mappen van het krantenarchief op het bureau, koos een bloemlezing uit van het nieuws van twintig jaar geleden en typte op haar laptop in een razend tempo alle kopij voor het hele jaar. Dan pas kon ze zich met een gerust hart aan haar andere hobby's wijden. Het kenmerkt eens te meer het plichtsbef dat zij betrachtte voor onze vereniging en de redactie van het contactblad.

Marijke was een van de auteurs van de Canon van Heino, het boek dat in 2011 werd gepresenteerd. Ze verdiepte zich in een vijftal onderwerpen van de lokale geschiedenis: De Bredenhorst, Het Meistershuus, burgemeester Antonie Klomp, de mysterieuze Kruiden-Marie – die haar in het bijzonder intrigeerde – en dorpsdokter Toon Doyer. Ze schreef er vijf vensters over en leverde zo een ruime bijdrage aan de inhoud van de Canon.

Wij zijn dankbaar dat wij Marijke als vrijwilliger binnen onze vereniging mochten hebben. Ze was een van die leden die mede in de loop der jaren de ontwikkeling van Omheining bepaalde. Voor haar was wellicht dit in memoriam niet nodig geweest, maar wel voor ons, want wij zullen haar betrokkenheid, collegialiteit en inzet missen. Vooral haar familie, maar ook wij, zullen zonder haar verder moeten gaan.

De Naam Van Vroeg Opstaan

- Roland Stavorinus -

Het vervolg op het leven van Dieks Laanbroek (deel 3)

Na de twee artikelen over Dieks Laanbroek in het voorjaar van 2013 is er meer te vertellen over zijn leven en zijn werk, zijn verbondenheid met de Nederlandse hervormde gemeente, zijn lidmaatschap van de Christelijk Historische Unie (C.H.U.) en de crisistijd.

Gerrit Hendrik Lindeboom, woonachtig in een door Dieks ontworpen woning aan de Canadestraat vertelde me dat zijn vader een gezegde gebruikte wanneer hij het over Dieks had: "Als je de naam hebt van vroeg opstaan, dan kun je wel eens langer blijven liggen". Wat zoveel wil zeggen als: wanneer je altijd je best doet, kun je het je wel permitteren ook eens rustig aan te doen.

Aannemer en architect (1900-1940 in Heino)

Dieks Laanbroek is geruime tijd werkzaam als timmerman, aannemer en architect in Heino. Tussen 1900 en 1940 bouwt hij woningen en boerderijen, een school, schuren en andere onroerende goederen.

Wanneer hij voor het eerst zelfstandig werk aan heeft genomen is niet bekend. Het oudst bekende werk van hem dateert uit 1905. De pastorie voor de Nederlands hervormde gemeente wordt gebouwd aan de Stationsweg. De laatste bouwwerkzaamheden vinden plaats in 1937. Dan bouwt hij drie woningen aan de Dorpsstraat met de nummers 22, 24 en 26.

Hoeveel woningen Dieks heeft gebouwd weet ik niet, want de bouwarchieven van Heino voor 1940 zijn er praktisch niet meer.

Wanneer we in aanmerking nemen dat het bouwen van een huis een jaar in beslag neemt dan mogen we er vanuit gaan dat Dieks maximaal 40 boerderijen en/of woningen gemaakt zou kunnen hebben. Er zijn ech-

ter ook periodes geweest waarin de vraag minder is, zoals tijdens de crisisperiode. Ik acht het dan ook redelijk aan te nemen dat Dieks ongeveer 30 woningen gebouwd heeft.

Woningen in de gemeente Heino

1899	452 woningen
1909	464 woningen
1920	502 woningen
1930	586 woningen
1947	640 woningen

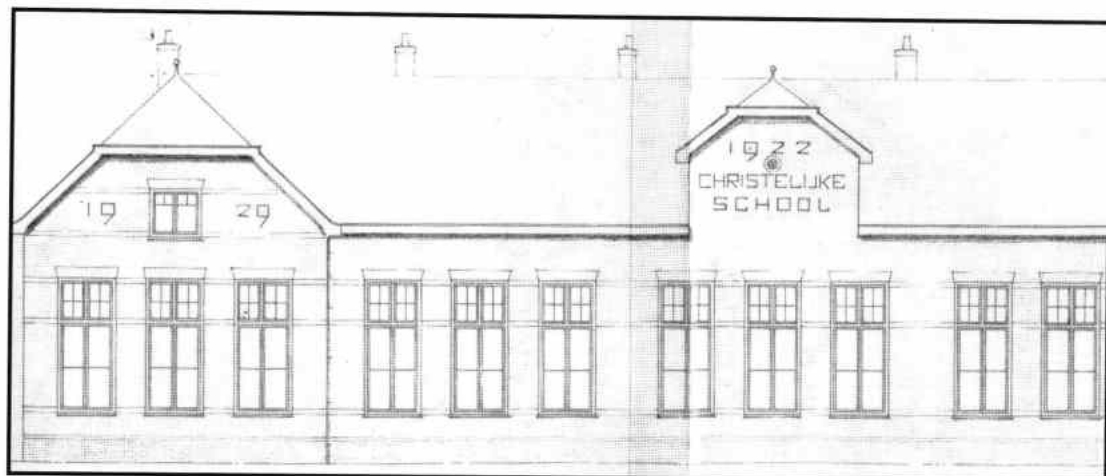
Woningen in het Dorp

1899	115 woningen
1909	114 woningen
1920	128 woningen
1930	175 woningen
1947	Onbekend

Veelzijdigheid

Dieks is aannemer en architect. Zijn bekendste werk is ongetwijfeld de Christelijke School aan de Dorpsstraat. Maar er zijn ook bouwtekeningen van Canadestraat 28, 30 en 34, en van Dorpsstraat 26.

Het laatste ontwerp van zijn hand komt uit 1940. Dan tekent hij een loods voor de Coöperatieve Landbouwmaatschappij in Heino.

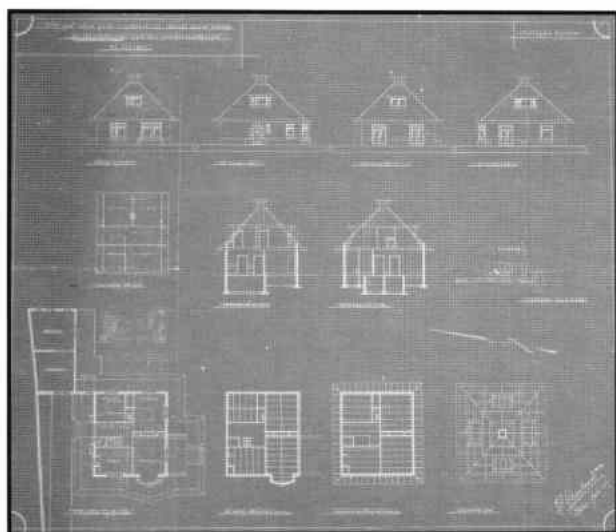
Tekening van de Christelijke School.

Zijn ontwerpen verraden vakkennis en ervaring. Natuurlijk kan hij deze in de praktijk hebben opgedaan, maar het ligt voor de hand dat hij na de lagere school in Heino naar de Ambachtschool in Zwolle is gegaan.

In een vorig artikel schreef ik over een foto, waar timmerlieden en schilders aan het werk zijn. Op die foto zijn Dieks Laanbroek en zijn vader Mans zichtbaar. Dick en Riek Pothof-Roebertsen vertelden mij dat het hier gaat om de boerderij van D. Middag en zijn vrouw in het Lierderbroek. Ze herkennen de boerderij aan de grote deuren van de schuur. De eerste steen voor de boerderij is gelegd op 23 november 1907.

In de familie is er nog een andere foto. Deze laat zien dat de boerderij al klaar is, maar dat er nog gewerkt wordt aan de schuur.

Op beide foto's staan timmerlieden. Twee personen zijn te herkennen: Dieks Laanbroek en een man met een bolhoed. Dit is de architect uit Zwolle die de boerderij ontworpen heeft.

Blauwdruk van huis aan Dorpsstraat 26 (Weertman).

Bouw schuur boerderij Middag.

In opdracht van de Nederlands hervormde gemeente in Heino, mag Dieks in 1932 het nieuwe jeugdgebouw "Vrede" ontwerpen. Drie jaar later tekent hij een dubbel woonhuis aan de Canadastraat 28 en 30. Namens de kerkvoogden is hij ook toezichthouder op de bouw van dit woonhuis, dat gebouwd wordt door J. Jacobs. In 1917 bouwt Dieks Laanbroek de boerderij voor Evert Jan Snel, Molenweg 12. De huidige bewoner vertelt dat de boerderij gefundeerd is op drie taps toelopende gemetselde muurtjes.

Niet elke aanbesteding leidt tot een opdracht. Dieks heeft regelmatig meegedaan met aanbestedingen maar opdrachten niet gekregen. Een aantal voorbeelden volgt hieronder.

Hij wil de notariswoning aan de Stationsweg bouwen. In 1926 wordt dit project aanbesteed. De bouw van dit landhuis, dat ontworpen is door architect M.A. Roebbers, gaat aan zijn neus voorbij. Evenals de bouw van een dubbel woonhuis in Wijhe, ontworpen door architect Smit en het plaatsen en leveren van 47 schuurtjes aan de Woningbouwvereniging "Openbaar Belang" in Zwolle voor een project aan de Vlasakkers. Waarschijnlijk is de laatste opdracht waarop Dieks intekent de

verbouwing van de Coöperatieve Melkfabriek in Heino in augustus 1940. Door 37 bedrijven wordt een prijsopgave gedaan. Dieks doet de vijfde bieding, maar dat is niet goed genoeg en zo gaat ook deze grote opdracht naar een ander.

Een andere teleurstelling krijgt hij in juli 1939. De kerkvoogden van de Nederlands hervormde gemeente in Heino vinden het belangrijk dat er een nieuw jeugdgebouw komt. Het gebouw is vijf jaar eerder ontworpen door Dieks.

Er zijn drie biedingen van Heinoërs. Van Telgen wil bouwen voor f 7.777, Jacobs voor f 7.815 en Laanbroek voor f 7.845. Van Telgen krijgt de opdracht. Heel gewoon, maar minder leuk voor Dieks. Zijn collega kerkvoogden besluiten, in tegenstelling tot dertig jaar eerder, zich te houden aan "spelregels". Een bouwer kan nu eenmaal niet tegelijkertijd opdrachtgever zijn.

Rollen

We zien Dieks in verschillende rollen. Hij is opdrachtgever in zijn functie als kerkvoogd. Hij is toezichthouder vanuit zijn ambtelijke rol als gemeenteopzichter, maar ook namens de kerkvoogdij. Hij is natuurlijk ook architect en

bouwer van onroerend goed. Soms staan die functies met elkaar op gespannen voet. Zoals bij het tot stand komen van het dubbele woonhuis aan de Canadastraat. Dieks is kerkvoogd van de hervormde gemeente en dus medeverantwoordelijk voor het besluit dat er een dubbel woonhuis gebouwd wordt. Hem wordt vervolgens gevraagd het ontwerp te maken. Daarna wordt het ontwerp voorgelegd aan gemeenteleden. Als gemeenteopzichter van de gemeente Heino heeft hij hier vervolgens ook weer een rol. Het ontwerp wordt goedgekeurd. In de rol van gemeenteambtenaar krijgt hij met bijzondere verzoeken te maken. In Heino is sinds 1918 een burgerwacht. Zij bestaat uit ruim dertig leden en oefent met regelmaat. De wapens, 15 geweren en 20 karabijnen dienen opgeborgen te worden. Aangezien het gemeentehuis in Heino te klein is, wordt er gezocht naar andere mogelijkheden. Dieks Laanbroek heeft een werkplaats en dus worden de wapens schietklaar opgeborgen aan de Dorpsstraat. Later

wordt dat te gevaarlijk gevonden en verhuizen de wapens naar een zolderkamer waar de grendels uit de geweren genomen worden.

De Nederlands hervormde gemeente

De Laanbroeks zijn, sinds ze in Heino gaan wonen, betrokken bij de Nederlands hervormde gemeente. Ze gaan hier naar de kerk. Ze zijn betrokken bij het onderhoud van de kerkgebouwen, woningen en boerderijen die her en der in Heino staan. Dieks is tussen 1905 en 1940 de timmerman die het onderhoud uitvoert voor de kerk. Ook nieuwbouw wordt soms gegund aan een Laanbroek.

Dieks wordt door de kerkvoogden in 1922 aangesteld als toezichthouder bij de bouw van een Christelijke School in Heino. Hij schrijft hiervoor een programma van eisen en ziet toe op het bouwproject. Hij ontvangt voor deze werkzaamheden f 1336. In 1926 ontvangt hij nog eens f 336 voor het toezicht op de eerste verbouwing.

Ik kom tot het volgende overzicht van het werk van Dieks Laanbroek:

- 1905 Ontwerp pastorie voor de Ned. herv. gemeente, Stationsstraat;
- 1905 Bouw pastorie voor Ned. herv. gemeente, Stationsstraat;
- 1905 Ontwerp woning voor de Ned. herv. kerk, Canadastraat 34;
- 1906 Bouw werkplaats voor de familie Laanbroek, Dorpsstraat 69;
- 1907 Bouw boerderij voor de familie Middag, Lierderholhuisweg 42;
- 1909 Ontwerp en bouw woonhuis en schuur voor familie Van der Linde in Witharen;
- 1913 Ontwerp en bouw van een loods voor kunstmest bij het station in Heino voor Landbouwvereniging Heino;
- 1917 Bouw boerderij voor familie Snel, Molenweg 12;
- 1922 Ontwerp van en toezicht op de bouw van de Christelijke School, Dorpsstraat;
- 1922 Ontwerp van en toezicht op de bouw van de schoolmeesterwoning, Dorpsstraat;
- 1926 Ontwerp van en toezicht op de verbouwing van de Christelijke School, Dorpsstraat;
- 1929 Ontwerp van en toezicht op de uitbreiding van de Christelijke School, Dorpsstraat;
- 1932 Ontwerp van jeugdgebouw "Vrede" voor de Ned. herv. gemeente, Haarstraat;
- 1932 Opstellen van een programma van eisen voor een nieuw gemeentehuis;
- 1935 Ontwerp van en toezicht op een dubbel woonhuis voor de Ned. herv. gemeente, Canadastraat 28 en 30;
- 1937 Bouw woning voor familie Theeuwsen, Dorpsstraat 22;
- 1937 Bouw woning voor familie Biesemaat, Dorpsstraat 24;
- 1937 Ontwerp en bouw woning voor familie Weertman, Dorpsstraat 26;
- 1940 Ontwerp van een loods voor de Coöperatieve Landbouwmaatschappij Heino, Canadastraat 4.

Christelijk Historische Unie (C.H.U.)

In 1917 wordt het algemeen kiesrecht ingevoerd. In Heino zijn dan twee politieke partijen actief, de Katholieke kiesvereniging (vanaf 1926 de R.K.S.P.) en de Christelijk Historische Unie. Beide partijen hebben in het vooroorlogse Heino ongeveer evenveel aanhangers en daardoor is de gemeenteraad veelal in evenwicht. Beide partijen leveren ook de wethouders.

Dieks Laanbroek is vanaf het begin actief in de C.H.U., samen met dertig andere Heinoërs. De meeste leden zijn lid van de Nederlands hervormde gemeente.

In de kiesvereniging Heino wordt inhoud gegeven aan het plaatselijk partijprogramma en daar worden de kandidaten voor de gemeenteraad voorgedragen.

In de periode 1918 – 1937 is Dieks secretaris van deze kiesvereniging. In 1937 neemt Dieks afscheid van het bestuur. Hij wordt dan opgevolgd door E. Pothof.

Dieks Laanbroek is in dezelfde periode ook penningmeester van het bestuur van de Statenkring Zwolle van de C.H.U., waaronder Heino valt. Hier en in zes andere Statenkringen in Overijssel worden politieke bijeenkomsten gehouden en kandidaten gekozen voor de Provinciale Staten.

Crisisjaren

Ik heb in het artikel dat in het voorjaar van 2013 in twee delen uitkwam geen aandacht besteed aan de crisisperiode. Deze tijd is voor

Vanaf linksachter: Dieks, Fien, zijn moeder, vader en 5 van de 7 kinderen.

het aannemersbedrijf van Dieks Laanbroek een zware tijd. Wanneer in het najaar van 1929 de wereldeconomie in een crisis komt, heeft dit natuurlijk ook zijn weerslag op de huizenmarkt. Er wordt aanzienlijk minder gebouwd.

Op het dieptepunt van de crisis in de jaren dertig heeft in de bouw meer dan de helft van de werknemers geen werk. De werkloosheid is niet alleen hoog maar ook hardnekkig. In 1939 is nog ongeveer een kwart van de werknemers in de bouw zonder werk.

In Heino worden in de periode tussen 1920 en 1930, 8 à 9 huizen per jaar gebouwd. In de crisisperiode tussen 1930 en 1945 zijn dat er ongeveer 3 per jaar. In de oorlogsperiode is er praktisch geen nieuwbouw. In de crisistijd tussen 1930 en 1940 ligt het gemiddelde rond de 4,5. Natuurlijk vindt er ook minder onderhoud plaats, of wordt werk uitgesteld. Dat betekent dat de plaatselijke aannemers Hoppen, Van der Vegte, Jacobs, Van Telgen en Laanbroek het nog meer moeten hebben van hun eigen achterban en netwerk.

Dat in de crisistijd ook Heino te maken krijgt met ontslag en faillissement is maar al te waar. De crisis komt veel harder aan in de grote steden dan op het platteland. Daar hebben veel mensen nog een moestuin en fruitbomen. Zo ook de familie Laanbroek. Ze hebben kippen, aardappelen, groenten en fruit. Op het bedrijfspand rust geen hypotheek meer. Zo kan het gezin, met een minimum aan inkomen, toch rondkomen.

Anna, de oudste dochter van Dieks, overlijdt aan tbc en zijn vrouw Fien aan een beknelling die te opereren is, maar een operatie kan niet worden betaald.

De ingestorte vraag naar onderhoud en nieuwbouw zorgt ervoor dat in oktober 1934, zoon Jo (Johannes) vertrekt naar Zwolle. Opmerkelijk, want hij is de beoogde opvolger van het familiebedrijf van Dieks.

In 1937, wanneer de crisis over haar hoogtepunt heen is, bouwt Dieks aan de overkant van de aannemerij de drie woningen voor Weertman, Biesemaat en Theeuwse.

De aannemerij van Dieks overleeft de crisistijd, maar mijn oma zei altijd dat bij het over-

nemen van het bedrijf in 1941 door haar man Jo, 'er geen geld was en er geen droog brood te verdienen viel'.

De economische crisis gaat bijna geruisloos over in de Tweede Wereldoorlog. Bij de aanbesteding voor een nieuw jeugdgebouw voor de hervormde gemeente Heino, geeft Dieks in zijn bod het volgende aan:

"Onder voorwaarde dat bij devaluatie door oorlogsdreiging of oorlog alles naar recht en billijkheid geregeld kan worden".

Op 6 april 1940 staat er in de Heino Courant dat er een staking is uitgebroken onder timmerlieden in Heino. Ze weigeren werk en willen een loonsverhoging van 32 naar 37 cent per uur. In een vergadering van de patroons, met Dieks Laanbroek, wordt door de meerderheid niet met de eisen ingestemd. Een maand na deze gebeurtenis volgt de inval in Nederland door Duitse troepen. De bezetting leidt tot nog meer ongemak. Dieks is 66 jaar oud en besluit zijn bedrijf definitief over te doen aan zijn zoon Jo.

Rectificaties n.a.v. het artikel in twee delen in de 33^e jaargang (2013) nr. 1 en 2

Mijn vader, Hein Stavorinus, vertelde me dat ik niet precies genoeg was. In mijn inleiding op blz. 3 schreef ik dat de kerstboom achter in de kerk stond en dat Dieks daar in de buurt zat. "Je kunt wel merken dat je daar nooit bent geweest tijdens een kerstdienst. De kerstboom stond natuurlijk voorin de kerk".

Blz. 3: het bijschrift bij de foto; er staat Janna, dat moet Fien zijn.

Blz. 4: het bijschrift bij de foto; Roelofine, het moet Roeloffine zijn.

Bij het werk van Dieks noteerde ik op blz. 4 dat het ging om de woningen aan de Dorpsstraat 24, 26 en 28. Dat is niet correct. Het gaat om de woningen 22, 24 en 26, waarvan de laatste, nr. 26, ook is ontworpen door Dieks.

Van Riek Pothof-Roebertsen kreeg ik de vraag waarom ik op blz. 28 schreef dat Fien Kruisdijk, de vrouw van Dieks, dertien broers en zusters had, terwijl ze uit een gezin van negentien kinderen kwam! Tijdens haar leven heeft ze dertien broers en zusters gekend, de anderen zijn jong overleden.

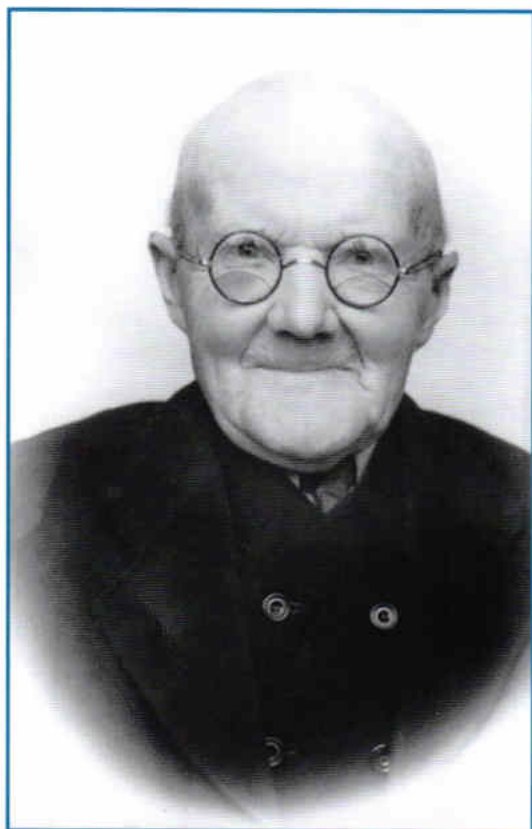
Nummer 2 op blz. 29: bij Janna Roeloffine wil ik toevoegen dat ze 24 jaar oud is bij haar huwelijk.

Geraadpleegde bronnen:

- Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.
- Archief Ned.-herv. gemeente, Heino, H.C.O., Zwolle.
- Archief Arrondissementsrechtbank, H.C.O., Zwolle.
- Archief Gemeente Raalte.
- Stadsarchief Deventer, Het Deventer Dagblad.
- H. van Bommel, e.a., Heino in Crisisjaren en Oorlogstijd.
- J.D. Bennemeer, 75 jaar Vereniging voor christelijk schoolonderwijs te Heino.
- Jan Gulikers, Jan Noordermeer, Van Ambachtsschool tot Campus.
- G.P. den Bakker, 'Economische crisis jaren dertig en tachtig vergeleken'. De Nederlandse Economie 2008. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Zwolsche Courant 16 maart 1944.
- www.volkstelling.nl

Sprekende Foto's (97)

- J.K. Pruim-Reinders -

Teunis Lindeboom (1870-1961).

In het decembernummer van vorig jaar schreven we in Sprekende Foto's over Hendrika Schuurman (1873-1941). Daarop kregen wij een reactie van Wim Jansen uit Laag Zuthem. Hij vertelde, dat Hendrika Schuurman zijn overgrootmoeder was en hij stuurde meteen een foto van de daarbij behorende overgrootvader Teunis Lindeboom (1870-1961). Tevens wist hij te vertellen, dat zijn overgrootvader uit Hasselt kwam. Het kostte echter nog wel enig zoekwerk om Teunis Lindeboom 'thuis' te brengen.

Op 21 maart 1875 wordt Geerlig Lindeboom met zijn echtgenote Willemina Roseboom en zijn kinderen ingeschreven in het bevolkingsregister van de gemeente Heino op het adres LB 300, nu Twentseweg 11. De familie Lindeboom is dan afkomstig uit Hasselt. Geerlig is landbouwer van beroep. Tien jaar later, op 22 februari 1885, verhuist het gezin naar Wijk Lenthe 286, nu Zwolseweg 58. In de jaren die volgen trouwen de kinderen en verlaten het ouderlijk huis. Alleen de oudste zoon Jacob blijft na zijn huwelijk bij zijn ouders op de boerderij wonen.

Na het overlijden van Willemina Roseboom op 27 januari 1910 te Heino, verhuist Geerlig met zijn zoon Jacob en diens gezin naar 'Het Meistershuus' aan De Haarstraat 1 in Heino. In het boekwerkje 'Heino in oude ansichten', bladzijde 14, treffen we een foto aan van mevrouw Lindeboom-Horsman, de echtgenote van Jacob; zij staat bij de waterput.

Een familiefragment:

Geerlig Lindeboom

Geboren: Zwollerkerspel, Mastenbroek, 11 maart 1831.

Overleden: Heino, 27 augustus 1914, oud 83 jaar.

Zoon van: Jacob Egberts Lindeboom en Aagjen Herms van Bruggen.

Beroep: landbouwer.

Godsdienst: Ned. herv.

Adres: Heino, Twentseweg 11, Zwolseweg 58, De Haarstraat 1.

Huwelijk: Zwollerkerspel, 18 april 1861 met **Willemina Roseboom**,

geboren Zwollerkerspel, Mastenbroek, 8 juni 1835, overleden 27 januari 1910, oud 74 jaar. Dochter van, Teunis Roseboom en Marrigje Hofman.

Vervolg familiefragment:

Kinderen:

1. Jacob, geboren Zwollerkerspel, 9 november 1861, overleden Heino, 15 oktober 1936, oud 74 jaar, landbouwer, gehuwd Heino 14 mei 1891 met Hendrika Johanna Horsman, geboren Dalfsen, 1 augustus 1860. Zij woonden in Heino, Zwolseweg 58, De Haarstraat 1.

2. Merregien, geboren Zwollerkerspel, 23 september 1863, overleden Heino, 19 juli 1939, oud 75 jaar, gehuwd Heino, 4 februari 1897 met Arent Jan Lammersen, geboren Heino, 1 oktober 1851, landbouwer. Zij woonden in Heino, Colckhof 2.

3. Aagje, geboren Zwollerkerspel, 7 januari 1866, overleden Vinkeveen en Waverveen, 12 april 1953, oud 87 jaar, gehuwd Kampen 15 februari 1894 met Jan Tennekes, geboren Kampen omstreeks 1866, schilder.

4. Willempje, geboren Zwollerkerspel, 16 maart 1868, overleden Zwolle, 9 januari 1956, oud 87 jaar, gehuwd Heino, 14 mei 1891 met Hendrikus Horsman, geboren Wijhe, omstreeks 1865, hoofdconducteur spoorwegen.

5. Teunis, geboren Hasselt, 27 november 1870, overleden Heino, 13 april 1961, oud 90 jaar, landbouwer, gehuwd Heino, 4 mei 1899 met Hendrika Schuurman, geboren Heino, Lenthe, 13 februari 1873. Zij woonden in Laag Zuthem, Lierderholthuisweg 67.

6. Levenloos, geboren Hasselt, 6 januari 1873.

7. Femmigje, geboren Hasselt, 25 september 1874, overleden Utrecht, 28 februari 1956, oud 81 jaar, gehuwd Kampen, 10 mei 1899 met Klaas Kruithof, geboren Kampen, omstreeks 1876, sigarenmaker.

Teunis Lindeboom komt dus, zoals gezegd, wel uit Hasselt, want hij is daar geboren, maar is in Heino opgegroeid. Hij is het vijfde kind uit het gezin van Geerlig Lindeboom en Willemina Roseboom. Tot zijn huwelijk woont hij bij zijn ouders, eerst aan de Twentseweg, later aan de Zwolseweg. Daarna vestigt hij zich met zijn echtgenote Hendrika Schuurman aan de Lierderholthuisweg 67 in Laag Zuthem, waar ook hun kinderen zijn geboren.

Geraadpleegde bronnen:

- Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining': Bevolkingsregisters Heino, kadastrale atlas Overijssel 1832, familie-advertenties.
- Contactblad 'Omheining': 1982-3 'Het Meistershuus' H. van der Veen.
- Het boekwerkje 'Heino in oude ansichten'.
- E.W. Jansen, 't Weegel 43, Laag Zuthem: foto Teunis Lindeboom.
- Internet: Wie was wie en Wat was waar.

Vrouwen Van Nu Zijn Niet Van Gisteren

- Toon Hoefsloot -

'NBvP Vrouwen van Nu' - afdeling Heino bestaat 80 jaar

Het interbellum was de bloeiperiode van het vrouwelijke verenigingsleven. Steeds meer vrouwen namen deel aan het openbare leven. Ze gingen naar school, leerden een beroep, deden hun intrede op de arbeidsmarkt, werden maatschappelijk actief en verenigden zich in vrouwenclubs. En dat alles ondanks het feit dat christelijke politici in deze crisistijd hun kans schoon zagen om de gehuwde vrouw van de arbeidsmarkt te verjagen, zogenaamd ter bestrijding van de werkeloosheid. Op 14 oktober 1930 wordt een landelijke bond opgericht met de naam 'Nederlandse Bond van Boerinnen en andere Plattelandsvrouwen'. In 1946 wordt de naam omgedoopt tot 'Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen' (NBvP). In 2002 veranderde de naam in 'NBvP Vrouwen van Nu'.

'Vrouwen van Nu' is een landelijke vrouwenvereniging in Nederland en bestaat uit ruim 500 afdelingen. Ze organiseren uiteenlopende activiteiten voor de leden, zoals cursussen, lezingen, culturele uitjes, sociale ontmoetingen en reizen. De vereniging heeft geen politieke of religieuze achtergrond. Op 13 mei 1935 wordt de plaatselijke afdeling Heino opgericht. Die is na 80 jaar nog steeds springlevend. De afdeling telt rond de 80 leden. Er is een tiental verschillende activiteitengroepen waaraan de leden kunnen deelnemen. De jubileumviering staat in april op de agenda.

Onlangs heb ik met een viertal dames bij Riet Bannink thuis nostalgische en anekdotische herinneringen opgehaald uit de 80-jarige geschiedenis van deze actieve vrouwenvereniging. Met twee dames aan de eettafel die elk meer dan 55 jaar lid zijn, moet je het verleden van 'Vrouwen van Nu' toch flink kunnen oprakelen, zal voorzitter Cobie Veldpape gedacht hebben. Het bleek een juiste gedachte. Mevrouw Martha Dorgelo (85) en mevrouw Anny Roessink (80), twee oudgedienden in de goede zin van het woord, herinneren zich nog veel van de maandelijkse ledenavonden en de activiteiten die vroeger ontlooid werden. Er ontstaat een geanimeerd gesprek en allerhande onderwerpen passeren de revue.

Het zangkoor en de volksdansgroep

Zo vertelt mevrouw Dorgelo met een tikkeltje weemoed in haar stem over het zangkoor VOP (Voor Ons Plezier) dat stevast aan het begin van elke bijeenkomst het Bondslied inzette. Ze bewaart goede herinneringen aan het koor dat zo'n 30 jaar geleden is opgeheven. De volksdansgroep, die nog steeds bestaat en twee keer per maand bij elkaar komt in het Roekenest, begon ooit bij Baarslag op de deel. Mevrouw Roessink weet zich goed te herinneren dat de volksdansgroep later repteerde bij de Schaarshoek.

Het geborduurde logo van VOP.

Vergaderruimte

De locatie waar de maandelijkse vergaderingen plaatsvonden komt ook ter sprake. Vanaf de oprichting werden die gehouden in de openbare school achter in de Dorpsstraat. Vanuit het buitengebied fietste men, het liefst bij maanlicht en samen met de buurvrouwen, naar het dorp. Klokslag tien uur werden de avonden afgesloten. 'Op tijd thuis zijn', was het devies. Later werden de bijeenkomsten jarenlang in huishoudschool 'De Bakenbelt' gehouden, een school overigens waarvoor de Heinose Plattelandsvrouwen zich destijds met succes sterk gemaakt hebben. Ze vonden dat Heino rijp was voor een huishoudschool.

In 1975 moest men besluiten om naar een nieuwe vergaderruimte om te zien, genoodzaakt door de sterke groei van het aantal leden. Gekozen werd voor gebouw Vrede. De leden hoefden toen niet meer zelf een koffiekopje mee te nemen naar de vergadering. Tegenwoordig vinden de bijeenkomsten plaats in 't Kerkhuus. Het zijn avonden die een heel ander karakter hebben dan pakweg 20 jaar geleden.

Maatschappelijke ontwikkelingen

De gemaakte overstap naar gebouw Vrede brengt ons ook meteen op een ander onderwerp: het veranderende ledenbestand. De afdeling Heino heeft in haar lange bestaan nooit te klagen gehad over een gebrek aan leden, hoewel het eind jaren zestig nog wel problematisch was om met name jonge vrouwen te bereiken. Vanaf 1970 gaat het de Heinose afdeling van de Plattelandsvrouwen voor de wind. Stellig zal de explosieve groei van het dorp daar debet aan zijn geweest. Veel nieuwkomers hebben in die periode behoefte om sociale contacten te leggen, vooral ook met de autochtone inwoners. In enkele jaren tijd mag de afdeling zich dan ook verheugen op zo'n zestig nieuwe leden. Daarmee veranderde ook de samenstelling van het ledenbestand. In de eerste jaren na de oprichting waren het voornamelijk vrouwen van agrariers en middenstanders die lid waren. En hoewel de Bond van Plattelandsvrouwen het predicaat 'algemeen' huldigt, waren toen de meeste leden van Nederlands hervormde huize. De 'boerinnenbond' is in de loop der

1970: 35-jarig bestaan van de Heinose Plattelandsvrouwen.

Dames op de foto tijdens fietstocht naar Schoonheten in juni 1957.

jaren sterk veranderd en is al lang geen bond meer van boerinnen. Steeds meer vrouwen van buiten de agrarische sector werden lid. Doelstellingen werden steeds bijgesteld, accenten verlegd. Werd in de beginjaren vooral het accent gelegd op 'huishoudelijke voorlichting ten plattelande' met het daaraan gerelateerde aanbod aan cursussen, in de loop der jaren werd door de veranderde positie van de vrouw en de veranderingen in de agrarische sector aan een veel breder scala van activiteiten en onderwerpen aandacht besteed. Bestuursleden zijn wat dat betreft steeds met de maatschappelijke ontwikkelingen meege-

groeid en dat maakt dat de lokale afdeling van 'Vrouwen van Nu' ook in 2015 nog steeds bestaansrecht heeft. Alle dames aan de eettafel zijn het daar roerend over eens! Ondanks alle ontwikkelingen is de binding van 'Vrouwen van Nu' met de agrarische wereld nog steeds aanwezig. Binnen de afdeling is er de agrarische commissie die 'tot doelstelling heeft het inzicht van agrarische vrouwen in hun eigen situatie te bevorderen, zodat ze zelf kunnen kiezen en komen tot het formuleren en behartigen van hun belangen'. Vrouwen van Nu staan midden in de maatschappij en zijn beslist niet van gisteren!

Geraadpleegde bronnen:

- Rob Hartmans, 'Vrouwen en feminisme in de jaren dertig', Historisch Nieuwsblad nummer 2 /2014.
- Geert Mak, e.a. Verleden van Nederland.
- Arie Wilschut, De tijd van wereldoorlogen en crisis .
- Krantenknipselarchief van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

Colofon

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'

Redactieadres:

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

E-mail: omheining@planet.nl

Website: www.historischeverenigingheino.nl

Rabobank: NL06RAB00327112271

Contributies:

15,00 euro per jaar

23,00 euro per jaar buiten Heino (i.v.m. porto-
kosten voor verzending van contactblad)

5,00 euro losse nummers

6,00 euro losse themanummers

Ledenadministratie:

Inge Roelofs-Hoppen

Plataan 28, 8141 SN Heino

Tel. 0572-393254

Bestuur:

• Voorzitter, Henk Hofman

Muntzstraat 11, 8141 VP Heino

Tel. 0572-392593

• Vice-voorzitter, Giel Bisschop

Vos de Waelhof 9, 8101 AE Raalte

Tel. 0572-392499

• Secretaris, Cor Horstman

Van der Capellenweg 10, 8141 EG Heino

Tel. 0572-392109

• Penningmeester, Harry Ogink

Twentseweg 12, 8141 MA Heino

Tel. 0572-391618

• Berend Jan Horstman, De Horst 10

8141 BA Heino. Tel. 0572-392622

• Annie Meulman-Kortstee, Dolderstraat 8

8141 GK Heino. Tel. 0572-392560

• Herman Neimeijer, Plataan 19

8141 SM Heino. Tel. 0572-393268

Werkgroepen:

• Folklore

Contactpersoon: Annie Meulman-Kortstee

Dolderstraat 8, 8141 GK Heino

Tel. 0572-392560

• Foto en Video

Contactpersoon: vacant

• Genealogie – Documentatie

Contactpersoon: Jennie Pruim-Reinders

Acacia 25, 8141 TL Heino

Tel. 0572-391986

• Geschiedenis

Contactpersoon: Jan Jonge Poerink

De Cingel 43, 8141 BW Heino

Tel. 0572-392427

• Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: Gerard Velkamp

Oosteinde 11, 8141 AR Heino

Tel. 0572-391292

• Kruidentuin 'Allegardje'

Contactpersoon: Gerard Velkamp

Oosteinde 11, 8141 AR Heino

Tel. 0572-391292

• Streektaal

Contactpersoon: Berend Jan Horstman

De Horst 10, 8141 BA Heino

Tel. 0572-392622

• Tentoonstellingen

Contactpersoon: Giel Bisschop

Vos de Waelhof 9, 8101 AE Raalte

Tel. 0572-392499

Redactie:

Eindredactie: vacant

Opmaak / Vormgeving:

Mirjam van der Weide-Wink

Canadastraat 17a, 8141 AA Heino

Tel. 0572-394670

OMHEINING

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE 'OMHEINING' TE HEINO

NUMMER

2

35e JAARGANG - JUNI 2015

Omheining

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten 'omheint'. Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein omheint. In ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

Inhoudsopgave

Pagina 4	<i>Van De Redactie</i>
Pagina 5	<i>Hoe Houden We Het Droog In Heino</i> - Henne Neppelenbroek
Pagina 8	<i>Gastcolumn</i> - Wim Potma
Pagina 9	<i>Oorlogsdagboeken</i> - Toon Hoefsloot
Pagina 15	<i>Sprekende Foto's (98)</i> - J.K. Pruim-Reinders
Pagina 17	<i>Gedicht In Dialect</i> - Henk van der Veen sr.
Pagina 18	<i>Sigarenzakje (8)</i> - J.K. Pruim-Reinders
Pagina 20	<i>Cursus Leerbewerking Zeer Geslaagd</i> - Geertje van Os
Pagina 22	<i>Colofon</i>

Van De Redactie

Een drama in Laag Zuthem, oorlogsdagboeken, vloedgraven en nog meer...

Verhalen over de Tweede Wereldoorlog komen ook in het tweede nummer van deze jaargang aan de orde. In volle hevigheid zelfs, in de rubriek *Sprekende foto's*: hoe de oorlog zo kort voor het einde een familie ontroostbaar maakt als een van de dochters op Goede Vrijdag 30 maart 1945 dodelijk wordt getroffen door een verdwaalde bombscherf.

Het leven tijdens de oorlog is vastgelegd in talloze dagboeken. Zij vormen een onmisbare bron om te kunnen invoelen hoe moeilijk de bezetter het de mensen maakte. Enkele dagboeken, geschreven in onze omgeving, maken deel uit van de bibliotheek van Omheining. Daaruit worden fragmenten geput die een goed beeld geven van wat er in onze voormalige gemeente tijdens de bezetting zoal gebeurde. In deel 1 van *Oorlogsdagboeken* worden fragmenten uit het dagboek van John Ochsendorf geciteerd.

De artikelenserie *Hoe houden we het droog in Heino?* beleeft zijn derde aflevering. Auteur Henne Neppelenbroek heeft zich helemaal verdiept in deze interessante materie. Na drie artikelen is hij er nog niet over uitgepraat. Een vierde artikel in de rij kunnen we dus zeker verwachten.

De reeks *Het sigarenzakje* is al weer toe aan aflevering 8. Ook café Van Olst was een van de verkooppunten van o.a. losse sigaren in Heino. Die werden verpakt in bedrukte sigarenzakjes; reclame voor de zaak dus.

Blijvertje is een verhaal dat Wim Potma schreef naar aanleiding van een ledenavond van de Sociëteit Heino waarvoor de quizgroep 'Voorwerpen raden' van onze vereniging was uitgenodigd. Het draait om een van de beschikbaar gestelde prijsjes: een potje heerlijke honing van Heinose makelij.

Geertje van Os bericht ons over de cursus leerbewerking die in het afgelopen winterseizoen in onze verenigingsruimte plaatsvond onder auspiciën van de IJsselacademie.

In de bijgaande nieuwsbrief (nummer 3) treft u de rubrieken *Van de bestuurstafel* en *Schenkingen* aan, berichten over de afgelopen activiteiten en het laatste nieuws.

Voor nu, veel lees- en kijkplezier!

De redactie

De kopij voor het septembernummer zien we graag vóór 1 augustus tegemoet...

Met dank aan de correctoren:

N. Elsinga, T. Hoefsloot, J. Melenhorst, G. Peeters, J. Peters,
J.K. Pruim-Reinders en W. Steenbergen.

Hoe Houden We Het Droog In Heino? (3)

- Henne Neppelenbroek -

In de vorige afleveringen zagen we hoe de Heinosche vloedgraven werd gegraven door boeren van de Marke Heino in de laagten tussen de Berkendijk en de Lemelerveldseweg en ten zuiden van Heino. De vloedgraven werd - vanuit Heino - steeds verder naar het oosten toe verlengd. Het beheer van de vloedgraven werd later eerst overgenomen door de gemeente Heino en daarna door het Waterschap Groot Salland. In deze tijd is het beheer er in toenemende mate op gericht om het water langer vast te houden. 'Vasthouden - bergen - afvoeren' luidt nu het devies. Daarom werden o.a. landbouw- en waterbergingen aangelegd.

Over vloedgraven, leides en waterleiding

Op kaarten kun je zien, dat de watergangen in Salland verschillende benamingen kennen. Soms noemt men een watergang een vloedgraven. Maar ook kom je de naam waterleiding of leide tegen. Een watergang die veel kwelwater bevat wordt een vloedgraven genoemd. 's Winters stonden de wei- en hooilanden langs een vloedgraven regelmatig onder water. Maar het was kwelwater en dat was goed voor de bodem, omdat het veel kalk bevatte. De boeren vonden die bevoeding dus prima, al was het wel eens lastig, want sommige dijkwegen konden dan niet gebruikt worden. We zagen dat dit ook het geval was met dijkwegen in de buurt van de Heinosche vloedgraven. Andere watergangen bevatten veel water dat uit laagten komt met een venige ondergrond. Dat zure water konden de boeren niet gebruiken. Daarom werd het zo snel mogelijk 'weggeleid'. Zo spreekt men bijvoorbeeld van de Linderteleide. Soms verandert een vloedgraven in een leide of leiding. Dat is het geval met de Heinosche vloedgraven. Sinds de benedenloop van de bovenloop werd gescheiden, wordt deze benedenloop de Rozendaalse leide genoemd.

Een kaart met oude en jonge ontginningen

Onderstaande kaart is een kaart die gebaseerd is op een indeling van landschappen in Salland-Zuid. Ten oosten van Heino liggen zowel landschappen met oude als jonge ontginningen. In gebieden met jonge ontginningen zijn de percelen meestal groter en zijn de grenzen tussen de percelen en de wegen veel rechtlijniiger. De kaarsrechte Berkendijk ligt bijvoorbeeld in het gebied met jonge ontginningen, terwijl de Twentseweg daarentegen al

eeuwenlang slingerend zijn weg zoekt over de hogere delen van het oude landschap in het gebied met oude ontginningen, ten noorden van de vloedgraven. Het meest markant zijn de verschillen tussen de land-

schappen van de Stoevinghe en de Twentseweg en het landschap langs het Overijssels Kanaal. Dat laatste gebied - met o.a. de Kluinhaarsmaat - grenst aan Dalmsholte.

Het landschap wordt daar gekenmerkt door blokvormige, regelmatige percelen en lange kaarsrechte wegen, waardoor er - van bovenaf gezien - een schaakbordpatroon is ontstaan, dat kenmerkend is voor jonge ontginningen. Ook watergangen laten die verschillen tussen jonge en oude ontginningen zien.

De verschillen tussen de percelen langs het Overijssels Kanaal en de Twentseweg.

In het oudste deel van de Heinosche vloedgraven zien we nog veel bochten. In de buurt van boerderij Hardeman (Lemelerveldseweg 42A), die vroeger het Duyvelshuis en de Meier heette, was men met het graven opgehouden. Het later gegraven deel werd rechtlijnig uitgegraven. Sommige dijkwegen zijn hier de uitzonderingen die de regel bevestigen. Zoals we al eerder zagen, zijn dat kaarsrechte wegen, maar het zijn vaak zeer oude wegen in een gebied met jonge ontginningen. Sommige dijkwegen werden al aangelegd voordat de Heinosche vloedgraven werd gegraven. Men koos door de moerassige laagte altijd de kortste weg. De kortste weg tussen twee punten is een rechte lijn. Dat wist men voor het jaar 1300 natuurlijk ook.

Op de kaart met landschappen met oude en jonge ontginningen zien we dat de grenzen tussen deze ontginningen wel heel scherp zijn getrokken. In werkelijkheid zijn die grenzen natuurlijk niet zo strikt. We zien ook, dat die grens ten oosten van Heino grotendeels wordt gevormd door de Heinosche vloedgraven. Ten zuiden van de vloedgraven liggen

dus - volgens deze kaart - de jonge ontginningen, ten noorden de oude ontginningen met de eerder aangegeven oudste erfplaatsen - zoals het Topsvoort, Aver Heino en Kortstee - langs de Lemelerveldseweg. De oude erfplaatsen van bijvoorbeeld het Seysveld en de Vogelensang (boerderij Slotman) in de buurt van Heino liggen ook in het gebied met de oude ontginningen.

In het gebied met de jonge ontginningen liggen echter ook enkele zeer oude erfplaatsen, die men daar niet zou verwachten. De erfplaatsen van de boerderijen Veneman (Oude Rozeboomsweg 2), De Zomerij (Berkendijk 15) en boerderij Nieuwenkamp (Berkendijk 4) bijvoorbeeld lagen er al voor het jaar 1700. Vooral boerderij Veneman en erve het Duyvelshuis kennen een interessante ontginningsgeschiedenis.

Veldnamen vertellen

Venemans Heidekamp? We hadden er nog nooit van gehoord! Al bladerend in het boek 'Oud Boerenland 2' kwamen we die intrigerende naam tegen in een van de interessante lijsten met veldnamen langs de Heinosche vloedgraven. We moeten er langs zijn gekomen.

We leggen de topografische kaart uit 1883 en de Hottingerkaart uit de vorige aflevering nog eens naast elkaar. De dijkweg naar erve Topsvoort staat op beide kaarten aangegeven. We zien dat er - vooral in de negentiende eeuw - in het Relae een sterke toename heeft plaatsgevonden van het areaal bos. Dat was o.a. het gevolg van de eekwinning. De bast van eiken leverde run - dat looizuur bevat - voor de leerbereiding. Ook werden er veel dennen geplant, die mijnhout leverden.

We bekijken de lijsten met veldnamen nog eens. Veldnamen vertellen vaak iets over het grondgebruik en het eigendomsrecht van een perceel in het verleden. Ze vertellen soms ook, hoe het gebied er vroeger moet hebben uitgezien. Vooral de namen uit de oostelijke Veldhoek van Heino getuigen van een armoedig bestaan in een moeilijk toegankelijk gebied met moerassen en heidevelden. Hier volgt een greep uit die lijst:

- De Zandige Maat,
- het Duijvelshuizerveen,
- Zwarte Plas,
- Veenakkers,
- Venemans Heidekamp,
- de Brandmate,
- 't Moagien,
- 't Olde Veld

Door het gebied liep ook nog de Woestendijk. Deze namen zou men eerder in de veengebieden van Groningen of Drenthe verwachten.

De inmiddels verlaten boerderij Veneman naast manege De Veldhoek.

Geraadpleegde bronnen:

- J. Bieleman, 'Heino, een geschiedenis van mens en plaats', Zwolle, 1980.
- H.J.A. Overkamp, 'Oud Boerenland' deel 1 en 2, Vereniging voor Heemkunde 'Omheining', Heino.
- H.J.A. Overkamp, 'Rond de Heinosche Vloedgraven', 'Omheining', maart 2002.
- Topografische kaart, 1883.
- Theo Spek e.a., 'Mens en land in het hart van Salland', Utrecht, 2010.
- Theo Spek e.a., 'Van de Hunnepe tot de zee', Kampen, 1996.
- De Stentor, 13 augustus 2011, 'Waterschap en boeren maken Salland waterproof'.
- Ray Spencer-Jones en Sarah Cuttle: 'Wilde bloemen op kleur', Utrecht/Antwerpen.
- De Grote Provincieatlas 'Overijssel', schaal 1:25000, Groningen.
- Kadastrale kaart, 1832.
- Kaart 'Salland, het natuurlijke landschap', schaal 1:50000, DLO, Wageningen, 1906.
- M.A. Heinen, 'Weidevogels in lage delen van Salland, Provincie Overijssel, 2005.
- Canon van Heino, venster 'De gravende hillighe luden, ca. 900', 2011.
- Landschapsonwikkelingsplan Deventer, Raalte, Wijhe-Olst.
- Hottingerkaart, vervaardigd tussen 1773 en 1794.

Gastcolumn

Wie van de drie? Voorwerpen raden in quizvorm

De quiz 'Wie van de drie?', of beter gezegd 'Wie raadt het goede voorwerp bij het juiste verhaal?' is een middag- of avondvullend programma en doet het goed als kers op de taart van bijvoorbeeld een gezellige verenigingsavond of andersoortige bijeenkomst in de regio, op aanvraag verzorgd door een vijftal leden van onze vereniging. Ze treden steeds als trio op in wisselende samenstelling. Succes verzekerd, blijkt telkens weer na ieder optreden. De quizgroep bestaat uit Giel Bisschop, Herman Bosman, Gerrit Hulsink, Berend van de Kolk en Jan Melenhorst.

Op donderdagavond 12 februari jl. vond een optreden plaats voor de Sociëteit Heino (kortweg Soos genoemd) in zaal Oortwijn voor ongeveer vijftig personen. Wim Potma en zijn vrouw waren nauw betrokken bij de organisatie van deze avond. Ze zorgden onder andere voor de prijsjes bij de quiz. Wim Potma bedankte quizleider Giel Bisschop via de mail voor de genoeglijke ledenavond met bijgaand anekdotisch verhaal over het uitzoeken van de prijsjes.

Blijvertje

'We moeten drie prijzen hebben. Het liefst uit Heino,' zegt mijn vrouw.

'We hebben al een flesje drank en een koek, maar wat doen we daar nou bij?'

Dat wordt even zoeken, totdat mijn oog valt op dat potje honing. 'Kan dit?' vraag ik, 'Is van een echte Heinose imker.' 'Ja', is haar reactie, 'het kan, maar dan zijn we wel die honing kwijt.' En zo komen we aan drie prijzen, nodig voor de quiz, die de Heinose heemkundevereniging vanavond in het plaatselijk café houdt voor onze vereniging. We hebben op de uitnodiging geschreven dat het om 'de waarheid' zal gaan. En dat blijkt heel erg waar. Achter een grote tafel zitten drie mannen, die elk vertellen over gebruiksvoorwerpen uit de geschiedenis van Heino en omstreken. Op basis van dit verhaal moeten we bepalen wat het voorwerp werkelijk voorstelt. Als de eerste 'heemkundige' zijn verhaal over een voorwerp afdraait en ook nog met nadruk vertelt, dat hij de waarheid spreekt, zijn we allemaal bijna zeker, dat hij gelijk heeft. Maar wanneer de tweede gloedvol vertelt over datzelfde voorwerp en daarbij nadrukkelijk zijn voorganger voor leugenaar uitmaakt, weten we het niet zo zeker meer. De vertwijfeling stijgt echter ten top als nummer drie, met niet aflatende ijver zijn visie geeft en met diezelfde ijver de verhalen van zijn maten naar het rijk der fabelen verwijst. Met de moed der wanhoop en gesouffleerd door omringende 'echte wetenschappers', wordt dan voor verteller A, B of C gekozen. Er passeren aldus acht artikelen de revue, waarbij het bijna onvoorstelbaar is dat steeds drie, zo goed passende, verhalen worden opgehoest. De drie 'heemkundigen' zijn niet alleen goede vertellers, maar vermaken ons zeker ook met de mate waarin ze elkaar op de hak nemen. Wie de meeste antwoorden goed heeft wint en mag als eerste uit de door ons ingebrachte prijsjes kiezen. Aldus pakt de man met 6 goede antwoorden het flesje drank. De Heinose koek maakt afmars als tweede prijs en met de derde prijs loop ik, na deze geslaagde avond, naar huis. 'Je krijgt morgen weer honing op brood,' zegt mijn vrouw, terwijl ze het potje op tafel zet.

'Mmmmm lekker!'

Wim Potma

Oorlogsdagboeken (1)

- Toon Hoefsloot -

Herinneringen uit angstige tijden

Veel Nederlanders hebben tijdens de oorlogsjaren trouw een dagboek bijgehouden. Ze schreven vaak herkenbare verhalen over het dagelijks leven in oorlogstijd; authentieke verhalen die een goed beeld geven van de moeilijke omstandigheden waarin mensen de eindjes aan elkaar moesten knopen. Je kunt erin teruglezen hoe bijvoorbeeld schaarste aan levensmiddelen, kleding, schoeisel en brandstof het leven beïnvloedde. Of hoe verduisteringsvoorschriften, het nachtelijk uitgangsverbod en het gehannes met distributiebonnen een zware druk legden op de mensen. Of hoe de dwang om te gaan werken in Duitsland het gezinsleven verstoorde en veel spanningen veroorzaakte. In oorlogsdagboeken hebben mensen hun persoonlijke ervaringen met de door de bezetter veroorzaakte barre omstandigheden vastgelegd. Zoals de schrijvers het ondervonden en beleefden is het hún oorlogsverhaal. Persoonlijke ervaringen en de geschiedenis - zoals we die in het algemeen kennen - worden zo samen verweven tot betekenisvolle en kostbare verhalen. In de bibliotheek van Omheining zijn vijf oorlogsdagboeken ondergebracht.

Heel bekend is *het dagboek van mevrouw E.J. Doyer-Stoutjesdijk*, de echtgenote van onze vroegere huisarts Toon Doyer. Uit haar dagboek zijn door Omheining al meerdere keren fragmenten gepubliceerd.

Ook vrij bekend is *de oorlogskroniek van de missionarissen van het Heilig Hart (M.S.C.)*. Hun seminarie in Arnhem werd door de Duitsers gevorderd. In 1942 huurden de paters kasteel het Nijenhuis dat toen eigendom was van de familie Ankersmit. In september 1944 moesten de paters noodgedwongen evacueren naar Lierderholthuis.

Minder bekend is *het dagboek van John Ochsendorf*, student aan de Koloniale Landbouwschool te Deventer.

Hij schreef zijn dagboek tussen 7 oktober 1944 en 5 maart 1945. Vanaf 6 maart 1944 tot na de bevrijding was hij ondergedoken bij de familie Baarslag op boerderij 'De Blankenvoort'.

Dan is er nog de bundel *Oorlogsherinneringen van Maatbewoners* met als ondertitel *verzameld en in het gelid gesteld door F.L. Tromp*.

Recentelijk is *het dagboek van Jan Willem Bartels* in boekvorm uitgegeven.

Hij hield als 17-jarige jongen de laatste oorlogsmaanden een dagboek bij over de gebeurtenissen in het grensgebied van de toenmalige gemeenten Heino en Dalfsen, nabij de Ganzepannerbrug.

Van elk van deze vijf dagboeken laten we enkele gedeelten volgen. We hebben vooral gekozen voor fragmenten van vlak voor, tijdens en na de bevrijding van Heino op 12 april 1945.

Dat geldt echter niet voor het dagboek van John Ochsendorf. Hij stopte op 15 maart 1945 met schrijven in zijn dagboek. Er zijn van hem geen teksten van na 15 maart bij Omheining bekend.

Van links naar rechts: John Ochsendorf, Henk Baarslag en Henk Stegeman.

Fragmenten uit het dagboek van John Ochsendorf

Het dagboek begint met een aanhef : 'Post ianuam Phoebus' waarvan de betekenis niet geheel duidelijk is. Je zou het vrij kunnen vertalen in 'Na elke winter komt er weer lente'. De Latijnse spreuk 'Post nubila Phoebus' ('Na regen komt zonneschijn') lijkt er veel op.

'Geschreven in *De Molshoop*' staat er dan onder bovengenoemde spreuk. *De Molshoop* is de schuilplaats waar John ondergedoken zat met nog twee andere jongemannen, Henk Baarslag en Henk Stegeman. Op 8 oktober 1944 begint John met schrijven. Het lijkt er op dat John het dagboek voor zichzelf en voor zijn naaste familie heeft geschreven en niet van plan was na de oorlog tot publicatie over te gaan. Voor hem zijn de verhalen uiteraard duidelijk, maar voor een buitenstaander is het lezen van zijn dagboek best lastig. Situaties en gebeurtenissen verduidelijkt hij nauwelijks. De relatie tot personen die in het dagboek voorkomen, worden niet of soms summier aangegeven. Neem bijvoorbeeld Alie. Haar naam komt in het begin van het dagboek zomaar uit de lucht vallen zonder enige toelichting. Pas verderop in het dagboek wordt een beetje duidelijk wie Alie kan zijn: mogelijk zijn vriendin of verloofde? Zijn verhalen blinken qua zinsbouw en stijl ook niet bepaald uit en dat maakt het lezen van het dagboek er eveneens niet gemakkelijker op. Desondanks bevat het dagboek een schat aan gegevens over hoe het eraan toeging op en rond het erf van 'De Blankenvoort' in die spannende onderduiktijd.

- 08 Okt. '44 Vandaag is de openlijke strijd van ons begonnen tegen de moffen. Vandaag is nl. in Heino per omroepwagen omgeroepen, dat de mannen van 17-50 jaar zich voor de 'vrijwillige arbeidsinzet' moeten melden. Indien dit niet werd gedaan, zouden ze gepakt worden, en stonden ze bloot aan strenge straffen. Ook mocht men niet meer buiten de gemeente gaan daar men zich dan aan levensgevaar blootstelde. Hij eindigde met "Zeg 't voort, zeg 't voort" en daarna een vrolijk plaatje ter opvrolijking. Mooie bende is 't zo. Dat is nu de vrijheid door de moffen ons beloofd. Maar dat is 't ergste nog niet, hoe zal 't nog worden. Vandaag hoorde ik dat Deventer gebombardeerd is en wel de spoorbrug. Ik zit in m'n rats voor Alie!
- 24 Nov. '44 Vandaag, toen Henk en ik aan het musiceren waren, Henk op 't orgel en ik op de ukelele, keek ik toevallig uit 't raam en zag een moffenwagen voor 't huis staan. Ik schrok me dood en gaf een gil en als een bliksemschicht vlogen we naar boven. Henk greep de piespot die nog buiten stond en ik de dekens en vlogen het gat in en daar zaten we. We hoorden niets en Henk zei: "Als je durft, ga eens kijken." En ik eruit en zag ze staan op de bouwkamp met een kaart in de hand. Later reden ze weer weg. Het waren hoge mieters van de WL. [...]
- 14 Dec. '44 Weer een onrustige dag. Vannacht tot half één op de wacht gelegen, daar er steeds auto's af en aan reden en in onze buurt stoppen.
Vanmiddag kwam er een oude heer en schold ik hem uit voor 'ouwe taaie' en laat het nu prof. Minnaert wezen, dir. van de Sterrenwacht. Hij was uit Utrecht gekomen om voedsel en Greep had hem hierheen gestuurd. Een lange spichtige kerel met een pleeborstel op z'n hoofd. Hij was dood gelukkig met z'n 20 pond rogge en bonen en steeds: "Dat is vriendelijk van U ...heel vriendelijk...buitengewoon vriendelijk van U." [...]
- 26 Jan. '45 's Middags was ik met Jan rogge aan het halen toen er een V2 overkwam, die naar sputterde. Plotseling zweeg hij en loeiend kwam hij naar beneden en kwam ongeveer anderhalve kilometer hier vandaan neer bij Beldman. Jan en ik zagen wit van schrik en lagen languit op zolder. Henk en Willem die net buiten waren, hadden ook plat op de grond gelegen en zag Henk hem neerstorten. 's Avonds kwamen er drie moffen met een rot gang 't huis langs en wij drieën naar boven. We zaten er goed en wel toen we hoorden dat 't niet om ons te doen was, maar om inkwartiering. We krijgen één man en twee paarden. Het is te hopen dat 't daar bij blijft en dat die mof een goede is, anders moeten we weg.

Vervolg dagboekfragmenten van John Ochsendorf:

- 29 Jan. '45 [...] 's Avonds kwam Klaas en moesten we naar "de Deel". We lagen er een tijdje, toen er een Tommy over 't dak scheerde en net boven het melkhok een salvo afvuurde. [...] 's Avonds kwam die "crazy flyer" weer terug en vuurde weer boven ons hoofd een salvo af. Ook stortte er voor de afwisseling weer een V2 neer. [...]
- 26 Feb. '45 Sluis 2 is geraakt en ook een schuit met aardappels, die is half gezonken. Nu verkopen ze de aardappels aan de trekkers voor f 5,-/ mud. Ze beschieten die schuiten omdat er in het kanaal een munitieschip ligt. Hij ligt echter bij Lemelerveld. [...]
- 09 Mrt. '45 Vanmorgen om 7 uur opgestaan en gepiegeld met die voederbieten. Berend is naar Wijhe en is dat een hele bepartij geweest. Hij doet 't stapvoets en zullen ze daar wel "sinnig" van worden. In Wijhe kreeg Berend een brief, dat hem aangesmeerd was door "Moffen Fritz", met de volgende inhoud:
Wijhe, den 9 März 1945
Der Bauer A. Baarslag, wohnhaft in Heino, C.399, ist verpflichtet die Woche von dem 12. Bis zum 19. März 1945 mit Pferd und Wagen Essen zu holen für die Arbeiter der N.S.D.A.P. ohne Bezahlung. Einsatzstab N.S.D.A.P., Abschnitt 8, Teilabschnitt Wijhe.
"Ohne Bezahlung" dat vind ik nog 't mooiste. Net of je er anders wel een cent voor krijgt. De boer kan geen Duits, dus... ik hoop dat hij voet bij stuk houdt.

Fragmenten uit de 'Oorlogskroniek van 't Nijenhuis 1944-1945'

In deze kroniek wordt het leven beschreven van de bewoners van het Nijenhuis in de laatste zeven maanden van de oorlog. De kroniek is bedoeld als een blijvende herinnering voor alle paters en fraters van de congregatie die op 't Nijenhuis hebben samengewoond en de beschreven gebeurtenissen hebben meegemaakt. Het dagboek is verhalend en in een vlotte stijl geschreven. De eerste zinnen van deze kroniek zetten al meteen de toon: *'Alle begin is moeilijk, en omdat de mens nu eenmaal gemakzuchtig is en het toch metafysisiek onmogelijk is, dat het begin van dit relaas qua begin geen begin is, zullen we maar beginnen met een begin, dat tegelijk een einde is, al was het dan meer een begin van een einde, wel te verstaan van onze feriae magna: op 11 september fietst Pater Overste naar Berg en Dal om de novicen op hun professie voor te bereiden [...]*.

Cryptische woorden die de lezer prikkelen en tot verder lezen aanmoedigen.

We beginnen met het citeren van een fragment op 13 september 1944 als de NSB-burgemeester van Wijhe het personenregister doorspit en tot de ontdekking komt dat er zich wel een heel grote groep mensen ophoudt in kasteel 't Nijenhuis. Op 23 september klinken er na het

avondeten plotseling verschillende schoten. Een vijftigtal landwachters heeft het huis omsingeld. De paters en fraters worden aangehouden en bijeengedreven in de recreatiezaal. Men wordt te verstaan gegeven dat de volgende morgen om 12 uur het huis en naar later blijkt ook de bijgebouwen leeg moeten staan en de bewoners moeten vertrekken. Pastoor Rouwhorst van Lierderholthuis biedt de gemeenschap het parochiehuys en een deel van de pastorie aan. En zo komen de paters en fraters terecht in een andere betrekkelijk stille oase, die van het dorp Lierderholthuis waar zij noodgedwongen moeten overwinteren.

Paters van
Het Heilig Hart.

- 08 Apr. '45 *De vorige nacht zwaar kanongebulder: ze komen dichterbij. 's Middags: de eerste granaten fluiten over Lierderholthuis.*
- 10 Apr. '45 *Veel vliegtuigen boven. Steeds gaan er bruggen, wissels en sluisen de lucht in. 's Avonds trekken de Duitsers langs ons huis, richting Zwolle. Branden achter Raalte.*
- 11 Apr. '45 *Half zes 's morgens militaire wagens voor de deur: soldaten in tijgergekleurde camouflagepakken graven zich in. Een heel dun soort 'Dicke Bertha' vlak naast ons huis: veel boeren naast en tegenover ons krijgen inkwartiering. Om negen uur komt dat Bevel: of evacueren naar Hattem of binnen blijven. We blijven natuurlijk. En velen van ons voelen zich veiliger in de boerderij van Veldman en brengen daar de volgende dagen door. De kelder van de pastorie wordt ingericht als schuilkelder. [...] Op de laag overvliegende Tommy's wordt met mitrailleurs en geweren geschoten. We liggen nu in het frontgebied.*

Vervolg fragmenten uit de 'Oorlogskroniek van 't Nijenhuis 1944-1945' :

12 Apr. '45 Om half tien tankgeschut en mitrailleurvuur. Brand in de buurt van de kerk. Tien uur: 100 meter voor de boerderij graven zich vier Duitsers in. Granaten fluiten en ontploffen in de buurt. Zeven uur: bij de brug stoppen drie wagentjes. Een zestal soldaten sluip door het koolzaadveld. Zij komen op onze boerderij toe. Ze zijn op de deel. Het zijn de Canadezen! Hoera! Eindelijk! Een paar rustige kerels: geweer in de aanslag; ze kijken door de raampjes de weg en het land af. Een hartelijke handdruk; nog even wijzen waar de Duitsers ingegraven zitten, dan de kelder in met de mededeling: over een goed uur komt de hoofdmacht. [...] Acht uur: nu moet de hoofdmacht er zijn. In de kelder geroezemoes van stemmen, buiten stilte. Plots stevige voetstappen langs de kelderraampjes. Iemand kijkt: Duits uniform, pantservuist in de hand. Stappen in huis, openen en dichtsmijten van deuren; melkbussen rammelen in de stal... angstige spanning...stilte. In de verte tankgeschut.

13 Apr. '45 [...] Om half elf, o hora memorabilis, kwam er een jongen uit Lierderholthuis met de tijding dat wij... vrij waren! Ongelooflijk, het was dan toch gebeurd. Die morgen waren de Duitsers uit Lierderholthuis weggetrokken. [...] Allen, dwars door het land naar het dorp! Om kwart over twaalf droeg Pater Jaspers een H. Mis uit dankbaarheid op. Toen hebben wij gezongen, daar in die oude boerderij dat de muren ervan schudden: 'Te Deum Laudamus', Dan het 'Wilhelmus' en 'God save the King'. Leve het vaderland, leve onze dappere bevrijders uit Canada. Die middag zijn we hen gaan begroeten in Heino met ons beste Engels en Frans.

Geraadpleegde bronnen:

- Evert Werkman e.a., Dat kan ons niet gebeuren, Amsterdam, 1980.
- John Ochsendorf, Dagboek van John Ochsendorf (07.10.1944 – 05.03.1945).
- Oorlogskroniek van 't Nijenhuis 1944-1945.

Sprekende Foto's (98)

- J.K. Pruim-Reinders -

Vrijdag 30 maart 1945. Goede Vrijdag. Engelse jagers proberen de spoorweg in Laag Zuthem te bombarderen. Daar zijn de bewoners van het dorp inmiddels al aan gewend geraakt. Plotseling een oorverdovend lawaai, er vallen bommen de boerderij van de familie Biesterbos aan de Langeslag staat te trillen en te schudden op haar grondvesten. Krakend hout met neervallend puin en daarbovenuit het gegil van Margje Biesterbos die huilend en schreeuwend het dorp in loopt om hulp te halen.

Bomscherven hebben de boerderij geraakt. De voordeur van de boerderij is er volledig uitgeslagen. In de gang ligt dochter Diena met een gapende wond in haar rug en een grote bloedende wond in haar hals. In de hoek van de gang, die loopt vanaf de voorkant naar de deel, ligt een ijzeren dop op de grond met een doorsnee van drie à vier centimeter en waarvan de kop zeskantig is. Dit stuk ijzer is duidelijk een deel van een vliegtuigbom. De afgeworpen bom is vrij dicht bij de spoorwegovergang terecht gekomen en dat is ongeveer tweehonderd meter vanaf het huis annex boerderij van de familie Biesterbos. De bom heeft geen diepe bomtrechter veroorzaakt, maar slechts een rond gat van nog geen dertig centimeter diep, met een cirkel van ongeveer drie meter in omtrek. Dat betekent, dat de bom als het ware boven de grond is ontploft en daardoor ontzettend veel heeft vernield.

Toevallig komt Diena op dat moment uit een kamer en gaat door de gang richting deel. De ijzeren dop treft haar achter in de rug en komt er bij haar hals weer uit. Voor haar komt helaas alle hulp te laat. De dokter kan slechts de dood constateren. Iemand die bij de familie is ondergedoken besluit de dop die de dood veroorzaakt heeft in de Wetering te gooien. Diena wordt op 4 april begraven. Omdat een begrafenisstoet vanuit de lucht op een Duitse colonne lijkt, wordt zij al heel vroeg in de morgen naar het kerkhof in Heino gebracht. Daarna volgt de familie in een rijtuig en de anderen lopen er achter. Op de Zuthemerweg passeert men een

Berendina Biesterbos 1926 - 1945.

peloton landwachters, maar er gebeurt gelukkig niets. Via zandweggetjes komt men bij het kerkhof, waar al veel burgers uit Laag Zuthem aanwezig zijn. Gelukkig komt men ook weer veilig thuis.

Mevrouw Doyer-Stoutjesdijk noteert in haar dagboek op vrijdag 30 maart 1945 het volgende:

'de hele dag (helder en winderig weer) wordt er gevlogen, meest jagers en enkele koppels bommenwerpers. In Zuthem vallen bommen 'n eind naast de spoorlijn en 'n meisje van Bijsterbosch wordt door een bombscherf in de gang van de boerderij dodelijk getroffen.'

Boerderij 't Weeghel waar het drama plaatsvond.

Een familiefragment:

Berendina Biesterbos

Geboren: Kampen,
22 september 1926

Dochter van: Gerrit Biesterbos en
Margje Schilder.

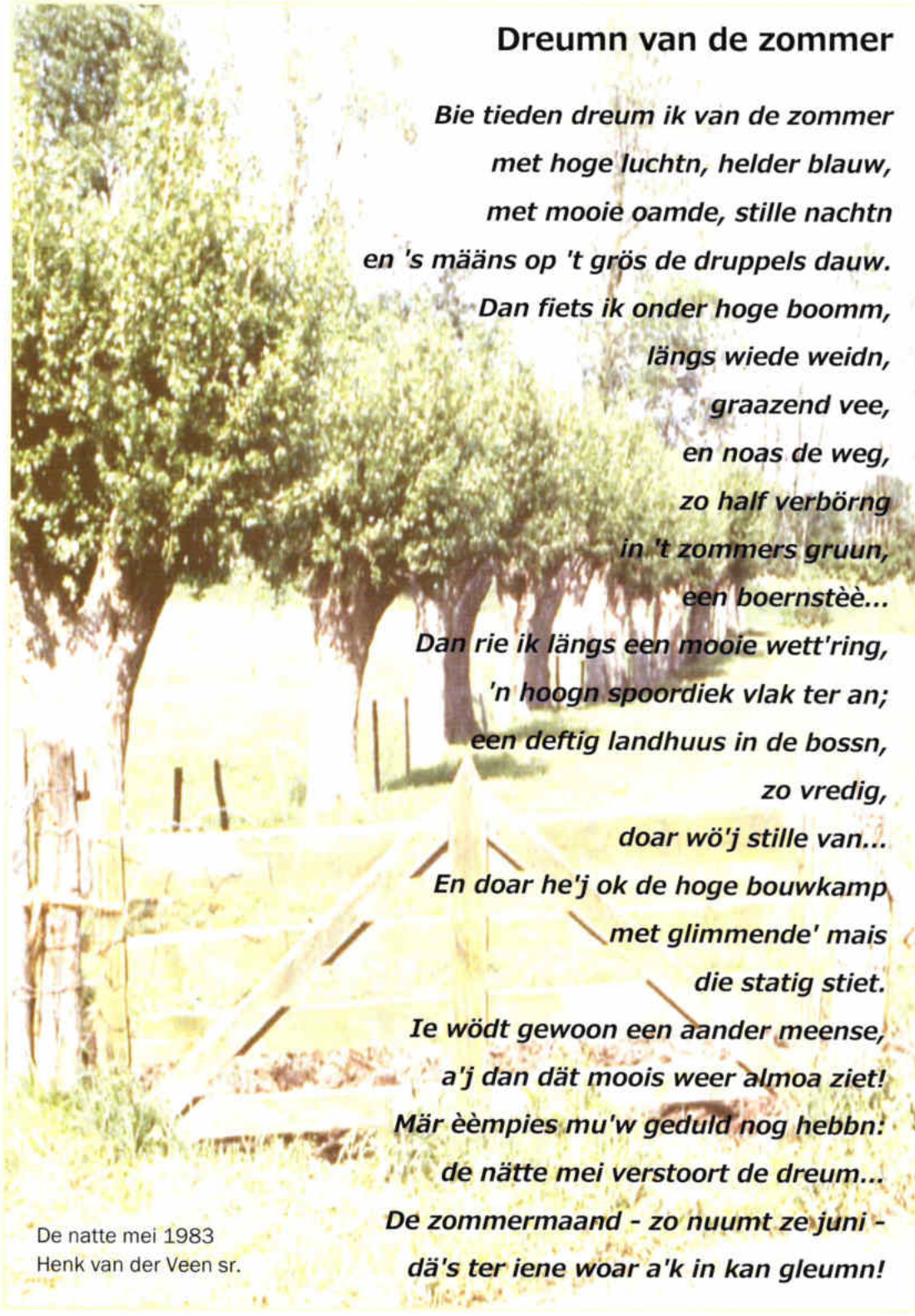
Het gezin: Behalve Diena, zoon Dries en
dochter Jannigje met als roepnaam Jennie.

De familie: Biesterbos stamt uit
een oud Kamper geslacht. Gerrit en Margje
Biesterbos verlaten Kampen.

Adres: Na enkele omzwervingen komen zij op
3 maart 1939 in Laag Zuthem op de boerde-
rij 't Weeghel, Langeslag 39. Na de bevrijding,
volgt een verhuizing naar de Kolkweg.

Geraadpleegde bronnen:

- Bevolkingsregister Heino (Uit archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining').
- Contactblad 'Omheining' maart 2005.
- Dagboek van mevrouw Doyer-Stoutjesdijk.
- Internet: Wie was wie.

Dreumn van de zomer

*Bie tieden dreum ik van de zomer
met hoge lucht, helder blauw,
met mooie oamde, stille nachtn
en 's määns op 't grös de druppels dauw.*

*Dan fiets ik onder hoge boomm,
längs wiede weidn,
graazend vee,
en noas de weg,
zo half verbörng
in 't zommers gruun,
een boernstèè...*

*Dan rie ik längs een mooie wett'ring,
'n hoogn spoordiek vlak ter an;
een deftig landhuus in de bossn,
zo vredig,
doar wö'j stille van...*

*En doar he'j ok de hoge bouwkamp
met glimmende' mais
die statig stiet.*

*Ie wödt gewoon een aander meense,
a'j dan dät moois weer almoa ziet!
Mär èèmpies mu'w geduld nog hebbn:
de nätte mei verstoort de dreum...*

*De zomermaand - zo nuumt ze juni -
dä's ter iene waar a'k in kan gleumn!*

De natte mei 1983
Henk van der Veen sr.

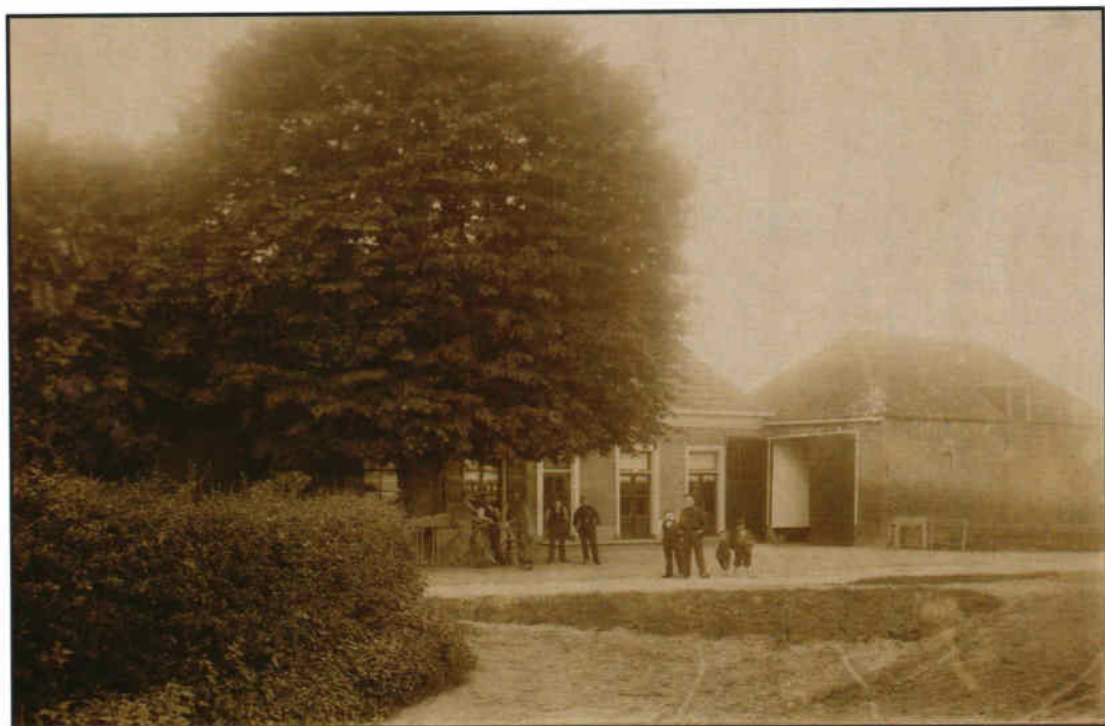
Sigarenzakje (8)

- J.K. Pruim-Reinders -

Een sigarenzakje van Cafe Billard H. van Olst, Zwolseweg 1 te Heino

Op 30 mei 1903 neemt Hermannes van Olst, afkomstig uit Wijhe, de zaak over van zijn schoonvader Reint de Graaf. Het betreft niet alleen het café, maar ook de bakkerij en de verkoop van kruidenierswaren. Hermannes, huisschilder van beroep, trouwt op 27 mei 1886 te Heino met Klasina de Graaf. Uit het huwelijk met Klasina wordt een dochter en een zoon geboren, Mies en Reint. Na het overlijden van zijn vader op 21 september 1923 neemt Reint het café annex kruideniersbedrijf over. Tot in de zestiger jaren van de vorige eeuw is hij de uitbater. Op 21

juli 1967 overlijdt Reint van Olst. Zijn schoonzoon, Dick Bomhof, gehuwd met Willemien van Olst, heeft de zaak dan al overgenomen en een kleine verbouwing doorgevoerd. In december 1970 volgt er een grote externe en interne verbouwing. Het kruideniersbedrijf wordt een zelfbediening, het café wordt een slijterij en de voorpui krijgt een breedte van 14 meter. Vervolgens krijgt in het voorjaar van 1973 één van de oudste zakenpanden van Heino een andere eigenaar. De heer Bomhof vertrekt en de nieuwe eigenaar wordt de heer Lenferink die er een doe-het-zelfzaak

Café Van Olst

opent, Hobbycentrum Lenferink. Vervolgens is het een komen en gaan van eigenaren. In 1989 verkoopt de heer Lenferink de zaak aan het Huboconcern. En na een overbrugging van een jaar koopt Danny Land uit Lierderholthuis in 1990 de Hubowinkel. Twee jaar later vestigt De Kruys Meubelen zich in het pand, waarvan het moederbedrijf in Heerhugowaard is gevestigd. De Kruys verkoopt er moderne gangbare meubelen en heeft een huurcontract voor vijf jaar met een optie van nog eens vijf jaar. De firma De Kruys heeft het geen tien jaar volgehouden. In 2000 vinden we er Marcel Meijer met zijn tweewielerbedrijf. Hij stopt per 1 december 2002 en vertrekt naar Zwolle. Daarna is het de beurt aan Kitchen Café met de verkoop van keukens, cadeau-artikelen en een koffieschenkerij. De eigenaar van dit bedrijf stopt per 1 oktober 2010. En op Hemelvaartsdag 2011 opent Keuken-Xpert zijn deuren.

Voorzijde sigarenzakje Café van Olst

Rebus op de achterzijde luidt: Boek (bijbel) beoordeling.

Cursus Leerbewerking Zeer Geslaagd

- Geertje van Os -

'Meen je dat, 15 schoenmakers in Heino? Dat het er zo veel waren, wist ik niet,' reageert Jeannette Pekkeriet verbaasd als ze hoort dat Heino in de 19e eeuw liefst 15 schoenmakers telde. Tot in de verre omtrek voorzagen zij de bevolking van schoeisel, paardentuigen en andere lederwaren. Generaties lang is er leer bewerkt en verwerkt in Heino, maar nu is er bijna niemand meer die dit vak verstaat. Zelfs weinig mensen weten nog dat Heino ooit het schoenmakersdorp van Salland was.

Om die geschiedenis onder de aandacht te brengen en het ambacht nieuw leven in te blazen startte stichting IJsselacademie in januari 2015 een cursus leerbewerking in 'De Maelderieje'. Schoenmaker Marinus van der Vegt, neef van de bekende schoenmaker Jan Offenbergh, bracht acht cursisten de basisvaardigheden bij van leerbewerking. Kunstenaress Meta Leefkens leerde hun hoe je deze traditionele technieken kunt gebruiken om nieuwe, hippe producten te maken. De cursus was binnen de kortste keren vol en er moesten zelfs tien mensen teleurgesteld worden.

Onderdeel van de cursus was een excursie op zaterdag 7 februari waaraan ook een aantal bestuursleden en vrijwilligers van de vereniging voor heemkunde Omheining deelnam. 's Ochtends vertelde historicus Ewout van der Horst het verhaal achter het ambacht schoenmaken. Marinus van der Vegt gaf uitleg in de oude schoenmakerij van zijn oom Jan Offenbergh in de kelderruimte van de vereniging. Na de lunch verzorgde natuurgids Agnes Neimeijer samen met de Dalfser historicus Ab Goutbeek een wandeling langs plekken in de omgeving van Heino waar vroeger eek gewonnen werd, nodig voor de leerlooierij.

Jan Offenbergh.

Jeannette Pekkeriet had zelf geen tijd om deel te nemen aan de cursus leerbewerking, maar wilde graag een hoekje in de etalage van 'Schoenen van Pekkeriet' afstaan om de resultaten van de cursus voor het voetlicht te brengen. Van een eenvoudig portemonneetje in de eerste les tot heuse laarzen in de laatste les. Alles met de hand gemaakt. Gedurende twee weken in april waren de werkstukken te bewonderen.

De cursus leerbewerking is een van de acht ambachtelijke cursussen die stichting IJsselacademie in 2014/15 organiseert in het kader van het project Ambachtelijk Hip. Dit project wordt mede mogelijk gemaakt door de provincie Overijssel, de gemeente Raalte en het fonds voor Cultuurparticipatie.

Cursisten aan het werk onder toezicht van de cursusleiders.

Colofon

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'

Redactieadres:

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

E-mail: omheining@planet.nl

Website: www.historischeverenigingheino.nl

Rabobank: NL06RAB00327112271

Contributies:

15,00 euro per jaar

23,00 euro per jaar buiten Heino (i.v.m. porto-
kosten voor verzending van contactblad)

5,00 euro losse nummers

6,00 euro losse themanummers

Ledenadministratie:

Inge Roelofs-Hoppen

Plataan 28, 8141 SN Heino

Tel. 0572-393254

Bestuur:

• Voorzitter, Henk Hofman

Muntzstraat 11, 8141 VP Heino

Tel. 0572-392593

• Vice-voorzitter, Giel Bisschop

Vos de Waelhof 9, 8101 AE Raalte

Tel. 0572-392499

• Secretaris, Cor Horstman

Van der Capellenweg 10, 8141 EG Heino

Tel. 0572-392109

• Penningmeester, Harry Ogink

Twentseweg 12, 8141 MA Heino

Tel. 0572-391618

• Berend Jan Horstman, De Horst 10

8141 BA Heino. Tel. 0572-392622

• Annie Meulman-Kortstee, Dolderstraat 8

8141 GK Heino. Tel. 0572-392560

• Herman Neimeijer, Plataan 19

8141 SM Heino. Tel. 0572-393268

Werkgroepen:

• Folklore

Contactpersoon: Annie Meulman-Kortstee

Dolderstraat 8, 8141 GK Heino

Tel. 0572-392560

• Foto en Video

Contactpersoon: vacant

• Genealogie – Documentatie

Contactpersoon: Jennie Pruim-Reinders

Acacia 25, 8141 TL Heino

Tel. 0572-391986

• Geschiedenis

Contactpersoon: Jan Jonge Poerink

De Cingel 43, 8141 BW Heino

Tel. 0572-392427

• Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: Gerard Veltkamp

Oosteinde 11, 8141 AR Heino

Tel. 0572-391292

• Kruidentuin 'Allegardje'

Contactpersoon: Gerard Veltkamp

Oosteinde 11, 8141 AR Heino

Tel. 0572-391292

• Streektaal

Contactpersoon: Berend Jan Horstman

De Horst 10, 8141 BA Heino

Tel. 0572-392622

• Tentoonstellingen

Contactpersoon: Giel Bisschop

Vos de Waelhof 9, 8101 AE Raalte

Tel. 0572-392499

Redactie:

Eindredactie: vacant

Opmaak / Vormgeving:

Mirjam van der Weide-Wink

Canadastraat 17a, 8141 AA Heino

Tel. 0572-394670

OMHEINING

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE 'OMHEINING' TE HEINO

NUMMER

3

35e JAARGANG - SEPTEMBER 2015

Omheining

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten 'omheint'. Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein omheint. In ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

Inhoudsopgave

Pagina 4	<i>Van De Redactie</i>
Pagina 5	<i>Heino's Oude Boerenland</i> - Jan Jonge Poerink
Pagina 7	<i>Sprekende Foto's (99)</i> - J.K. Pruim-Reinders
Pagina 9	<i>Oorlogsdagboeken (2)</i> - Toon Hoefsloot
Pagina 16	<i>Turfschipper In Salland</i> - Roland Stavorinus
Pagina 20	<i>Hoe Houden We Het Droog In Heino (4)</i> - Henne Neppelenbroek
Pagina 23	<i>Colofon</i>

Van De Redactie

Turfschipper Stavorinus, oorlogsdagboek mevrouw Doyer, droge voeten in Heino...

De oude gemeente Heino, met inbegrip van de beide kerkdorpen Laag Zuthem en Lierderholthuis, heeft een rijk en boeiend verleden. 'Omheining' probeert haar boeiende historie tot leven te brengen en zet op haar ontdekkingsstocht naar het verre en recente verleden van haar inwoners, kerken, verenigingen, industrie en boeren- en middenstand steeds een stapje verder. Belangrijke bronnen die door onze vereniging voor heemkunde worden beheerd, worden geleidelijk verder aangevuld met nieuwe feiten en wetenswaardigheden. Publicaties over een diversiteit aan historische onderwerpen zijn daar uit voortgekomen. Een van de belangrijkste bundelingen daarvan is wel het contactblad waarvan u nu het derde nummer van de 35^e jaargang in handen heeft. We geven u een overzicht van de inhoud van dit nummer.

Het jaar waarin wij 70 jaar bevrijding herdenken is nog niet voorbij. Ook in het derde nummer van deze jaargang besteden wij derhalve aandacht aan de Tweede Wereldoorlog. Het dagboek van mevrouw Lieke Doyer-Stoutjesdijk beschrijft de laatste maanden van de oorlog. Fragmenten uit het dagboek van met name de dagen dat de bevrijding van ons dorp aanstaande is en de dag dat de Canadezen daadwerkelijk ons dorp binnentrekken, worden in deel 2 van *Oorlogsdagboeken* onder de loep genomen.

In het artikel *Heino's oude boerenland* licht Jan Jonge Poerink de stand van zaken toe rond de boekenserie 'Oud Boerenland' waarin de werkgroep geschiedenis zeer veel energie steekt. Het derde boek ligt ter inzage.

In Heino woont heden ten dage geen enkele Stavorinus meer. Dat is wel eens anders geweest. In het artikel *Turfschipper in Salland* gaat Roland Stavorinus de gangen na van zijn familie die zich aan het eind van de 19^e eeuw in Heino vestigde.

In de rubriek *Sprekende foto's* haalt Jennie Pruim kleermaker Gerrit Willem Berendijk voor het voetlicht. Jarenlang had hij zijn werkplaats aan de Marktstraat.

De artikelenserie *Hoe houden we het droog in Heino?* beleeft zijn vierde aflevering. Henne Nepelenbroek stuit in zijn speurtocht in deze materie op steeds weer interessante weetjes die hij ons niet wil onthouden.

In de bijgaande nieuwsbrief (nummer 4) treft u de rubrieken *Van de bestuurstafel* en *Schenkingen aan, berichten over de afgelopen activiteiten en het laatste nieuws*.

Voor nu, veel lees- en kijkplezier! *De redactie*

De kopij voor het decembernummer zien we graag vóór 1 november tegemoet...

Met dank aan de correctoren:

N. Elsinga, T. Hoefsloot, J. Melenhorst, G. Peeters, J. Peters,
J.K. Pruim-Reinders en W. Steenberg.

Heino's Oude Boerenland

- Jan Jonge Poerink -

'Omheining' heeft in de afgelopen periode twee boeken uitgebracht in de serie over het eigen oude Heinose boerenland. Daarin zijn meer dan 230 boerderijen uitgebreid behandeld. Op beide delen kon worden ingetekend. Alhoewel de doelgroep vanwege de lokale inkleuring zeer beperkt is, zijn de beide boeken met een gezamenlijke oplage van 200 exemplaren in zeer korte tijd uitverkocht geraakt.

Beschreven werden meer dan 230 boerderijen in de deelgebieden Delmte Nieuwstad, Het Moer, Blankenfoort, Lenthe, Kloosterhoek, de Veldhoek en de Stoeven. Dit alles prachtig geïllustreerd met kaarten en foto's uit heden en verleden. Het zijn boeiende naslagwerken geworden over de agrarische oorsprong, de lokale geografie en de genealogie. De eigenaren van deze boeken hebben zich hiermee unieke exemplaren weten te verschaffen. Ze zien er waarschijnlijk de eigen herkomst in terug en weten die voor het nageslacht in

druk vastgelegd. Helaas dus uitverkocht, maar wie absoluut nog een exemplaar wil aanschaffen of inzien, verwijzen we naar de website van Omheining, de bibliotheek van Omheining of de lokale openbare bibliotheek. Vanwege het succes zijn we ons bewust van de wens om ook de resterende gebieden op eenvormige wijze vastgelegd te zien. We hopen daarom in de komende periode deze serie te voleinden, zodat werkelijk alles gedocumenteerd is. De werkgroep geschiedenis is nu druk bezig met het derde deel. Behandeld

worden daarin het Hagengebied, Sekdoorn en Laag Zuthem met de landgoederen de Gunne, de Linthorst, den Alerdinck, de Colckhof en den Alerdinck II. Na het verschijnen van dit deel 3 is het nog de beurt aan het Lierderbroek en Lierderholthuis, het Molenbroek, de Bredenhorst en de Molenweg, het Heinose Veld en tot slot de dorpsboerderijen.

Hoe gaat dit alles in zijn werk? De werkgroep 'Boerderij- en veldnamen' is in 1990 van start gegaan met het vastleggen van de oude veldnamen. Veel veldwerk is er verricht door de mensen in het buitengebied van Heino te bezoeken. Door verschillende interesses die ontstonden tijdens het onderzoek, is een aantal leden ook begonnen met het beschrijven van boerderijen. In 2000 is daarom besloten te gaan werken aan een uitgave

met niet alleen veldnamen, maar ook wegen en boerderijen. Tot publiceren is het pas vanaf 2013 gekomen door het initiatief van de actuele werkgroep geschiedenis. Herman Overkamp levert de basistekst aan en is als zodanig de auteur. Het materiaal wordt vervolgens uitgewerkt door voornamelijk Jan Peters. Edgar Stapelveld maakt de overzichtskaarten en de foto's daarbij. We voegen

er vervolgens archieffoto's aan toe. Na de verschillende correctierondes wordt door Jan Jonge Poerink het boek tenslotte samengesteld met behulp van een Amerikaans softwareprogramma. Na intekening weten we hoe groot de oplage mag worden en laten we het gewenste aantal boeken drukken. De presen-

tatie van het derde deel is nu aanstaande. Wij hebben daarin 135 boerderijen opgenomen. U wordt zo spoedig mogelijk over de verkrijgbaarheid geïnformeerd.

De werkgroep 'Geschiedenis' bestaat uit: Herman Holtmaat, Henk Hullen, Jan Jonge Poerink, Geerlig Nijland, Herman Overkamp, Jan Peters en Edgar Stapelveld.

Sprekende Foto's (99)

- J.K. Pruim-Reinders -

Gerrit Willem Berendijk 1888 - 1965.

In een krantenartikel uit de zestiger jaren van de vorige eeuw vertelt kleermaker Gerrit Willem Berendijk over zijn leven. Over het verleden toen er nog niet zoveel confectie werd gekocht en de kostuums door de kleermaker werden gemaakt. De manchester broeken en kielen lieten de boeren eveneens bij de kleermaker maken. In 1901 kwam Berendijk op 13-jarige leeftijd als leerjongen in dienst bij Biesemaat te Heino. Hij bleef daar twee jaar in betrekking en was daarna achtereenvolgens werkzaam bij de kleermakers Lozeman op de Evenbelt in Raalte, Bos te Raalte en Huis in 't Veld te Dalfsen. In 1910 kwam hij weer in dienst bij zijn eerste baas Biesemaat, nu niet als leerjongen maar als volleerd kleermaker. De verhouding tussen meester en knecht was zeer goed en Berendijk bleef dan ook tot 1929 bij deze baas in dienst. Hij maakte lange dagen en als er veel werk was, werkte hij 's avonds lang door. In 1929 besloot hij voor zichzelf te beginnen. Aan klanten heeft het hem nooit ontbroken, want hij leverde prima werk. Als er veel werk was, hielpen zijn vrouw en soms ook zijn dochter hem. De laatste jaren had hij zijn werkplaats aan de Marktstraat, hoek De Haarstraat. Deze werkplaats was een verbouwd schuurtje achter de gemeentewoning die Berendijk en zijn vrouw bewoonden. Toen hij verhuisde naar de Koningin Julianastraat, kwamen zijn dochter en schoonzoon met hun kinderen in het huis aan de Marktstraat te wonen. De werkplaats aan de Marktstraat bleef Berendijk gebruiken zolang zijn gezondheid het toeliet.

Familiefragment van Derk Jan Berendijk

Derk Jan Berendijk:

Geboren: Raalte, 31 augustus 1847.

Overleden: Heino, 24 september 1930, oud 83 jaar.

Zoon van: Jan Berendijk en Berendina Heijlen.

Beroep: dagloner.

Godsdienst: Ned. herv.

Adres: Dalfsen, wijk Lenthe.

Huwelijk: Heino, 21 mei 1874 met **Antonia Wijnhout**, geboren Heino, 30 januari 1854, overleden Dalfsen, Lenthe, 4 juli 1905, oud 51 jaar. Dochter van Derk Teunis Wijnhout en Antje Rozeboom.

Kinderen:

1. **Antje**, geboren Heino, Lenthe, 12 juli 1875, overleden Heino, 23 februari 1952, oud 76 jaar, gehuwd Dalfsen, 12 september 1895 met Mannes Weertman, gemeentearbeider. Zij woonden Heino, Veldermansweg 4.

2. **Derk Teunis**, geboren Heino, Lenthe, 21 mei 1878, overleden Heino, 16 december 1952, oud 74 jaar, arbeider, gehuwd Wijhe, 21 januari 1911 met Sophia Geertruida Jansen.

3. **Berend Jan**, geboren Heino, Lenthe, 13 januari 1881, overleden Raalte, 15 november 1919, oud 38 jaar, landbouwer, gehuwd Raalte, 30 december 1905 met Aaltje ten Broeke.

4. **Berendina**, geboren Heino, Lenthe, 31 mei 1882, overleden Heino, Lenthe, 13 januari 1884.

5. **Levenloos** van het mannelijk geslacht, geboren Dalfsen, Lenthe, 25 oktober 1885.

6. **Gerrit Willem**, geboren Dalfsen, 5 januari 1888, overleden Heino 11 december 1965, oud 77 jaar, kleermaker, gehuwd Heino, 21 april 1927 met Johanna Temmink, geboren Raalte 22 maart 1889, overleden 31 augustus 1971. Dochter van Gerrit Temmink en Gerredina de Bone.

7. **Antonie**, geboren Dalfsen, Lenthe, 3 maart 1892, overleden Dalfsen, Lenthe, 15 april 1898.

8. **Derk Jan**, geboren Dalfsen, Lenthe, 18 mei 1894, overleden Dalfsen, Lenthe, 28 januari 1896.

9. **Johanna**, geboren Dalfsen, Lenthe, 2 januari 1897, overleden Dalfsen, Lenthe, 20 april 1898.

Geraadpleegde bronnen:

- Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining': burgerlijke stand en bevolkingsregisters Heino, verzameling krantenknipsels, contactblad "Omheining" 1986-1.
- Begraafplaats Heino.
- Historische Vereniging Raalte en Omstreken: naamlijst der ingezetenen van de gemeente Raalte d.d. augustus 1811.
- Internet: Wie was wie en Wat was waar.

Oorlogsdagboeken (2)

- Toon Hoefsloot -

Herinneringen uit angstige tijden

Zo'n negen miljoen Nederlanders hebben de bezetting tijdens de Tweede Wereldoorlog meegemaakt en hebben hun eigen belevenissen daarin – sterk bepaald door dorp, stad of streek waarin ze woonden – ervaren als hun eigen oorlogsverhaal. Duizenden Nederlanders hebben hun oorlogsverhaal opgeschreven in dagboeken. Die geven veelal een waarheidsgetrouw en direct beeld van de manier waarop het leven in die bizarre oorlogstijd doorging, van het bijgehouden oorlogsnieuws tot de gewone dagelijkse dingen van het leven. De dagboeken laten je als het ware over de schouder meekijken in het leven van mensen dat zich meer dan zeventig jaar geleden afspeelde.

In dit tweede deel van de artikelenserie 'Oorlogsdagboeken' komt het dagboek van mevrouw E.J. (Lieke) Doyer-Stoutjesdijk aan de orde, verpleegster uit Den Haag. Zij trouwt met de pas afgestudeerde arts A. (Toon) Doyer. Het echtpaar komt in januari 1937 naar Heino en betreft de woning van dokter Van der Flier, de karakteristieke villa op de hoek van de Dorpsstraat en de Van der Capellenweg, alwaar het de praktijk van Van der Flier voortzet.

Heino bevrijd. Op de achtergrond het huis van dokter Doyer.

Fragmenten uit het dagboek van mevrouw E.J. Doyer-Stoutjesdijk

Van het originele dagboek van Mevrouw E.J. Doyer-Stoutjesdijk bezit Omheining een kopie die de periode 31 augustus 1944 t/m 18 mei 1945 omvat. Een groot deel daarvan is indertijd gedigitaliseerd door Marijke Donath-Hoppen, een enorme klus met als resultaat dat het dagboek een stuk toegankelijker is geworden. Omheining heeft er eerder uit geciteerd.

Mevrouw Doyer-Stoutjesdijk doet in haar dagboek nauwkeurig verslag van de gebeurtenissen van dag tot dag in haar directe leefomgeving, van het dorp en de regio. Zo beschrijft zij eind september 1944 o.a. de ontruiming van 't Nijenhuis door de Landwacht, zodat de daar gehuisveste paters van het Heilig Hart de wijk moeten nemen naar Lierderholthuis.

Maar ook de razzia door de Landwacht op 1 oktober 1944 in Laag Zuthem, waarbij zelfs uit de gereformeerde kerk midden onder de dienst mensen worden weggehaald, tekent zij op. En op 7 april 1945 vermeldt zij het opblazen van de Vechtbrug bij Dalfsen en twee dagen later het laten springen van een sluis ten zuiden van Meppel.

Ook het oorlogsnieuws houdt zij bijna dagelijks nauwgezet bij: vanaf eind maart als de Canadezen ten zuiden van Doetinchem de Duits-Nederlandse grens overkomen, beschrijft zij de geallieerde troepenbewegingen, hoe zij steden en dorpen innemen en steeds dichterbij Heino naderen. Er spreekt duidelijk de hoop uit dat de bevrijding niet lang meer op zich zal laten wachten.

1 april 1945	<i>De geallieerden namen vannacht o.a. Enschede en Lochem in en zouden ± 20 km van Deventer zijn. In Deventer is tenminste groot alarm en de burgers mogen niet op straat. Vannacht is er ongelooflijk veel langsgekomen, hoofdzakelijk richting Zwolle, kleinere gedeelten via de Lemelerveldsche- en Dalfserweg. Veel R.Kr. auto's, hele colonnes ervan. [...]
(R.Kr. betekent Rode Kruis -red.)</i>
2 april 1945	<i>[...] 's Avonds zeggen de geallieerden officieel dat ze Enschede hebben. Het dorp is nu vol, stampvol terugtrekkende Duitsers. Ze komen bij ons ook, een tweetal, zeer soumis (onderdanig -red.) en zeer beleefd, of ze alsjeblieft mochten slapen en alsjeblieft mochten eten en alsjeblieft in de wachtkamer 'schnapps' mochten zitten drinken. Ze hadden gevochten bij Lochem (eerst bij Aalten en waren het verband met hun troep kwijtgeraakt, hadden gelopen van Lochem en al vijf dagen niet geslapen en hadden er schoon genoeg van. [...]) Ze wilden maar het liefst dat de Engelschen vannacht kwamen zoodat ze hun handen konden opsteken. [...] De Gunne kreeg ook inkwartiering; eerst 6 officieren, daarna 14. [...]</i>
3 april 1945	<i>Ze hebben Hengelo (gister al) en Borne en zijn op weg naar Almelo.</i>
7 april 1945	<i>De brug bij Zuthem wordt afgebroken. De Vechtbrug bij Dalfsen wordt opgeblazen. De heele nacht is er voortdurend hevig kanonvuur uit zuidoostelijke en oostelijk richting. De geallieer-</i>

Vervolg: den staan 1 km van Deventer en bestoken de Duitschers daar met raket bommen uit vliegtuigen. [...]
Hier is het r.-k. schoolgebouw hoofdverbandplaats voor het front geworden, voortdurend rijden de Rode Kruis auto's af en aan. [...]

11 april 1945 De nacht is betrekkelijk rustig geweest, nog allerlei ontplof-fingen, wat bommen, wat mitrailleurvuur, afweer, enz. Nog een enkele Duitse kar die langs trekt. Je hoort het vuren nu van alle kanten, haast nog meer West dan Oost. [...] Om 7 uur werd afgekondigd dat niemand meer naar buiten mocht. [...]

Mevrouw Doyer beschrijft de gebeurtenissen op 12 april uitgebreid. Het is een stralende en bijzondere dag. De Canadezen staan op het punt om Heino te bevrijden. 66 gijzelaars worden weggevoerd naar Zwolle. Er wordt hevig geschoten. Overal zitten scherpschutters. Het ontbijt en de lunch worden veiligheidshalve genutigd in de kelder. En dan...

12 april 1945 [...] Tegen half twaalf hadden we nog 66 Heinosche mannen voorbij zien komen, een Duitscher ervoor en een Duitscher erachter. Door de Raalter ondergrondschen (Raalte was intus-schen bevrijd en de ondergrondsche daar bewapend) was nl. een Duitscher neergeschoten, vlakbij het Heinosch gebied. Daarom hebben de Duitschers 66 willekeurige mensen, o.a. Bouwhuis + 4 knechten, een knecht van v.d. Worp (niet v.d. Worp zelf, van wie ze alleen maar een wittebroodje wil den!), de heer Enklaar, Kattendijke, v. Asselt, Leuverink, Ramaker, Oosterkamp, Ulderink, de hulpprediker, enz. (Hassink, omdat hij een stijf been heeft, werd weer losgela-ten). Ze werden weggevoerd naar Zwolle met het dreigement dat als de 'partisanen' weer 'iets deden' ze doodgeschoten zouden worden.

Tegen half twee wordt de strijd fel hier. De granaten en kogels gieren weer rond het huis. We krijgen weer twee Duitschers in huis die van ons uit schieten en twee Sanitäter in de kelder bij ons; deze laatsten waren jonge fatsoenlijke kerels, die niets voor vechten voelden, wisten dat het geheel verloren was en de boel 'zum Kotzen' vonden. [...] Opeens hoorden we een ge-knetter, alsof het hevig regende (kon niet want het was weer stralend, warm en zonnig weer) en toen het schieten even luwde en we keken, zagen we dat de molen van Hooglugt in

Vervolg:

lichterlaaie stond, een fantastisch, grootsch en luguber gezicht. Gelukkig was er weinig of geen wind van het huis van Hooglugt af, wel een beetje in onze richting. Maar het loopt alles goed af. Even later zien we dat de boerderij van Baarslag (tegenover Hays) ook in brand stond en verderop branden er nog meer (o.a. van Eilan der, Melenhorst, Hoonhorst, Oosterwijk, Koenjer). Het luwt weer even wat, dan schieten en mitrilleren ze weer van dichtbij; we vinden verschillende behoorlijk grote granaatscherven. Dan wordt het weer stiller en als we nog eens naar de – inmiddels ingestorte, maar nog lang niet uitgebrande – molen kijken, zien we ineens (± half vier) een Canadeesche tank bij het huis van Benter staan. Toon zag vlak ervoor Canadeezen (naar hij dacht – en achteraf terecht) en Toos was de eerste die de tank zag. Spoedig kwamen er meer Canadeezen uit en kwamen er meer tanks, o.a. een voor ons huis. De Canadeezen gingen huis voor huis binnen om te zien of er ook Duitschers in zaten. Bij Ien Berger zaten de deuren op slot en werden opengebroken. Wij hadden alles open staan en de drie Canadeezen konden zoo doorlopen, één had een groote doos Victoria biscuits in zijn hand en at daar druk uit, zijn mond was propvol. Er komen steeds meer tanks en Canadeezen. Af en toe schieten er nog Duitschers en gaan de Canadeezen in dekking, maar al gauw is dat hier uit. Er komen er overweldigend veel, gaan meest richting Dalfsen en ook wat richting Zwolle, iedereen komt op straat: wij zijn vrij! Het stroomt nu voertuigen, auto's, tanks, pantserauto's; er komt infanterie in ganzemarsch en als maar enorme tanks met kanonnen. Voor ons huis staat heel wat, er komt militaire politie (witte band en handschoenen). Ze deelen gul cigaretten aan de grooten, chocola en zuurtjes aan de kinderen. Ze krijgen zooveel dat ze er bijna naar van worden. Het stinkt weer ouderwetsch naar benzine en een stof dat er is! En een gejuich en gewuif. Het enthousiasme is enorm. [...] Een tank in brand gevlogen door een 'pantservuist.'

14 april 1945

Zwolle is vanmorgen bevrijd (alleen in Assendorp is gevochten). De bruggen zijn intact, ook de elektrische centrale, zodat we misschien weer gauw licht krijgen. Met Zwolle zijn ook de 66 Heinosche mannen bevrijd. Om ± half een kwamen de heeren Enklaar en Koolschijn (de hulpprediker) als eersten aan, tenslotte al meer en meer en tegen 4 uur waren ze er allemaal. De vlaggen hingen nu overal uit en op het Marktplaatsplein werden ze toegesproken en -gezongen. Onze burge-

Vervolg: *meester is door de ondergrondsche afgezet (evenals alle burgemeesters in alle bevrijde plaatsen) d.w.z. voorlopig. De kinderen loopen met oranje strikken, speldjes, sjerpen, met rood-wit-blauwe vlaggen en toeters. Het heele dorp viert feest, iedereen is op zijn zondagsch, iedereen praat met, feliciteert iedereen. Er komt ook muziek, alleen is dat even uitgesteld vanwege de dood van Roosevelt.*

Het klinkt allemaal opgelucht en blij. Toch wordt de feestelijke stemming bij mevrouw Doyer enigszins getemperd naarmate de dagen na de enerverende bevrijding verstrijken. Zo is zij duidelijk teleurgesteld als er voor repatrianten geen medicijnen beschikbaar zijn.

Op 10 mei schrijft ze:

'Vanmorgen met de auto van Kruisdijk naar Deventer naar Dr. Brutel de la Rivière vanwege de repatrieerenden. Er zit natuurlijk altijd meer aan vast dan zoo op het oog lijkt. Het ergste is, dat er absoluut geen medicamenten voor deze menschen beschikbaar zijn.

De SHAEF (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces) moet daar voor zorgen, maar dat zou pas over een maand of drie voor elkaar komen (dus tegen de tijd dat we hopen dat ze weg zijn).'

Vervolgens ergert ze zich mateloos (te merken aan de door haar gebruikte bewoordingen) aan de gezinnen die in de openbare school zijn ingekwartierd.

Ze schrijft ook op 10 mei:

'En dan hebben we nog, sinds dinsdag (8 mei red.), dat zootje van 96 gehuwde arbeiders met buitenlandsche vrouwen en kinderen (meest Russische en Poolsche vrouwen) in de Openbare school. Een gekijf, gekrakeel, een snuiten en een ongeneerd gedoe, gevrij op het gras midden in het dorp en de boschjes van Braakman achter ons en Klompjan. En ongeveer vijftien van die wijven kunnen elk moment een baby krijgen. Ontevreden zijn ze ook in hooge mate, hadden gedacht hier electrisch licht, warm en stroomend water, wiegen en kinderwagens en voor hen zelf bedden etc. te vinden. Alles goed en wel, maar dit is wat bar.'

Stevige taal die we in haar dagboek nog niet eerder zijn tegengekomen en waarmee ze haar mening niet onder stoelen of banken steekt.

Op 15 mei spreekt ze haar teleurstelling uit over een incident met betrekking tot de elektriciteitsvoorziening dat in Heino plaatsvond.

15 mei 1945

Er zijn een paar Heinosche rotzakken van het soort 'ik niet, dan jij ook niet' geweest die naar de ingenieur van het electrisch bedrijf zijn gegaan en er over hebben geklaagd dat die en die en die (o.a. de burgemeester) licht hadden en zij niet, waarop de ingenieur razend is geworden en allerlei mensen, waaronder ook aan wie hij het officieel had toegestaan (bv. de artsen) heeft laten afsnijden. [...] Bij deze gelegenheid moet het me van het hart dat: 1^e de mensen nog niets geleerd hebben van en in deze oorlog en altijd denken dat een ander wordt voorgetrokken etc., etc. en vooral ook nog hun best doen dat zogenaamde voortrekken ongedaan te maken; 2^e dat de willekeur nog even groot is als ten tijde van de mof; 3^e dat de chaos nu eerst op zijn ergst is. Reden tot juichen over de herwonnen 'vrijheid' is er dus allerminst, eerder het tegendeel.'

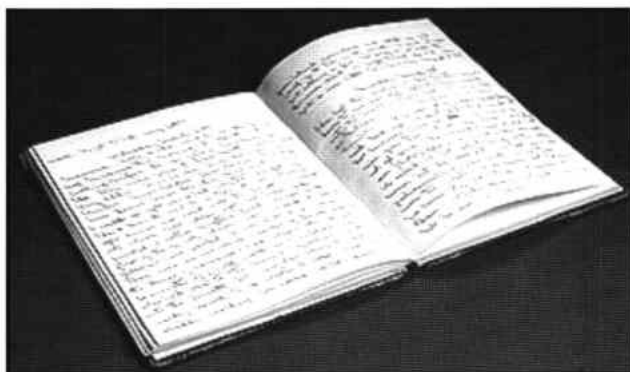

Het jonge gezin Doyer.

Op 8 mei is de oorlog in Europa voorbij. Mevrouw Doyer maakt er melding van in haar dagboek, stelt nuchter vast dat het een feit is, maar geeft ook aan dat zij en haar gezin nog aarzelend in de vreugde over de bevrijding zijn. Er zijn prangende vragen die hen bezighouden en bezorgd maken: hoe maken hun familie, vrienden en kennissen het in het westen van het land? Leven ze allemaal nog? En ook: wie komen er uit de concentratiekampen terug en hoe?

Zestig jaar na dato schrijft mevrouw Doyer in de Bevrijdingskoerier: 'Ik ben het er van harte mee eens dat er zestig jaar na de oorlog zoveel aandacht wordt geschonken aan de bevrijding. Ook over tien, twintig of dertig jaar moet de bevrijding herdacht worden. Die verschrikkelijke oorlog heeft veel ellende en verdriet gebracht, maar heeft ons ook enkele belangrijke lessen geleerd die we nooit mogen vergeten. De vrijheid moeten we koesteren en moeten we delen. Het is de kunst om dat met elkaar te doen.'

Mevrouw Lieke Doyer-Stoutjesdijk overleed in de vroege morgen van eerste Pinksterdag 2006. Ze is net geen 93 jaar geworden.

Geraadpleegde bronnen:

- Evert Werkman e.a., Dat kan ons niet gebeuren, Amsterdam, 1980.
- Mevrouw E.J. Doyer-Stoutjesdijk, Dagboek, periode 31-8-1944 t/m 18-5-1945.
- Bevrijdingskoerier 2005, onder redactie van St. Dokter A. Doyerfonds.

Turfschipper In Salland

- Roland Stavorinus -

Eind 2006 en begin 2008 overlijden respectievelijk Siep en Manna Stavorinus, de laatste bewoners van Heino met deze achternaam. Beiden woonden aan de Haarstraat. Siep was getrouwd met Bert van de Wetering. Manna was werkzaam bij de Rabobank en vrijwilligster bij 'Omheining'.

De 140 jaar daarvoor was in Heino de naam Stavorinus een bekende achternaam. In een aantal artikelen wil ik graag een deel van de geschiedenis van de familie Stavorinus beschrijven. Ik kies ervoor om te beginnen met Abele, de zoon van Siebe Stavorinus, omdat Abele met zijn turfschip naar Heino voer en hier zijn brood verdiende.

In het jaar 1836 wordt Abele wordt geboren in Oudwoude, een klein dorpje in het noorden van Friesland. Hij kan zich er op latere leeftijd weinig meer van herinneren. Soms spreken zijn ouders over het dorp of over Dokkum, de stad waar zij vandaan komen. Waar Abele zich bewuster van is, is zijn tijd in Leeuwarden. Vanaf zijn vierde tot zijn dertiende levensjaar woont hij in deze stad, op drie verschillende adressen. De langste tijd woont hij in de 'Boterhoek', vlakbij de Oldehove, de scheve kerktoren.

Leeuwarden is een stad met meer dan 20.000 inwoners. In de stad is altijd wat te doen. Hij speelt en dwaalt er door de straten, steegjes en langs de grachten. Alleen of met zijn vrienden. Er zijn kleding-, groente- en vleesmarkten en natuurlijk de wekelijkse veemarkt. Over de grachten varen schepen af en aan. Vader Siebe Stavorinus is schoenmaker. Soms doet Abele een klusje voor hem en brengt hij schoenen die gerepareerd zijn terug naar de eigenaar of eigenares. In de zomer gaat hij soms naar school. Moeder Jeltje bestuurt het huishouden, samen met haar moeder. In de buurt wonen Hiske en oom twee kleine kinderen. Siebe is de oudste van de drie en daardoor vanzelfsprekend

der Lutske. In ook nog tante Klaas met neefjes. Abele de kleinkinde krijgt hij, als veel aandacht.

De Dedemsvaart bij Den Hulst. Links (mogelijk) de ouderlijke woning van Siebe en Jeltje Stavorinus-De Vries. Rechts turfschepen. (foto halverwege de 20ste eeuw).

De eerste bijzondere gebeurtenissen in zijn leven zijn de geboorten van zijn zusjes. Maar datgene wat het meeste indruk op hem heeft gemaakt is het overlijden van zijn oma Janke, in 1847. Hij is dan pas tien jaar oud.

Oma Janke heeft haar dochters Jeltje en Hiske alleen opgevoed, zonder steun van haar man en werkt daarnaast ook nog eens als kinderschoolhoudster. Dat moet wel, omdat haar man Jille Oedzes de Vries, een aantal jaren na de geboorte van hun jongste kind, het huis heeft verlaten om niet meer terug te keren. Door de dood van zijn oma gaat er het een en ander veranderen in het leven van de jonge Abele. Oom Klaas en tante Hiske Spithorst-De Vries zijn een jaar voor het over-

een bijdrage aan het familie-inkomen. Werken dus.

De Dedemsvaart

De plaatsen rond de Dedemsvaart groeien als kool. Avereest is in 1830 nog een gemeente met 900 inwoners. In 1860, dertig jaar later dus, wonen er al 6000 inwoners. De meeste natuurlijk in Dedemsvaart en Balkbrug. De gemeente Nieuwleusen, inclusief het dorp Den Hulst, groeit in diezelfde periode van 1600 inwoners naar 2000. Van de beroepsbevolking in beide gemeenten werkt meer dan 25% in het veen en houdt zich bezig met het steken van turf en het vervoer daarvan. Met de toename van de bevolking in

Turfschip met lading aan de wal.

lijden van oma Janke verhuisd naar Den Hulst. Ook de ouders van Abele besluiten om naar Den Hulst te gaan. Daar wordt een kanaal gegraven dat Hasselt met Coevorden verbindt. Hier is werk weten ze.

In de zomer van 1849 verhuizen ze. Abele is dan dertien jaar oud. Op deze leeftijd gaat hij gewoon aan het werk. De 'Kinderwet van Van Houten' zal nog meer dan vijftig jaar op zich laten wachten en kinderen zijn goedkope arbeidskrachten, in fabrieken, bij boeren, in de mijnen en ook op schepen, vaak in de rol van jongste bediende of knechtje. Het loon dat ze ontvangen stelt weinig voor, maar levert wel

beide gemeenten groeit ook het aantal gezinnen dat op schepen woont en dat is ook logisch want de turf moet vervoerd worden naar plaatsen waar veel mensen wonen. In Dedemsvaart starten vanaf 1860 meerdere ondernemers met het bouwen van schepen op hun werf, zoals de firma's Mol, Peters en Mitendorf. De gezinnen die op deze schepen wonen, zijn veelal ingeschreven in de gemeente Avereest, slechts enkele in Nieuwleusen. In 1849 wonen er in beide gemeenten 48 gezinnen op een schip. In 1880 zijn dat er al 150. Met een gemiddelde van vijf personen per gezin, wonen er 750 volwassenen en kin-

deren aan boord van schepen. Na 1890 neemt dat aantal af, maar in 1900 zijn er toch nog 104 schippersgezinnen. Het is aanmerkelijk dat Abele rond 1850 werk vindt bij het laden van schepen met turf; daar zijn kruiers voor nodig. Het is stoffig en zwaar klus. De lucht is vergeven van kleine turfdeeltjes. Zeker niet gezond.

De pramen en aken die over de Dedemsvaart varen, worden hoog opgeladen met turf, zodat de schipper op de kajuit moet staan om het schip te besturen. Hiervoor wordt de helmstok verlengd.

Dat Abele Stavorinus gaat varen, ligt voor de hand. Hij niet alleen trouwens, want ook zijn oom Klaas Spithorst en drie van zijn neven zijn schipper geworden. Mogelijk vaart Abele nog een aantal jaren met zijn oom, want in de jaren 1861 en 1862 wordt Abele schippersknecht genoemd in het bevolkingsregister van Avereest. Als schippersknecht kom je nog eens ergens. Vaak wordt naar Hasselt gevaren en dan onder andere naar Zwolle en Kampen. Daar wonen veel mensen en is de afzet van turf het grootst. In alle steden is wel een turfmarkt. Dat is de plek waar de schippers hun turf aanbieden en waar wordt gehandeld!

Roelofje

Abele leert Roelofje Bruin kennen, waarschijnlijk kort nadat hij en zijn familie in Den Hulst zijn gearriveerd. Ze is namelijk even oud als Abele en woont in 1850 aan boord van een schip dat ingeschreven staat in de gemeente Avereest.

Roelofje is geboren in Dinxterveen, een klein plaatsje tussen Wanneperveen en Steenwijk, midden in het veengebied van Noordwest Overijssel. Haar ouders sterven jong. Ze is dan nog geen veertien jaren oud. Daarom ontfermt de Nederlandse hervormde gemeente uit Wanneperveen zich over de kinderen van het gezin.

Tussen 1850 en 1859 is ze dienstbode bij een van de schippers in Avereest, Koenderd Botter en zijn gezin. Ze liggen met hun schip in Dedemsvaart, net voorbij de huidige Kalkovens, wijk D nr.15. Roelofje is een bestedeling van de Nederlandse hervormde diaconie uit Dinxterveen, wat wil zeggen dat schipper Botter een vergoeding ontvangt voor de plek

die hij Roelofje biedt. Nu zouden we dat een pleeggezin noemen.

Abele en Roelofje krijgen verkering en trouwen op 26 februari 1863 in Avereest. Interessant is dat van de vier getuigen er twee schoenmaker zijn: Antonij Roelofs, 32 jaar en Johan Adam Weinreich, 30 jaar. Waarschijnlijk zijn het vrienden van Abele, mogelijk collega's van zijn vader Siebe! Abele en Roelofje gaan samen de kost verdienen en aan boord van een schip wonen. Vanaf 1863 worden ze vermeld in het schippersregister van de gemeente Avereest. In 1903 varen ze op 'De Vrouw Roelofje'. Ze zijn dan de trotse eige-

Turfschip bij Sluis 3 aan de Dedemsvaart.

naar van dit aak-schip, een platbodem die gebouwd is om vracht mee te vervoeren. De naam 'De Vrouw Roelofje' is een eerbetoon aan de vrouw van schipper Abele. Het aak-schip is van hout. De lengte is 23,06 meter en de breedte 4,35 meter. Het schip is in staat ruim 42 ton aan water te verplaatsen. Waar en wanneer het gebouwd is is niet bekend. Het schip staat ingeschreven in Zwolle met het meetnummer Z150N.

Turf verkopen in Heino

Zeker is dat Abele en Roelofje Stavorinus-Bruin turf vervoeren. Vanaf 1870 wordt Abele in het kasboek van de Nederlandse hervormde kerk in Heino regelmatig, soms meerdere keren per jaar, vermeld als verkoper van turf. Zeer zeker heeft hij daarmee de plek ingenomen van een andere turfleverancier. Dat komt waarschijnlijk doordat de economische

omstandigheden drastisch veranderd zijn. Het achterland van Zwolle is toegankelijk geworden voor de scheepvaart, nadat in 1853 het Overijssels kanaal is opengesteld. Door dit kanaal is het mogelijk om via Zwolle de plaatsen Heino, Lemelerveld, Raalte, Vroomshoop en zelfs Almelo per schip te bereiken. Vóór die tijd werd er vooral gevaren op de verschillende weteringen en werd de turf vervoerd in kleine zompen, scheepjes met een zeer geringe diepgang en inhoud die toch nog weleens vast kwamen te liggen wanneer een wetering weinig water had. Abele en Roelofje maken gebruik van de nieuwe vaarweg. Zij zijn in staat om veel grotere hoeveelheden turf te verschepen dan de schippers die op de weteringen varen, zoals Volkers, Hubert, Schipper, Tutert en Loman.

Wanneer we kijken naar de plaatsen waar de kinderen en kleinkinderen van Abele en Roelofje zijn geboren, dan zien we dat er vooral wordt gevaren op de Dedemsvaart en het Overijssels Kanaal. De plaatsen die daaraan liggen kunnen allemaal een handelsplek zijn, maar vooral zijn het Avereest, waar de turf wordt geladen, Zwolle, Heino en Den Ham. Dat wil niet zeggen dat er niet op andere plaatsen wordt gevaren, zoals Hoogeveen en Steenwijk.

Heino is verreweg de belangrijkste plaats voor Abele en Roelofje. De 'Vrouw Roelofje' meert aan bij 'de Ganzepan', 'de Kluinhaarsbrug' of 'de Bolderbrug'. Hier wordt de turf gelost en daarna vervoerd en verhandeld in Heino. Dit is ook de plaats waar ze naar de Nederlandse hervormde kerk gaan en waar hun kinderen belijdenis doen, Siebe en Berend in 1889 en Jeltje in 1890. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de twee oudste zonen van Abele en Roelofje er hun vrouw vinden. Siebe en Rieka Roessink, dochter van de brugwachter van 'de Bolderbrug', trouwen in 1892 in Heino, twee jaar later gevolgd door Berend die een relatie heeft met heeft met Marrigje Pothof, zij is de dochter van een landbouwer die op loopafstand van het Overijssels kanaal woont.

Een groot schippersgezin

Wanneer Abele en Roelofje Stavorinus-Bruin de keuze maken om te gaan varen en wonen op een schip, kunnen ze niet weten dat vier

van hun zonen, Siebe, Berend, Gerrit en Klaas, ook schipper worden. Natuurlijk kunnen ze met de jongens veel werk verzetten en investeren in het eigen bedrijf. Daardoor kan er een eigen schip gekocht en betaald worden. Aan boord van de 'Vrouw Roelofje' wordt het, tussen 1863 en 1900, steeds drukker. Behalve de kinderen van Abele en Roelofje, Siebe, Berend, Jeltje, Gerrit en Klaas, worden ook de echtgenoten van de oudste twee zonen ingeschreven op het schip. Ik laat Jelle, die zes dagen heeft geleefd en Janke, die iets ouder dan een jaar is geworden, buiten beschouwing. In de jaren daarna zullen er ook kleinkinderen aan boord worden geboren, van wie er ook weer een aantal overlijdt.

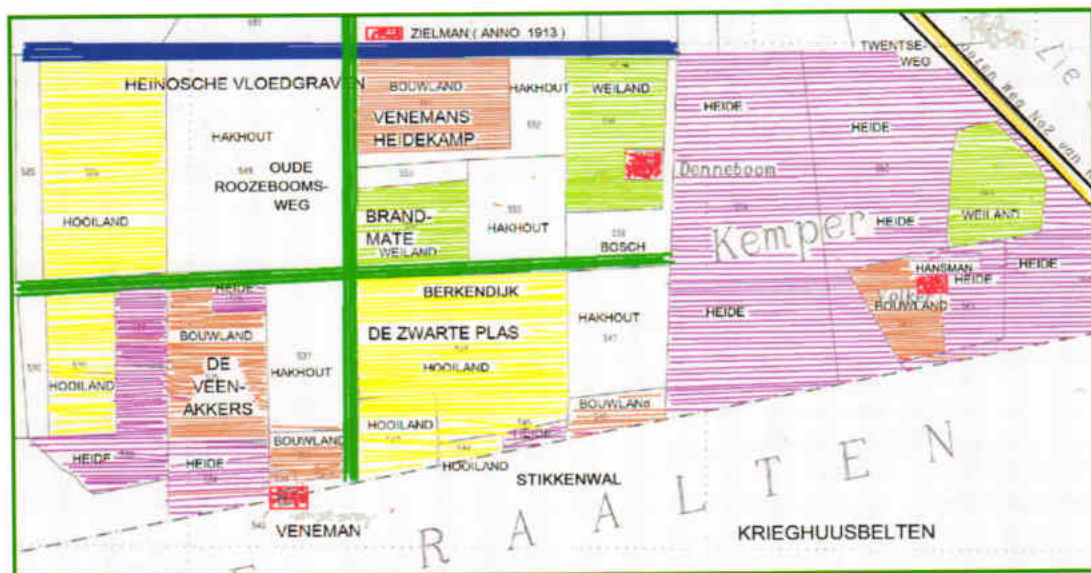
In het bevolkingsregister van Avereest staan naast de geboortedata van de kinderen en de kleinkinderen ook de data waarop ze aan boord komen. Veelal zit daar een aantal dagen tussen. Zo weten we dat Siebe, Gerrit en Klaas aan boord zijn geboren en de overige kinderen en kleinkinderen aan de wal, bij familie en kennissen. Daar is toch meer ruimte dan in het kleine roefje van de 'Vrouw Roelofje'. In de jaren negentig van de negentiende eeuw lijkt het schip vaak overbevolkt met tien schepelingen, van wie de meesten volwassen zijn. Hoe dat allemaal samen aan boord heeft kunnen leven en werken kan ik me niet voorstellen. Het is waarschijnlijk dat sommigen elders werkzaam waren en alleen ingeschreven stonden.

Rond 1900 doen zich belangrijke gebeurtenissen voor. Dan gaan Siebe en Berend met hun gezin varen op een eigen schip. Alleen Klaas blijft aan boord bij zijn ouders op de 'Vrouw Roelofje'. Gelukkig voor de twee bijna bejaarden Abele en Roelofje, want zo kan de turfhandel op Heino worden voortgezet. Helaas niet voor lange tijd. Dat wordt duidelijk wanneer Roelofje overlijdt op 17 mei 1905. Blijkbaar een zo ingrijpende gebeurtenis voor Abele dat hij direct stopt met de turfhandel op Heino en zijn handel overdoet aan zijn oudste zoon Siebe, die een eigen schip heeft gekocht, 'Het Goede Vertrouwen'. Abele vaart nog zeven jaar samen met zijn jongste zoon. In april 1912 overlijdt ook hij op zijn schip bij 'de Ganzepan' in Heino.

Hoe Houden We Het Droog In Heino? (4)

- Henne Neppelenbroek -

In de vorige aflevering zagen we, dat de Heinosche Vloedgraven de grens vormde tussen het gebied met oude en het gebied met nieuwe ontginningen. We raadpleegden vervolgens de lijsten met veldnamen uit 'Oud Boerenland 2'. Uit de lijst met veldnamen in de oostelijke Veldhoek, in het gebied met de nieuwe ontginningen, konden we opmaken dat de oostelijke Veldhoek voor 1800 een sompigh gebied was. We zagen ook, dat daar nog enkele oude erfplaatsen lagen, die men daar niet zou verwachten, want het is een gebied met jonge ontginningen. We nemen daarom eerst een kijkje bij boerderij Veneman, een van die oudere erfplaatsen.

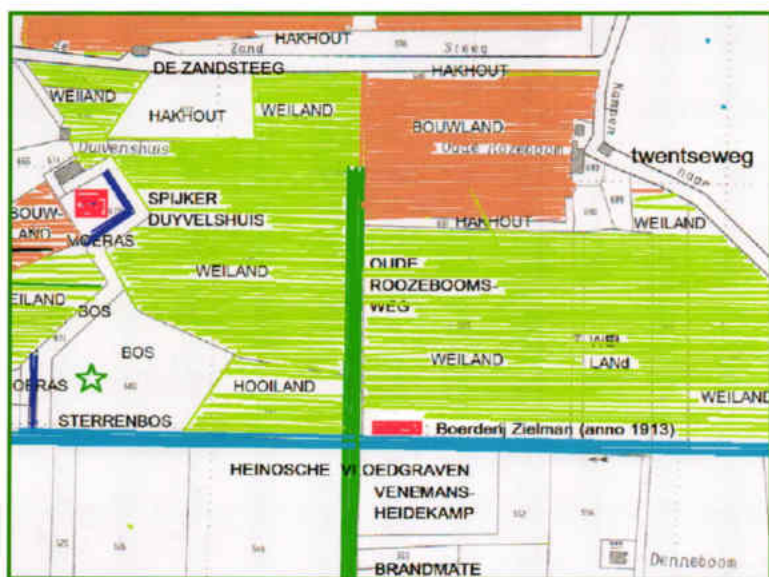

Kaartfragment uit 1832 met boerderij Veneman en het gebied ten zuiden van de vloedgraven.

Boerderij Veneman omstreeks 1764

Met behulp van die veldnamen en de kadastrale kaart uit 1832, die gebaseerd is op een kaart uit 1818, proberen we ons een beeld te vormen van het landschap rond boerderij Veneman, zoals het er een paar honderd jaar geleden kan hebben uitgezien. De kaart laat een deel van een ontginningsproject zien uit de zeventiende eeuw met landgoedlanen en een nieuw gegraven deel van de vloedgraven. Eerst nemen we een kijkje bij boerderij Veneman. We zien daar de toenmalige bewoners Jannes Gerritsen en Derkje Berents in de deuropening staan. We schrijven 1764. In een lijst met trouwdata uit dat jaar van de Nederduits Gereformeerde kerk te Heino van Jan Hekhuis lezen we het volgende: '6 januari 1764/ 29 januari 1764 getrouwd Jannes Gerritsen j.m. van de Slikkebaard in Lenthe en Derkje Berents j.d. op de Vennemans in de Veldhoek onder Dalfsen'. Wij maken hieruit op, dat Jannes Gerritsen in 1764 bij Derkje Berents op de boerderij Veneman is ingetrokken en daar als pachtboer is begonnen. Het moet een hard be-

staan zijn geweest op die boerderij, als een eiland eenzaam gelegen tussen de heidevelden, op de grens van het Raalterwoold. Hoe hebben ze daar hun bestaan opgebouwd? We zien dat hun burens op boerderij Volker - een keuterboerderij die in 1832 werd aangekocht door Jan Hansman - zelfs helemaal werd omgeven door heidevelden. Men woonde dus wel heel afgelegen en moest zich, zoals de meesten, behelpen met water uit een put en kaarslicht. Op de kaart staan ook veel percelen met hakhout aangeven. Die leverden, naast brandhout, ook het noodzakelijke boeren-geriefhout. Jannes moest boeren op slechte grond. Overvloedige regenval zorgde in te natte zo-

Fragment van de topografische kaart uit 1883.

mers regelmatig voor grote problemen. De Heinosche Vloedgraven was niet meer dan een grote sloot en het water hoopte zich benedenstrooms al gauw op. Veel laaggelegen percelen die verder van de vloedgraven af lagen en nog onvoldoende ontwaterd waren, konden daarom alleen worden gebruikt als hooiland. We nemen beide lijsten met veldnamen uit de oostelijke Veldhoek van Heino nog even door. De Veenakkers, de Brandmate en Venemans Heidekamp zijn de enige veldnamen die in verband gebracht kunnen worden met vormen

van grondgebruik door boeren in het verleden. In de lijst met veldnamen van de westelijke Veldhoek van Heino die deel uitmaakt van het gebied met de oude ontginningen komen we daarentegen juist veel veldnamen tegen die duiden op grondgebruik in het verleden. Dat grondgebruik werd in sterke mate bepaald door de grondwaterstand.

In hogere delen op de dekzandrug langs de Zandsteeg - de tegenwoordige Lemelerveldseweg - komt regelmatig de veldnaam de Kaamp voor. Daar lagen de akkers in het gebied met de oude ontginningen. Ook lasen we daar o.a. de veldnamen Achter de Schure, de Varkensbrink, 't Kalverlaand, het Koeland achter de Stal en het Koeland achter de Hooiberg. Vooral de veldnaam Koeland kwamen we regelmatig tegen. Die weilanden stonden 's winters nooit onder water.

Dichtbij de lager gelegen delen langs de vloedgraven vonden we namen als Overheinsmaat, 't Hooiland, de Overheinsmaten en 't Hooistuk. We zagen al eerder dat percelen die als hooiland gebruikt werden vaak te drassig waren om als weiland gebruikt te worden. De laaggelegen percelen 't Hooiland en de Overheinsmaten zijn inmiddels veranderd in een waterberging. Op de topografische kaart uit 1883 zien we dat een deel van de Berkendijk en de Oude Roozenbooms-weg, de vroegere Venemansdijk dus, met een groene kleur zijn aangegeven. In 'Oud Boerenland 2' lezen we dat het oude landgoedlanen zijn, die door Jacob Vriezen, de eigenaar van o.a. het erve Duijvelshuis, de katerstede Veneman en het Duijvelshuizerveen, omstreeks 1649 werden aangelegd. Jacob Vriezen, die burgermeester was van Zwolle, woonde op den Aalshorst bij Hoonhorst. Een jaar eerder had de Vrede van Munster ervoor gezorgd dat er eindelijk een einde kwam aan zowel de Tachtigjarige Oorlog (1568 - 1648) als de Dertigjarige Oorlog (1618 - 1648).

Zowel de Sallandse boeren als boeren elders in Europa hadden tijdens deze oorlogen voortdurend last gehad van plunderende soldaten, doordat die vaak slecht werden uitbetaald. Veel pachtboeren waren op drift geraakt en naar elders vertrokken. Een gevolg was dat akkers soms jarenlang braak bleven liggen. Nu de oorlogen eindelijk voorbij waren, leek de tijd echter rijp voor nieuwe ontginningen. In het westen van ons land waren de Spanjaarden veel eerder verdreven. Rijke kooplieden investeerden daar hun geld al in het begin van de zeventiende eeuw in de aanleg van droogmakerijen, zoals de Beemster, de Purmer, de Schermer en de Wormer.

De ontginning van het Duyvelshuizerveen

Bijna een halve eeuw later volgde Jacob Vriezen het voorbeeld van deze kooplieden en hij ging voortvarend te werk. De oude Venemansdijk liet hij verbreden en veranderen in een met bomen omzoomde landgoedlaan, die nu de Oude Rozeboomsweg wordt genoemd. De kadastrale kaart uit 1832 laat opmerkelijk genoeg zien, dat deze landgoedlaan nog niet uitkwam op de toenmalige Zandsteeg. Haaks op die Oude Rozeboomsweg werd een andere landgoedlaan aangelegd, waardoor de percelen langs deze laan - het oudste deel van de huidige Berkendijk - beter bereikbaar werden gemaakt. Beide lanen zijn dus op de kaart voorzien van een

De Oude Rozeboomsweg.

groene kleur. Tegelijk met de aanleg van deze landgoedlanen liet hij sloten graven, waardoor ook de afwatering van de nieuw ontstane percelen werd verbeterd. Een aantal van die percelen hoorde bij boerderij Veneman. Verder liet hij een aantal percelen met hakhout aanleggen. Kijken we naar de vloedgraven dan zien we dat de bochtige vloedgraven overgaat in een kaarsrechte watergang die toen eindigde bij boerderij Denneboom. Het waterschap heeft de loop van de vloedgraven hier later weer verlegd. Tegenover boerderij Zielman (Oude Roozeboomsweg 1) kunnen we een restant van deze oude vloedgraven nog steeds in het landschap zien liggen. Het is nu een vrijwel dichtgegroeid slootje dat dienst doet als perceelscheiding. Het landgoed den Aalshorst en de landerijen van Jacob Vriezen lagen toen in de marke Lenthe.

Een langdurige burenruzie

De ontginningsdrift van Jacob Vriezen had ook gevolgen voor de boeren in de Wolthaarshoek en het Raalterwoold. Ze moeten wel met argusogen de werkzaamheden bij hun burens in de marke Lenthe hebben gevolgd. Op de holtprake, de jaarlijkse vergadering van de boeren van de marke Raalterwoold, zullen deze activiteiten van hun burens in de marke Lenthe dan ook ongetwijfeld aan de orde zijn gekomen. De komst van meer boeren zou de druk op de heidevelden van het Raalterwoold immers alleen maar vergroten. Zij zagen de bui al hangen en de schutters van het Raalterwoold, die toezicht moesten houden op het juiste gebruik van de heidevelden, zullen hun instructies wel hebben ontvangen. En dat was dan weer niet aan dovemansoren gezegd, want een deel van de opgelegde boetes mochten ze in eigen zak steken! Problemen konden dus ook niet uitblijven. In 1651 had Jacob Vriezen al een proces aangespannen tegen de boeren van het Raalterwoold. In 1653 waren de poppen weer aan het dansen op de heide. In 'Oud Boerenland 2' lezen we dat in dat jaar 14 beesten en 100 schapen door de Raalter schutters, een soort veldwachters, in beslag werden genomen. Ook lezen we dat, toen de processen werden hervat, het tot 1793 duurde voordat er een definitieve uitspraak kwam. Dit moet wel de langstduurende rechtszaak zijn geweest in de geschiedenis van Heino.

Colofon

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'

Redactieadres:

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

E-mail: omheining@planet.nl

Website: www.historischeverenigingheino.nl

Rabobank: NL06RAB00327112271

Contributies:

15,00 euro per jaar

23,00 euro per jaar buiten Heino (i.v.m. porto-
kosten voor verzending van contactblad)

5,00 euro losse nummers

6,00 euro losse themanummers

Ledenadministratie:

Inge Roelofs-Hoppen

Plataan 28, 8141 SN Heino

Tel. 0572-393254

Bestuur:

• Voorzitter, Henk Hofman

Muntzstraat 11, 8141 VP Heino

Tel. 0572-392593

• Vice-voorzitter, Giel Bisschop

Vos de Waelhof 9, 8101 AE Raalte

Tel. 0572-392499

• Secretaris, Cor Horstman

Van der Capellenweg 10, 8141 EG Heino

Tel. 0572-392109

• Penningmeester, Harry Ogink

Twentseweg 12, 8141 MA Heino

Tel. 0572-391618

• Berend Jan Horstman, De Horst 10

8141 BA Heino. Tel. 0572-392622

• Annie Meulman-Kortstee, Dolderstraat 8

8141 GK Heino. Tel. 0572-392560

• Herman Neimeijer, Plataan 19

8141 SM Heino. Tel. 0572-393268

Werkgroepen:

• Folklore

Contactpersoon: Annie Meulman-Kortstee

Dolderstraat 8, 8141 GK Heino

Tel. 0572-392560

• Foto en Video

Contactpersoon: vacant

• Genealogie – Documentatie

Contactpersoon: Jennie Pruim-Reinders

Acacia 25, 8141 TL Heino

Tel. 0572-391986

• Geschiedenis

Contactpersoon: Jan Jonge Poerink

De Cingel 43, 8141 BW Heino

Tel. 0572-392427

• Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: Gerard Veltkamp

Oosteinde 11, 8141 AR Heino

Tel. 0572-391292

• Kruidentuin 'Allegardje'

Contactpersoon: Gerard Veltkamp

Oosteinde 11, 8141 AR Heino

Tel. 0572-391292

• Streektaal

Contactpersoon: Berend Jan Horstman

De Horst 10, 8141 BA Heino

Tel. 0572-392622

• Tentoonstellingen

Contactpersoon: Giel Bisschop

Vos de Waelhof 9, 8101 AE Raalte

Tel. 0572-392499

Redactie:

Eindredactie: vacant

Opmaak / Vormgeving:

Mirjam van der Weide-Wink

Canadastraat 17a, 8141 AA Heino

Tel. 0572-394670

OMHEINING

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE 'OMHEINING' TE HEINO

NUMMER

4

35e JAARGANG - DECEMBER 2015

Inhoudsopgave

Pagina 3	<i>Van De Redactie</i>
Pagina 4	<i>Slimme Mensen</i> - Herman Holtmaat
Pagina 6	<i>Sprekende Foto's (100)</i> - J.K. Pruim-Reinders
Pagina 9	<i>Siebe Stavorinus</i> - Roland Stavorinus
Pagina 16	<i>'Snee' Een Gedicht In Dialect</i> - Henk van der Veen sr.
Pagina 17	<i>Oproep Werkgroep Kruidentuin Allegaardje</i>
Pagina 18	<i>Alweer Twintig Jaar Geleden</i> - Inge Roelofs
Pagina 23	<i>Colofon</i>

Van De Redactie

Honderd keer sprekende foto's, schipper te Heino, twintig jaar geleden en meer...

Sinds de oprichting van 'Omheining' is het contactblad het belangrijkste venster van de vereniging. Met artikelen van allerlei strekking proberen wij u, onze leden en andere belangstellenden, de verre en recente historie van Heino, Laag Zuthem en Lierderholthuis onder de aandacht te brengen. De verhalen worden altijd zoveel mogelijk verrijkt met foto's, afbeeldingen, kaarten of andere illustraties.

U heeft nu, in het vertrouwde formaat, het vierde nummer van de 35^e jaargang in handen. En dat zal in deze vorm ook de laatste keer zijn: in 2016, een jubileumjaar voor onze vereniging - 35 jaar - wordt het contactblad in een nieuw jasje gestoken. Het formaat wordt groter en de vormgeving verandert. Onze opmaakster *Mirjam van der Weide-Wink* is al druk bezig met het ontwerpen van een nieuwe lay-out.

'Sprekende foto's' werd in het decembernummer van 1986 aangekondigd als een nieuwe rubriek. Dat de eerste aflevering - met een prachtige foto van Bats van der Kolk bij zijn boerderij aan de Brinkweg - nog door zoveel afleveringen gevolgd zou worden, kon niemand bevroeden, ook de maakster Jennie Pruim hoogstwaarschijnlijk niet. 'Sprekende foto's' is met de honderdste aflevering in dit nummer met afstand de langstlopende rubriek.

Het is een bijzondere aflevering geworden over Maria Kortstee met een wel heel sprekende foto van haar. Wat kun je anders van een honderdste aflevering verwachten!

Roland Stavorinus zet de speurtocht naar zijn voorvaderen voort. In het vorige nummer maakten we kennis met Abele Stavorinus die als turfschipper naar Heino voer en hier de kost verdiende. In het artikel '*Schipper te Heino*' gaat hij de gangen na van de zoon van Abele, Siebe Stavorinus.

De laatste aflevering van de rubriek '*Al weer twintig jaar geleden*' vinden we terug in het decembernummer van 2014. Na het ontbreken van de rubriek in de afgelopen drie nummers heeft Inge Roelofs-Hoppen de draad weer opgepakt. Zij is met voortvarendheid in het omvangrijke krantenarchief van Omheining gedoken, heeft zich twintig jaar terug in de tijd verplaatst en heeft zich laten verrassen door wat ze in de krantenknipsels is tegengekomen.

Herman Holtmaat roemt in zijn artikel '*Slimme mensen, snelle systemen, nieuwe mogelijkheden*' het computermodel (een 'matrix' in vakjargon) dat onze oud-plaatsgenoot Frits Offenbergh na zijn pensionering heeft ontwikkeld om het zoekwerk naar historische feiten van mensen, gebouwen en infrastructuur in Raalte en omgeving te vergemakkelijken. Hij vulde zelf de matrix (met maar liefst 45 categorieën zoektermen) met een enorme hoeveelheid gegevens door jarenlang dagelijks speurwerk te verrichten in diverse bronnen.

Frits Offenbergh heeft onlangs zijn systeem aangeboden aan onze vereniging, opdat ook wij daar uit kunnen putten.

In de bijgevoegde nieuwsbrief (nummer 5) treft u naast de vaste rubrieken *Van de bestuursafdeling*, *Schenkingen* en *Agenda* ook nieuws aan over de Liberationroute, waar de onlangs geplaatste luistersteen deel van uitmaakt en het recent verschenen boek '*Een toekomst waarborgen*' waarin onder andere het landgoed Den Alerdinck II van de familie Van Voorst tot Voorst een rol speelt.

Voor nu, veel kijk- en leesplezier! *De redactie*

De kopij voor het maartnummer in 2016 zien we graag vóór 15 januari tegemoet.

Met dank aan de correctoren: N. Elsinga, T. Hoefsloot, J. Melenhorst, G. Peeters, J. Peters, J.K. Pruim-Reinders en W. Steenberg.

Slimme Mensen

- Herman Holtmaat -

SLIMME MENSEN, SNELLE SYSTEMEN, NIEUWE MOGELIJKHEDEN

Vroeger leerden we op school dat Janszoon Coster uit Haarlem de boekdrukkunst uitvond. Waarschijnlijker is dat niet Coster, maar de Duitser Johannes Gutenberg uit Mainz de eerste uitvinder was. Het moet omstreeks 1450 zijn geweest. Hoe het ook zij, het duurde daarna niet lang of het overschrijven van boeken – de handschriftkunde – veelal beoefend door monniken in kloosters en abdijen, behoorde tot het verleden. De uitvinding van de boekdrukkunst maakte dat kennis sneller en veel algemener werd verspreid. Een halve eeuw later, ten tijde van Luther, was bijvoorbeeld de bijbel al in de volkstaal vertaald en in boekdruk verkrijgbaar. Wat voorheen beperkt was tot een kleine schare mensen, was nu voor grotere groepen beschikbaar en te lezen. Verondersteld natuurlijk dat men lezen kon, dat wel. Iets vergelijkbaars is in onze huidige tijd aan aan de gang.

De beschikbaarheid en ook de hoeveelheid informatie groeit enorm; de moderne communicatiemiddelen – de social media – stimuleren dat zéér. Dat raakt ook de heemkundeverenigingen, Omheining niet uitgezonderd.

Betrokken leden en vele vrijwilligers hebben in de loop van de tijd veel informatie verzameld over tijden van weleer. Hoe al die info goed te borgen en toegankelijk te maken? Tegelijkertijd neemt de behoefte aan informatie als maar toe. Meer mensen vragen meer en uitgebreidere info over vroeger, over wetenswaardigheden of over hun stamboom. Hoe daar snel en adequaat op in te spelen? Automatisering en gebruik maken van internet en social media lijkt het antwoord.

De matrix van Frits Offenbergh

Frits Offenbergh, negende in een rij van 12 kinderen van Slagerij Offenbergh, werd geboren in de Canadastraat, schuin tegenover de katholieke kerk. Frits kon goed leren, was misdienaar, ging naar de ambachtsschool en werkte zich nadien via allerlei opleidingen en avondcursussen op tot leraar en leidinggevende in het middelbaar beroepsonderwijs. Hij was jarenlang locatiemanager van een ROC en vervulde daarnaast in zijn vrije uren honderd-en-één bestuursfuncties. Geen wonder dat toen Frits met vervroegd pensioen kon, hij niet stil wilde zitten. Frits was onder meer lid van de Historische Vereniging Raalte en Omstreken en hielp mee met het beantwoorden van vragen die binnenkwamen. Vaak betrof dat stamboomonderzoek. De beantwoording kostte veel zoekwerk. Dat kan beter en vooral sneller, bedacht Frits. Hij ontwierp een model – in vakjargon: een matrix –

met maar liefst 45 categorieën zoektermen. Dat alles op de computer. Zo verzamelde hij in de loop van een aantal jaren via dagelijks speurwerk in kranten, boeken, kerkelijke geboorte- en trouwaktes en vele andere archieven een schat aan gegevens over alles wat met Raalte en omgeving van doen heeft, vanaf de eerste vermelding van Raalte, in 1123: de Plaskerk. In het systeem zitten bijna 90.000 regels: alle historische feiten, voor zover bekend, van mensen, gebouwen en infrastructuur bijvoorbeeld. Alle pastoors en dominees die Raalte heeft gekend? Ze zitten erin! Alle bewoners vroeger en nu in de Herenstraat in Raalte? In zijn systeem! Wilt u iets weten over het onderwijs in de voormalige gemeente Heino en omliggende gebieden? Zoek en gij zult vinden. Alle burgemeesters? Geen probleem. Ook hun voorgangers die min of meer eenzelfde functie vervulden - schout, markerichter, maître -, alsmede een overzicht van alle mensen die niet in bed gestorven zijn, bruggen, transformatorhuisjes, wegverhardingen, etc., ze zitten er in. Alle informatie is te herleiden tot brondocumenten. Het systeem beschikt dan ook over een uitvoerige literatuurlijst.

Offenberg overhandigt matrix aan voorzitter Hofman.

Netwerk van gebruikers en meelezers

Het systeem blijkt te voldoen en is inmiddels goed gevuld. Fase twee is nu aangebroken: een groep van 'meelezers' checkt of de ingevoerde informatie klopt en voldoende helder beschreven is. Via dat netwerk van meelezers en gebruikers kan ook extra informatie worden ingevoerd, mits ook gecheckt en dubbel gecheckt.

MijnStadmijnDorp: immaterieel erfgoed

Het Historische Centrum Overijssel (HCO) is bezig om zoveel mogelijk immaterieel erfgoed in kaart te brengen en toegankelijk te maken.

Het gaat daarbij om gewoontes en gebruiken uit vroegere en huidige tijden: zaken als burenhulp, de foekepot, de Blasiuszegen, de Pompdagen, de Stöppelhaene, etc. Het is een project waar ook Frits en Omheining aan mee werken. Historisch Centrum Overijssel heeft sinds vorig jaar de website MijnStadmijnDorp het licht doen zien, waarop informatie en fotomateriaal over immaterieel erfgoed en ook verhalen van vroeger in en over Overijssel geplaatst kunnen worden. Elke heemkundevereniging kan zo gewenst op de site over een eigen pagina beschikken en daar haar eigen informatie op zetten. Omheining doet mee aan dit project. Meer informatie is te vinden op www.mijnstadmiindorp.nl

De uitdaging

Steeds meer informatie, steeds groter bereik, steeds betere toegankelijkheid en snellere beschikbaarheid: het is een verworvenheid en een uitdaging van deze tijd.

Ongeveer zoals ik me voorstel dat het ging met de uitvinding van de boekdrukkunst in een ver verleden tijd....

Sprekende Foto's (100)

- J.K. Pruim-Reinders -

Het was tijdens de tentoonstelling 'Heino, 70 jaar bevrijd', dat mevrouw Ripperda uit Haarle bij haar bezoek een ingelijste foto meebracht. Enige jaren geleden werd van een familielid van haar in Haarle een boerderijtje leeggeruimd en daarbij kwam een ingelijste foto tevoorschijn die men wilde wegdoen. Omdat achterop de foto stond geschreven: mevrouw Jorink uit Heino, stiefmoeder van tante Anne Bosch-Overmars, kwam mevrouw Ripperda de foto afgeven bij onze vereniging.

Het was een ingewikkelde puzzel om te achterhalen wie de desbetreffende personen waren. De eigennaam van mevrouw Jorink was niet vermeld en Anne Bosch-Overmars bleek Johanna Gerritdina (Annigje) Bos Overmars te heten, zonder een verbindingsstreepje.

Maria Kortstee 1863 - 1942

Bij een onderzoek in de bevolkingsregisters van Heino troffen we een Johannes Hermannes Jorink aan afkomstig uit Wijhe, die op 9 mei 1890 werd ingeschreven als schoenmakersknecht bij Hermannes Kortstee. Hermannes woonde aan de Dorpsstraat (nu het Chinese restaurant) met zijn zus Maria. Zij zorgde voor de huishouding en de winkel. Op 5 november 1897 kwam Hermannes Kortstee echter op 43-jarige leeftijd te overlijden. Met hulp van de knecht zette Maria de schoenmakerij voort. Een jaar later, op 10 november 1898, trouwde zij met hem. Zij bleven in het pand aan de Dorpsstraat wonen. Helaas kwam Jorink op 7 februari 1917 te Heino te overlijden. Het huwelijk met Maria Kortstee bleef kinderloos.

Maria Kortstee had echter een zus, Antonia Maria, die op 19 april 1900 was gehuwd met de weduwnaar Joannes Henricus Bos Overmars uit Raalte. Uit dat huwelijk werden twee kinderen geboren Johanna Gerritdina en Hermanus Josephus. Het jongetje stierf toen hij ruim een maand oud was en kort daarna op 21 mei 1904 stierf ook zijn moeder. Het meisje met Annigje als roepnaam werd vervolgens opgenomen in het gezin van haar oom Johannes Hermannes Jorink en tante Maria Kortstee in Heino.

Toen schoenmaker Jorink op 7 februari 1917 te Heino overleed, liet hij naast zijn vrouw ook zijn 15-jarig nichtje achter. Vervolgens hield Maria Jorink-Kortstee haar winkel aan om in haar onderhoud te voorzien en verhuurde zij tevens kamers aan kostgangers. Toen Maria op 30 januari 1942 kwam te overlijden, nam de heer E. Hengo uit Hellendoorn het oude pand aan de Dorpsstraat over en verbouwde het tot winkel annex woonhuis. Annigje Jorink, zoals zij in Heino werd genoemd, verdiende toen al haar boterham met een snoepwinkel-tje. Zij stierf te Heino op 31 mei 1977, ongehuwd, in het bejaardencentrum 'De Vloedgraven' en werd begraven op de r.k.-begraafplaats in Heino.

Wie was Maria Kortstee.

Maria werd geboren op 14 mei 1863 op het Erve Kortstee in de Velthoek, nu Leme-lerveldseweg 34. Zij was het zevende kind uit een gezin van elf kinderen. Haar ouders Hermannes Kortstee en Everhardina Neimeijer waren op 7 mei 1851 te Heino getrouwd. Hermannes was behalve landbouwer ook wethouder van de gemeente Heino en kerkmeester van de parochie O.L. Vrouw Hemelvaart; beide gedurende 50 jaar.

Een overzicht van het gezin van Hermannes Kortstee.

Geboren: Heino, 22 november 1827.

Overleden: Heino, 27 februari 1904, oud 76 jaar.

Zoon van: Jan Kortstee en Janna Hilgenkamp.

Beroep: landbouwer.

Godsdienst: r.-k.

Adres: Heino, Lemelerveldseweg 34.

Huwelijk: Heino, 7 mei 1851 met Everhardina Neimeijer, gedoopt Ambt Ommen, Vilsteren, 7 augustus 1828, overleden Heino, 22 december 1908. Dochter van Cornelis Neimeijer en Maria Mollink.

Kinderen:

1. **Johannes Marieus**, geboren Heino, 22 augustus 1852, overleden Heino, 14 april 1924, oud 71 jaar, landbouwer, gehuwd Zwollerkerspel, 11 januari 1883 met Hendrika Johanna Meijer.

2. **Hermannes**, geboren Heino, 17 februari 1854, overleden Heino, 5 november 1897, oud 43 jaar, schoenmaker, ongehuwd.

3. **Johanna**, geboren Heino, 23 maart 1856, overleden Heino, 7 januari 1859, oud 2 jaar.

4. **Kornelia**, geboren Heino, 17 januari 1858, overleden Heino, 20 mei 1871, oud 13 jaar.

5. **Johannes**, geboren Heino, 20 februari 1860, overleden Heino, 26 mei 1922, oud 62 jaar, landbouwer, gehuwd Heino, 18 februari 1892 met Gerritdina Oosterwijk.

6. **Johannes Albertus**, geboren Heino, 26 december 1861, overleden Dalfsen, Emmen, 15 januari 1911, oud 49 jaar, landbouwer, gehuwd Dalfsen, 9 mei 1886 met Johanna Kievitsbosch.

7. **Maria**, geboren Heino, 14 mei 1863, overleden Heino, 30 januari 1942, oud 78 jaar, gehuwd Heino, 10 november 1898 met Johannes Hermannes Jorink, schoenmaker.

8. **Asuerus Antonius Johannes**, geboren Heino, 27 december 1864, overleden Heino, 14 mei 1867, oud 2 jaar.

9. **Johanna**, geboren Heino, 14 februari 1866, overleden Dalfsen, Gerner, 24 november 1898, oud 32 jaar, gehuwd Heino, 30 april 1896 met Johannes Noordman, landbouwer.

10. **Asuerus Antonius**, geboren Heino, 13 juli 1868, overleden Heino, 20 juni 1943, oud 74 jaar, landbouwer, gehuwd Heino, 19 april 1900 met Maria Antonia Klink.

11. **Antonia Maria**, geboren Heino, 23 juni 1870, overleden Raalte, 21 mei 1904, oud 33 jaar, gehuwd Heino, 19 april 1900 met Joannes Henricus Bos Overmars, landbouwer.

Noot:

Wij zijn nieuwsgierig of iemand kan vertellen hoe het Annigje Jorink verging na het overlijden van haar pleegmoeder. Het enige dat wij hebben kunnen achterhalen via mondelinge overlevering is, dat zij een snoepwinkeltje had ergens aan de Dorpsstraat.

Geraadpleegde bronnen:

- Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining': burgerlijke stand Heino, bevolkingsregisters Heino en verzameling bidprentjes.
- Internet: Wie was wie.

Siebe Stavorinus, Schipper Te Heino

- Roland Stavorinus -

"Mijn vader Hein en mijn tante Riek Stavorinus hebben hem wel gekend, maar kunnen zich weinig van hem herinneren. Dat is niet gek, want ze zijn nog jong wanneer hun opa Siebe Stavorinus overlijdt. Daar komt bij dat hun opa tot aan zijn dood werkt en onderweg is met zijn schip 'Hoop op Zegen', een tjalk waarop hij samen met zijn jongere broer Klaas ook woont. Volgens mijn vader was zijn opa een rustige man die niet veel sprak."

Sybe Stavorinus.

In dit artikel spreek ik over Siebe. Zo wordt hij genoemd. In de officiële documenten wordt Sijbe geschreven. Hij is genoemd naar zijn opa, die Friesland verliet om in Den Hulst, aan de Dedemsvaart, een bestaan op te bouwen.

1864

Siebe Stavorinus wordt in 1864 in Zwolle geboren. De eerste dag in februari van dat jaar is het rond het middaguur net één graad boven nul. Het is winter en dus koud. Gelukkig waait de wind uit het zuiden en valt er geen sneeuw of regen.

Het schip waarop zijn ouders varen ligt dan in de stadsgracht bij 'de Nieuwe Havenbrug'. In de kleine woonruimte van hun schip, een turfpraam of -aak is weinig ruimte, maar het is er in ieder geval warm. Brandstof is er genoeg.

De ouders van Siebe zijn turfschippers. Er staan een kleine tafel en wat stoelen. Een kachelkje houdt het vertrek warm en biedt de mogelijkheid om te koken. Achter de roef is een kleine ruimte als slaapkamer.

Ze zijn in 1864 met zijn drieën, vader Abele en moeder Roelofje Stavorinus-Bruin en de

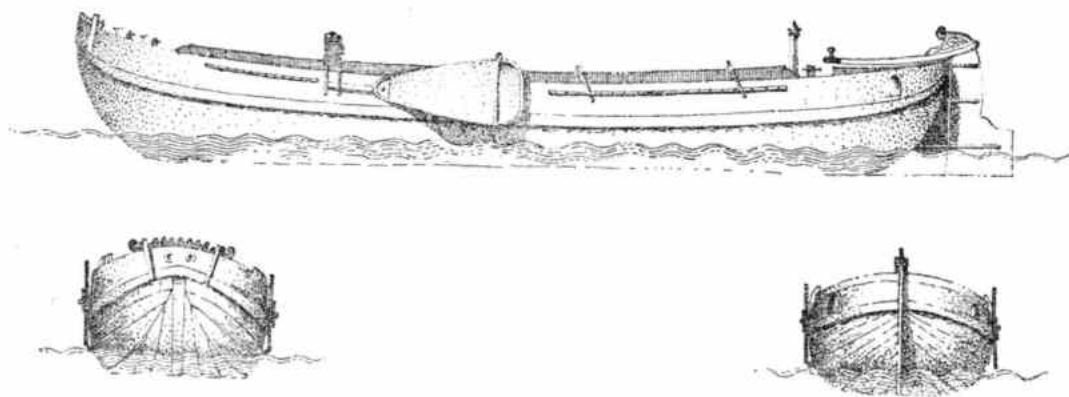
kleine Siebe. Ze hebben weinig persoonlijke spullen, alleen het hoogst noodzakelijke is aanwezig. Het leven is eenvoudig.

In de grachten van Zwolle liggen meer schepen. Veel schepen vervoeren turf. De ouders van Siebe leggen vaker aan bij 'de Nieuwe Havenbrug', vlakbij de Willemskade en de Willemsvaart. De naam zegt het al, een nieuwe brug over de gracht. Dat ze daar liggen is logisch, want Abele en Roelofje Stavorinus-Bruin zijn nog niet zo lang zelfstandig schipper en hebben weinig rechten opgebouwd. Niet voldoende in ieder geval om aan de Diezerkade of de Thorbeckegracht te liggen.

De Dedemsvaart en het Overijssels Kanaal

Abele Stavorinus vaart op de Dedemsvaart. In het noorden van Overijssel en het zuiden van Drenthe halen ze turf. Hoog opgeladen gaan ze dan via Hasselt naar Zwolle. Daar verkopen ze hun voorraad. Op de Dedemsvaart varen de schepen af en aan. Rond de tijd dat Siebe wordt geboren komen er langs Balkbrug twintigduizend schepen per jaar. Meer dan zestig schepen per dag dus! De vraag is dan ook groot. Turf houdt de Nederlandse huizen warm!

De kleine Siebe brengt zijn jeugd door aan boord, samen met zijn broertjes Berend en

Praum-aak 19e eeuw

Turf vervoeren gebeurt hoofdzakelijk met schepen. Veel andere mogelijkheden zijn er niet. Maar in het jaar dat Siebe Stavorinus wordt geboren, krijgt Zwolle een spoorbrug over de IJssel en wordt de stad verbonden met Utrecht en het westen van Nederland.

De industriële revolutie levert de stoomtrein op. Voor Zwolle betekent dat economische voorspoed. Wat slechts weinig mensen kunnen voorspellen, is dat spoorwegen het mogelijk maken om brandstof per trein te vervoeren. Dat en het aanbod van steenkool worden de grote concurrenten van de turfscheepvaart.

Gerrit en zijn zusje Jeltje. Ook zijn er tijden dat hij samen met zijn broertjes en zusje bij zijn opa en oma, Siebe en Jeltje Stavorinus-De Vries, in Den Hulst is. Vooral in de zomerperiode, want dan kan hij daar, wanneer hij wat ouder is, naar de lagere school. Om handel te kunnen drijven is het belangrijk dat je kunt lezen, rekenen en schrijven.

Siebe werkt vanaf een jaar of tien gewoon mee aan boord. Het dek schoonhouden en helpen met het aan boord brengen en van boord halen van turf. Gewoon, met een kruiwagen. Een hard bestaan voor een kind.

Turfschip op de Dedemsvaart.

Vanaf 1869 vaart het gezin Stavorus ook op het Almeloos of Overijssels kanaal en naar het dorp Heino. Ze zijn er de plaatselijke leveranciers van turf, bekend bij alle inwoners. Bij de 'Ganzeplan' of de 'Bolderbrug' legt het schip dan aan. Daar wordt de turf gelost, op wagens geladen en dan afgevoerd richting het dorp, dat ongeveer drie kilometer verder ligt.

Siebe blijft aan boord bij zijn ouders tot 1884, het jaar dat hij in militaire dienst gaat. In de registers van de nationale militie lezen we dat hij één meter en twee-en-zestig-en-een-halve centimeter groot is. Hij heeft een rond gezicht, blauwe ogen, een gewone neus en een ronde kin. Zijn wenkbrauwen en haar zijn blond.

Als schipper is het bijna vanzelfsprekend dat hij gaat dienen bij de Nationale Zeemilitie. Samen met vele anderen waaronder ook drie jongens uit Avereest, wordt hij op 13 mei 1884 'ingelijfd' als matroos derde klasse met stamboeknummer 12585. Hij komt aan boord van HMS Fregat Evertsen. Een mooi

schip dat zowel op stoom als op de wind vaart. Het fregat heeft echter in 1882 de bestemming van logementschip gekregen. Dat betekent dat Siebe zijn actieve carrière doorbrengt in de marinehaven van Den Helder.

Na twee dienstjaren mag hij met Groot Verlof. Hij is dan niet meer actief in dienst bij de marine, maar kan wel gemobiliseerd worden. Deze periode duurt tot 1 mei 1889. Dan zit zijn dienstdaag van vijf jaar er op en keert hij terug naar het schip van zijn ouders.

'Het Goede Vertrouwen'

Doordat het turfschip vaak aanlegt in de buurt van de Bolderbrug, heeft hij Riek Roessink leren kennen. Ze is de dochter van het brugwachtersechtpaar Albert en Riek Roessink-Klocht. Siebe en Riek trouwen wanneer Siebe 28 jaar is in Dalfsen, omdat het huis van de brugwachter in deze gemeente staat.

Het huwelijk wordt op 26 november 1892 gesloten. Naast de ouders van Siebe en Riek tekenen de volgende getuigen: Jans de Graaf (62) schipper, Gerrit Jan Wildebeest (54) kui-

Per, Gerrit Hendrik Ruiters (52) kleermaker en Paulus Siero (44) tapper.

In het bevolkingsregister van Avereest (1890) staan Siebe en Riek ingeschreven op het schip van de ouders van Siebe. Op 29 oktober 1900 kopen ze een eigen schip: 'Het Goede Vertrouwen'. Ze kopen het schip van Jan Janszoon en Femmigje Jansen-Korte. Siebe en Jan zijn allebei geboren in Nieuwleusen in hetzelfde jaar, dus het is aannemelijk dat ze elkaar kennen.

Het schip kost f 1300,-. Ze betalen f 800,- ineens. De rest wordt in vijf jaar afgelost, met rente natuurlijk. Een mooie regeling, maar Siebe en Riek hebben toch moeite om de termijnen te betalen. In 1903 wordt bij de notaris vastgelegd dat het schip pas hun eigendom is wanneer de laatste termijn is betaald.

Het houten schip staat te boek als een praamaak en is in 1883 in Hasselt gebouwd. Het is waarschijnlijk een Hasselter Aak. Voor is het schip gebouwd als een praam en achter heeft het een verhoogd dek. Dat wordt een paviljoen genoemd. Hierdoor is er meer ruimte voor het woongedeelte. 'Het Goede Vertrouwen' heeft, zo staat geschreven in de verkoopakte, één mast, is ruim 22 meter lang en 4,67 meter breed en heeft een waterverplaatsing van 93 ton.

Het leven en werken aan boord is niet eenvoudig. Het schip dat ze hebben vaart op de wind. Dat wil zeggen, er is één grootzeil en er kan een fok bijgezet worden. Wanneer de wind tegen zit, kan er niet gevaren worden. Het schip heeft namelijk geen motor. Toch is het van belang om te blijven varen. Tijd is geld.

Langs de Dedemsvaart, het Overijssels Kanaal en de overige vaarwegen liggen jaagpaden. Met een jaaglijn en een trekzeel wordt het schip voortgetrokken. Dat kan gebeuren door ingehuurde krachten, met of zonder paard. Maar Siebe doet het ook wel zelf. Riek staat dan aan het roer. Het is niet ongebruikelijk dat er per dag door weer en wind twintig tot dertig kilometer wordt 'gejaagd'.

Dan is er het voortdurende laden en lossen van het schip. Natuurlijk kan dat gebeuren met eigen familieleden, maar er wordt vaak geholpen door ingehuurde werklieden. De schepen zijn vaak hoog beladen met turf. Het stapelen is precisiewerk en het lossen eveneens.

De brandstof wordt vervoerd met houten kruiwagens. Ze worden voortbewogen over planken die neergelegd zijn van de wal naar het schip. Bij droog weer is het werken met turf geen pretje. De lucht is dan vol van stofdeel-

Hasselter Aak voor Dalfsen 1925.

tjes. Het schip wordt natuurlijk ook onderhouden. Kleine onderhoudswerkzaamheden kunnen door Siebe zelf worden uitgevoerd, maar soms is de klus te groot en wordt gebruikt gemaakt van gespecialiseerde werven.

In 1905 overlijdt Roelofje, de moeder van Siebe. Voor zijn vader Abele is er dan voldoende reden om zijn nering over te doen aan zijn oudste zoon.

Vanaf 1905 tot 1927 is Siebe de leverancier van turf aan bewoners van Heino. Hij zorgt ervoor dat het warm is in de Nederlandse hervormde kerk in Heino. Door zijn turf brandt het vuur van smid Rientjes en is de werkplaats van aannemer Laanbroek warm, evenals het atelier van kleermaker Vlierhuis.

Alleen

Wanneer Riek en Siebe trouwen, is Riek hoogzwanger van hun eerste zoon. Het plezier dat ze beleven aan de kleine Abele duurt niet lang. Hij wordt nog geen één jaar oud. Daarna krijgen ze nog drie zonen, Albert, Abele en Roelof en drie dochters, waaronder Rieka. De andere twee (Roelofje en Hendrika) overlijden jong. In 1906 overlijdt Riek. Ze is dan pas 36 jaar oud.

Siebe staat er alleen voor. Hij heeft nu de zorg voor vier kinderen. Albert, de oudste, is bijna twaalf jaar, Abele zeven en Roelof vijf jaar. De kleine Rieka is net geboren. Siebe besluit dat zijn kleine dochter gaat wonen bij een zus van zijn overleden vrouw. Zijn schoonouders zijn de 80 gepasseerd en kunnen de zorg voor hun kleinkinderen niet meer op zich nemen. Schoonzus Geertien en haar man Willem Roebertsen wonen op 't Meulmans, vlakbij het huis van zijn schoonouders, bij de Bolderbrug in de gemeente Dalfsen.

De drie jongens blijven aan boord. Dat wil zeggen dat ze regelmatig bij familie zijn, want ze gaan naar de school in Lenthe. Dat is ongeveer een kilometer lopen.

Het spreekt dan ook voor zichzelf dat Siebe zich definitief laat overschrijven van Avereest naar Heino. Dat doet hij op 2 november 1912.

'Hoop op Zegen'

De Nederlandse economie heeft steeds minder behoefte aan turf en maakt steeds vaker gebruik van steenkool. Deze trend begint in het laatste kwartaal van de 19de eeuw. Steenkool wordt aangeboden tegen een prijs die beneden de productiekosten van turf ligt. De spoorwegen rekenen voor het vervoer van deze brandstof prijzen waarmee turfschippers onmogelijk kunnen concurreren. Ook het vervoer en de opslag van steenkool vraagt minder aandacht en ruimte dan turf. Daarbij komt dat steenkool beter en langer brandt dan turf.

Siebe Stavorinus blijft gewoon turf vervoeren zolang er behoefte is aan deze brandstof. Dat doet hij nu samen met zijn veel jongere broer Klaas. Die is na het overlijden van hun vader bij Siebe aan boord gekomen en werkt mee op het schip.

Er komt een opleving in de turfhandel wanneer in 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbreekt en Europa te maken krijgt met oorlogsgeweld en een stagnerende economie. Nederland verklaart zich neutraal, maar de bevolking krijgt wel degelijk te maken met de gevolgen van deze oorlog.

Niet iedere Nederlander wordt er slechter van. Siebe profiteert van deze tijd. De import van Duitse steenkool stagneert en de Nederlandse economie valt terug op de eigen brandstofvoorraden. Turf wordt weer populair en de handel rendeert, al is het uiteindelijk van tijdelijke aard.

Doordat de handel goed gaat wordt er in 1917 een nieuw schip aangeschaft. De verkoper is Johannes Stavorinus. Een naamgenoot, maar de mannen kennen elkaar niet. Ze zijn wel verre familie van elkaar.

Via onze website

www.historischeverenigingheino.nl

*kunt u kennis maken met de
activiteiten van onze vereniging*

De ijzeren tjalk die gekocht wordt voor f 4000,- heet 'Hoop op Zegen' en is een motorschip uit 1901. Dat betekent dat het schip niet meer afhankelijk is van de wind. Er hoeft dus niet meer gejaagd te worden.

De 'Hoop op Zegen' heeft een lengte van 19,43 meter, is 4,18 meter breed en heeft een waterverplaatsing van ruim 67 ton. Hieronder de verkoopakte:

De ondergetekende Johannes Stavorinus , schipper, gedomicileerd te Groningen, verklaart bij deze verkocht te hebben aan de heer Sijbe Stavorinus, schipper, gedomicileerd te Heino, die bij medeondertekening van dit contract verklaren van eerstgenoemde aangenomen en gekocht te hebben en in koop aan te nemen: Het ijzeren tjalkschip genaamd "Hoop op Zegen", is gebouwd te Hoogezand en thuis behorende in de Nederlanden, groot één en zeventig, vijfhonderd negen en twintig duizendste cubieke meters of scheepstonnen, geboekt ten kantore van hypothecken te Leeuwarden den elfden maart negentienhonderd vijftien in deel 5 nommer 8G2 en gebrand als volgt: 862 Leeuw. 1915 en zulks met denzelfs staand en loopend want, zeil en meerderen inventaris.

Het gekochte gaat op den koper over met alle lusten en lasten daaraan verbonden zoals de verkooper het heeft bezeten en verdedigen kon, die overigens voor niets aansprakelijk zal zijn dan tot levering vrij van bevoorrechte en niet bevoorrechte schulden.

De koper verklaart het gekochte op heden te hebben aanvaard en in het volle bezit van het gekochte te zijn getreden. De koopsom bedraagt vierduizend gulden f 4000,- die is voldaan en waarvoor verkoper den koper bij deze volledig quiteert en dechargeert zonder eenig voorbehoud.

Aldus opgemaakt en getekend den 23 juli 1917 in Leeuwarden.

Verkooper (Get.) J. Stavorinus,

Kooper (Get.) S. Stavorinus.

Gratis geregistreerd te Kampen den zesentwintigsten juli 1900 zeventien, deel 44, folio 23 ..., vak 7 een blad geen renvooi.

De turfmarkt stort in

Na de Eerste Wereldoorlog stort de turfrijverheid definitief in. Er is sprake van een enorme achteruitgang van afzetmogelijkheden van turf. Nederland kiest massaal voor steenkool.

Turfschippers krijgen amper nog vracht. Begin 1921 liggen in Emmer-Compascuum 400 schepen op lading te wachten. In vroeger tijden werden daar dagelijks 60 schepen bevracht. Nu krijgen niet meer dan vijf schepen een lading. In andere turfgebieden is het niet anders.

In Emmen zijn in 1921 ongeveer 5000 personen die al 10 tot 15 weken geen inkomen meer hebben en op krediet leven.

De loononderhandelingen tussen bonden en werkgevers komen onder spanning en dat leidt tot demonstraties, acties en massalestakingen. Op het hoogtepunt staken veertien duizend veenarbeiders in Groningen, Drenthe en Overijssel.

Steenkool wordt de brandstof voor de economie en de huishoudens, ook in Heino. Siebe, Klaas en zijn zonen staan voor een dilemma. De handel in turf die is overgenomen van Abele Stavorinus en al ruim 55 jaar zorgt voor een zeker inkomen is niet langer rendabel. Het wordt tijd om niet meer alleen afhankelijk te zijn van de turfhandel. Zijn zonen kunnen hiervan niet meer bestaan.

Er breken andere tijden aan. De zoons Albert, Abele en Roelof nemen het roer van hun vader over en gaan een andere koers varen. Siebe staat hen nog enkele jaren met raad en daad terzijde, maar zijn tijd is voorbij. Hij overlijdt op 72-jarige leeftijd aan een hartaanval. Het is dan 14 februari 1936.

Sijbe (Siebe) Stavorinus is geboren op 01-02-1864 in Zwolle, zoon van Abele Stavorinus en Roelofje Bruin en overlijdt op 14-02-1936 in Heino, 72 jaar oud.

Sybe trouwt, 28 jaar oud, op 26-11-1892 in Dalfsen met **Hendrika (Riek) Roessink**, 22 jaar oud. Riek is geboren op 09-03-1870 in Dalfsen, en is dochter van Albert Roessink en Hendrika Klocht. Riek overlijdt op 01-09-1906 in Heino, 36 jaar oud.

De kinderen van Siebe en Riek:

1 Abele Stavorinus is geboren op 19-02-1893 in Heino en overlijdt op 13-01-1894 in Heino, 10 maanden oud.

2 Albert Stavorinus, geboren op 01-11-1894 in Dalfsen. Hij trouwt met Gerritdina Maria van Telgen op 23-6-1927. Albert overlijdt op 12-2-1940 in Heino, 45 jaar oud.

3 Roelofje Stavorinus is geboren op 01-01-1898 in Heino. Ze overlijdt op 22-02-1898 in Wijhe, 1 maand oud.

4 Abele Stavorinus is geboren op 22-06-1899 in Zwolle. Hij trouwt met Hendrika (Dieke) Roessink op 11-6-1925 te Heino. Abele overlijdt op 14 december 1952 te Heino. Hij is dan 53 jaar oud.

5 Roelof Stavorinus is geboren op 31-07-1901 in Zwolle. Hij trouwt op 5-8-1926 met Johanna Geertruida (Anna) Brinkman. Roelof overlijdt op 2-2-1968 in Heino. Hij is dan 66 jaar oud.

6 Hendrika Stavorinus is geboren op 16-11-1903 in Dalfsen en overlijdt op 26-03-1905 in Zwolle, 1 jaar oud.

7 Hendrika (Rieka) Stavorinus is geboren op 04-01-1906 in Heino. Ze trouwt op 16-11-1933 met Hendrik Roessink. Rieka overlijdt op 15-10-1992 in Raalte. Ze is dan 86 jaar oud.

Snee

En toen 's nachens de winter zich meldden
met 't eerste löögien snee,
en de zun' òver Sallands velden
haer golden stroalen lèè,
toen stunden de kaele bomen,
met al die glinsterprach verlègen,
heel stille bie mekaere,
zie dossen zich hoaste niet te bewègen...

En ikke,
op 't bospad doar onder,
ik zage det schitterlicht
det witte wereldwonder
deur de natuur verricht.

Och, bleef det moois mår ongeschunden
die kristallen dèken snee...
Már kiek,
't vernielen is al begonnen,
met knärpende leerzen doe'k der an mee...

Henk van der Veen sr.

Oproep Werkgroep Kruidentuin Allegaardje

Wie wil de werkgroep
helpen om de unieke,
openbare kruidentuin van
Heino te onderhouden?

Wij hebben dringend
behoefte aan
enkele enthousiaste
nieuwe leden!

Informatie:
Gerrie Berends
☎ 0572-392389

Alweer Twintig Jaar Geleden

1995 - 4e Kwartaal

- Inge Roelofs -

5 oktober

Een oud stukje Heino ondergaat de komende tijd een gedaanteverwisseling. Op het voormalige Heleco-terrein, bij de historische Nederlandse hervormde kerk in het hart van het dorp, zijn voorbereidende grondwerkzaamheden voor woningbouw de voorbode van een nieuw 'gezicht'. In december volgend jaar moeten de eerste van in totaal 35 woningen en appartementen in vier complexen, van het project Kloostermanshof opgeleverd zijn.

Kloostermanshof is genoemd naar de bouwer van het pand Canadastraat 2-4, Albertus Kloosterman. De bouw hiervan vond omstreeks 1832 plaats. Omdat Kloosterman geen nakomelingen had, wisselde het pand van eigenaar. Achtereenvolgens woonden er Klaas van den Berg, notaris Van Bael, dokter Peel en notaris Spitzten.

Vanaf 1917 werd landbouwvereniging Heino (later Heleco) eigenaar. Na een fusie met ABC

Lochem verdween Heleco in 1992 uit Heino. In 1993 werden de meeste gebouwen afgebroken. De Maalderij en het oude pand van Kloosterman bleven als cultuurhistorische monumenten behouden.

14 oktober

Zeven instellingen die zich in Heino bezighouden met welzijn en zorg voor ouderen, hebben hun handtekening gezet onder een samenwerkingsovereenkomst. 'De financiële middelen worden steeds minder, terwijl de bevolking vergrijsd. Dan is het nodig om de krachten te bundelen,' gaf wethouder T. van der Bruggen-Van den Brink het belang hiervan aan in haar welkomstwoord.

Naast de gemeente Heino nemen verder de Stichting Thuiszorg Salland, de Stichting Centraal Overijssel, Woningbouwvereniging Heino-Wijhe, de groepspraktijk van de huisartsen en de beide verzorgingstehuizen De Maat en

De Vloedgraven deel aan het initiatief.

Van der Bruggen-Van den Brink sprak de wens uit dat de huidige samenwerking geen eindmodel zal zijn: 'Regelmatig overleg moet er voor zorgen dat we kunnen inspelen op nieuwe projecten en ontwikkelingen, zodat we kunnen spreken van een groeimodel.'

Luchtfoto van het Heleco terrein.

Christelijke lagere school De Gouden Emmer.

16 oktober

De jubileumcommissie van de Vereniging voor Christelijk Schoolonderwijs in Heino had zijn uiterste best gedaan om een gevarieerde feestdag te organiseren ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan. De viering stond in het teken van 'kennen en herkennen'. De hoeveelheid aanwezigen in de hervormde kerk was al een voorbode van wat uiteindelijk een geslaagde dag zou worden. De kerk was bomvol met oud-leerlingen, ouders en leerkrachten, die waren afgekomen op de jubileumdienst. Diverse sprekers voerden het woord, waarbij de toespraak van professor Wim ter Horst toch wel als hoogtepunt mag worden aangemerkt. In een vloeiend betoog maakte hij zich sterk voor het behoud van normen en waarden. Een andere belangrijke gebeurtenis was het aanbieden van het jubileumboek, dat door het voormalige schoolhoofd Jan Benne-mer en enkele vrijwilligers is samengesteld.

19 oktober

Het gemeentehuis van Heino wordt binnenkort voor anderhalf miljoen gulden uitgebreid. Dat besluit heeft de gemeenteraad genomen. Een tegenvoorstel van D66 om extra vergader- en werkruimte te creëren in een naast het gemeentehuis gelegen winkelpand (eigendom van de gemeente) kreeg geen steun.

Dat er momenteel te weinig ruimte in het gemeentehuis is, staat voor CDA, PvdA, VVD en GPV/RPF vast. Uitbreiding van personeel, verandering van taken, spreekkamers ten behoeve van de privacy van burgers en niet te vergeten de Arbeidsomstandighedenwet maken het noodzakelijk dat er iets gedaan moet worden. De wensen tot uitbreiding worden in verband gebracht met toekomstige taken van de al dan niet zelfstandige gemeente.

De voorstanders van uitbreiding zien het als een bevestiging dat een kleine gemeente als Heino heel goed in staat is om haar eigen boontjes te doppen. D66 is van mening dat een groter en duurder gemeentehuis juist een negatief effect zal hebben bij een discussie over de zelfstandigheid van Heino. 'We moeten de burger laten zien dat we als zelfstandige gemeente met een klein ambtenarenapparaat een goed product kunnen leveren.'

4 november

Autochtone Sallanders gaan weer wat trotser door het leven: hun dialect, een onderdeel van het Nedersaksisch, blijkt ineens een heuse taal te zijn. Met als gevolg dat deze taal dezelfde status krijgt als het Fries en het Algemeen Beschaafd Nederlands.

*Overhandiging van het jubileumboek '75 jaar christelijke school'.
De heer Lasseur en de heer Van den Berg.*

De Europese Gemeenschap moet de voordracht van het Neder-Saksisch als officiële taal nog goedkeuren. Gebeurt dat, en taalwetenschappers zien niet in waarom niet, dan staat het op gelijke hoogte met het Algemeen Beschaafd Nederlands. Of beter: algemeen Nederlands. Want de toevoeging 'beschaafd' is natuurlijk politiek niet correct.

Mensen wier taalgebruik afwijkt van het Hoog-Haarlemmerdijs zouden zich door die woordkeuze wel eens gekwetst kunnen voelen. Zoals het verschrikkelijke woord 'mankracht' vrouwen door de ziel kan snijden. Het Nedersaksisch is de taal die wordt gesproken van Harderwijk tot Hannover en van Sleswijk-Holstein tot Keulen. Is het Sallands niet gewoon een regionale variant van het Nederlands? 'Absoluut niet!' reageert Henk van der Veen, het vroegere hoofd van de openbare lagere school gebelgd. 'Het heeft alle kenmerken van een echte taal. Het Nederlands is toevallig boven komen drijven en is zo de standaard geworden, maar het Fries en het Nedersaksisch zijn heel wat ouder, hoor.'

11 november

Peter Boerdijk gaat het komende carnaval in als prins Peter I van de Sökkestoppers uit Heino. Door een cryptisch verhaal van president Danny Land werd het publiek opgewarmd voor de binnenkomst van de nieuwe voorman. Als een soort klokkenluider van de Notre Dame kwam de opticiën/horlogemaker zaal Oortwijn binnen. Het postuur kwam velen toch al bekend voor, want een flink aantal aanwezigen wist zijn naam al te scanderen voordat het gezicht onder het masker vandaan kwam.

Peter I neemt het roer over van Jo Lipman, die wel meteen zitting neemt in de illustere Raad van Elf. In de middaguren werd bekend dat Peter I in het feestgedruis gezelschap krijgt van prinses Linda I (Nijboer) van jeugd-carnavalsvereniging de Gäägies.

'Een onlosmakelijke combinatie,' zo maakte de afscheidnemende prins Joost I van de Gäägies duidelijk aan de Raad van Elf.

Peter Boerdijk als prins Peter I.

15 november

Nog deze maand wordt begonnen met de aanleg van het dorpsbos tussen de Raalterstraat en de Weversweg in Heino.

De dienst Landinrichting en Beheer Landbouwgronden Overijssel heeft bewust gekozen voor die locatie, omdat daar het platteland overgaat in het dorp. Om iedereen inzicht te geven in het ontwerp is een expositie te zien in de hal van het gemeentehuis.

6 december

Een zojuist voltooid fietspad vormt een nieuwe verbindingsroute tussen Heino en Lemelerveld. De aanleg van de infrastructurele en recreatieve voorziening vond plaats in het kader van de ruilverkaveling Raarhoek-Veldhoek.

De burgemeesters van Heino en Dalfsen zullen donderdag het fietspad officieel openen door om circa 14.30 uur te vertrekken vanuit respectievelijk Heino en Lemelerveld om ten slotte bij restaurant De Veldhoek elkaar de hand te drukken.

12 december

Het lyrakorps van muziekvereniging Salland uit Lierderholthuis is druk bezig in den lande een imposante reputatie op te bouwen. Konden de leden vorig jaar al terugkijken op een aantal aansprekende prestaties, ook dit jaar is weer een titel verworven.

Het lyrakorps, de drumband, van de vereniging uit het Heinose kerkdorp eindigde tijdens een topconcorso van de Koninklijke Nederlandse Federatie van Muziekgezelschappen in Veenendaal met ruim verschil op de eerste plaats in de middenklasse sectie A-C.

19 december

Aangezien een groot deel van zijn vaste publiek zich zaterdag ongetwijfeld bezighoudt met stagediven en headbangen tijdens het concert van Iron Maiden in de IJsselhallen, zocht Arnold Struik voor die dag een nieuwe publiekstrekker voor zijn zaal in Heino. Hij heeft die gevonden in een houseparty, waarbij hij benadrukt dat deze 'absoluut drugsvrij' zal verlopen.

Bezoekers van het concert van Iron Maiden kunnen na afloop daarvan met de bus naar Heino reizen om nog een graantje mee te pikken van het house-geweld.

*'Landschap bij Duinrell Wassenaar'
van kunstenaar Paul Citroen.*

23 december

Met de schenking van 450 schilderijen en 1.500 tekeningen van Paul Citroen is de Han-nema-de Stuers Fundatie nu in staat een nagenoeg compleet beeld te geven van deze kunstenaar. Vooral omdat de stichting nu ook beschikt over een uitgebreide documentatie van Citroen zelf.

De stichting beheert de kunstcollectie van de provincie Overijssel en heeft als thuisbasis museum Het Nijenhuis te Heino/Wijhe.

De schenking van de erven Citroen aan de provincie Overijssel is zo ongeveer het laatste van de afwikkeling van de nalatenschap van de in 1983 overleden kunstenaar.

Discotheek Zaal Struik aan de Canadastraat 35.

*Een gezond en waardevol
nieuw jaar gewenst*

1981 - 2015

2016

Colofon

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'

Redactieadres:

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

E-mail: omheining@planet.nl

Website: www.historischeverenigingheino.nl

Rabobank: NL06RAB00327112271

Contributies:

15,00 euro per jaar

23,00 euro per jaar buiten Heino (i.v.m. porto-
kosten voor verzending van contactblad)

5,00 euro losse nummers

6,00 euro losse themanummers

Ledenadministratie:

Inge Roelofs-Hoppen

Plataan 28, 8141 SN Heino

Tel. 0572-393254

Bestuur:

• Voorzitter, Henk Hofman

Muntzstraat 11, 8141 VP Heino

Tel. 0572-392593

• Vice-voorzitter, Giel Bisschop

Vos de Waelhof 9, 8101 AE Raalte

Tel. 0572-392499

• Secretaris, Cor Horstman

Van der Capellenweg 10, 8141 EG Heino

Tel. 0572-392109

• Penningmeester, Harry Ogink

Twentseweg 12, 8141 MA Heino

Tel. 0572-391618

• Berend Jan Horstman, De Horst 10

8141 BA Heino. Tel. 0572-392622

• Annie Meulman-Kortstee, Dolderstraat 8

8141 GK Heino. Tel. 0572-392560

• Herman Neimeijer, Plataan 19

8141 SM Heino. Tel. 0572-393268

Werkgroepen:

• Folklore

Contactpersoon: Annie Meulman-Kortstee

Dolderstraat 8, 8141 GK Heino

Tel. 0572-392560

• Foto en Video

Contactpersoon: vacant

• Genealogie – Documentatie

Contactpersoon: Jennie Pruim-Reinders

Acacia 25, 8141 TL Heino

Tel. 0572-391986

• Geschiedenis

Contactpersoon: Jan Jonge Poerink

De Cingel 43, 8141 BW Heino

Tel. 0572-392427

• Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: Gerard Velkamp

Oosteinde 11, 8141 AR Heino

Tel. 0572-391292

• Kruidentuin 'Allegardje'

Contactpersoon: Gerard Velkamp

Oosteinde 11, 8141 AR Heino

Tel. 0572-391292

• Streektaal

Contactpersoon: Berend Jan Horstman

De Horst 10, 8141 BA Heino

Tel. 0572-392622

• Tentoonstellingen

Contactpersoon: Giel Bisschop

Vos de Waelhof 9, 8101 AE Raalte

Tel. 0572-392499

Redactie:

Eindredactie: vacant (Toon Hoefsloot, wnd.)

Opmaak / Vormgeving:

Mirjam van der Weide-Wink

Canadastraat 17a, 8141 AA Heino

Tel. 0572-394670

Omheining

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten 'omheint'. Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein omheint. In ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.